

ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ ΜΑΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ • ΕΤΟΣ ΙΓ' • ΑΡ. ΦΥΛ. 147 ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1990 • ΓΙΑΝΝΙΝΑ - ΣΙΝΑ 4

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ

Το παρόν τεύχος του περιοδικού μας κυκλοφορεί διπλό για το λόγο ότι οι περισσότεροι από τους αναγνώστες μας τους καλοκαιρινούς μήνες θα βρίσκονται σε διακοπές στο Ζαγόρι μας, που μας περιμένει να ζήσουμε αξέχαστες στιγμές στα δροσόλουστα χωριά μας κοντά σε αγαπημένα πρόσωπα, τους παιδικούς μας φίλους και συγγενείς.

Είναι μια ευκαιρία για εκτόνωση ύστερα από την έντονη ζωή, που αναγκαστικά ζούμε στις πόλεις και για ανανέωση των σωματικών και πνευματικών μας δυνάμεων.

Ευχόμαστε σε όλους να πραγματοποιήσουν την επιθυμία τους, για διακοπές στον όμορφο τόπο μας το Ζαγόρι, σε μια μεγάλη χρονική διάρκεια και να γεμίσουν τα χωριά μας από κόσμο. Εκεί στη γενέθλια γη στην παρθένα φύση, στα αλπικά τοπία, στα πανέμορφα δάση, στις γάργαρες βρυσούλες, στα γραφικά μεσοχώρια και κάτω από τα βαθύσκιωτα πλατάνια θα αναγεννηθούμε και θα ξαναβρούμε τον παλιό μας εαυτό. Ξεκινάτε για διακοπές στο Ζαγόρι και καλή αντάμωση εκεί σε κάποιο πανηγύρι.

Παράλληλα με το σημείωμά μας αυτό κρίναμε σκόπιμο να αναδημοσιεύσουμε από την εφημερίδα «ΖΑΓΟΡΙΣΙΑΚΑ ΝΕΑ» (αριθ. φύλ. 329/20.10.1961) μια ωραία νοσταλγική νότα για το Ζαγόρι γραμμένη από τον αλησμόνητο Γιάγκο Γκούζκουλα νοσταλγό της «άγιας γης», όπως αποκαλούσε πάντα το Ζαγόρι.

★

«Στο ριζωμένο βράχο της πατρίδας»

Ευλογημένο καλοκαίρι με τη φλόγα σου!

Ας ήταν κάπως διαρκέστερη η εποχιακή σου κυριαρχία. Θάδινες σε

μας, σαν αντιστάθμισμα της ζέστας σου, μια θεβαιότητα και μακρότερη ευτυχία να παρακολου-

«Ανθρώπινα κύματα ξεψυχούν γεμάτα αγάπη και νοσταλγία στο ριζωμένο βράχο της πατρίδας.

μίζουν με φαιδρότητα κι ελπίδα».

Καλοκαίρι! Με το φανέρωμά σου ο βράχος ξαναγεννιέται.

Ο ενθουσιασμός μας αυξάνει.

Η ελπίδα μας θεριεύει.

Μη φεύγεις! Μείνε για να ζει και η άμπωτη αυτή προς τον άγιο τόπο μας.

Αλλά τι λέω; Θα πρέπει να υπάρχει η φλόγα του καλοκαιριού, για ν' ανάψει τη δικιά μας αγάπη για τον τόπο μας και τους δικούς μας; Ασφαλώς τότε η αγάπη αυτή δεν θάναι αληθινή και Ζαγορίσια, αλλά μασκαρεμένη από προσποίηση και φτιασίδια ανάγκης αδιάβλητης.

Το Ζαγόρι δεν ανασκίρτά και δεν συγκινείται από τέτοια αγάπη. Απαιτεί από τους θλαστούς του, ενεργό απέραντο αυθορμητισμό στις εκδηλώσεις του πόνου και της λατρείας τους γι' αυτό.

Μόνο έτσι θα ζει σ' όλες τις εποχές κάπως μέσα σε καλοκαίρι.

Ελάτε κι αυτό το καλοκαίρι στο Ζαγόρι να περάσετε αξέχαστες διακοπές στις βαθύσκιωτες ρεματιές και στις κρουσταλένες βρύσες

θούμε την ορμητική παραθεριστική άμπωτη προς το Ζαγόρι μας και μια ζεστή ελπίδα να συναντηθούμε όλοι μας εκεί.

Μεταγγίζουν σ' αυτόν τον παλμό της ζωής τους. Τον ξυπνούν από το λήθαργο του διώχνουν τις απαισιόδοξες σκέψεις του γέ-

Νοσταλγικοί αντίλαλοι

«ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ»

Εκεί «στ' απόσκια του βουνού», του Ουροϊνίκου —Γκραμπάλα τον βάφτισε η νεότερη ιστορία του '40— ταξίδεψα απόψε. Χωρίς Κηφισούς, θωρες διαδρομές, χωρίς εισιτήρια, ανέξοδα, σαν «κύμα ερτζιανό» έρέθηκα στο χωριό μου, την ΑΡΙΣΤΗ.

Γιατί και πώς; Δεν ξέρω. Ανέλεγκτος ο κόσμος του υποσυνείδητου. Ένα ξέρω, πως απόψε, μετά το καταλάγιασμα του κάματου της μέρας και τα πρώτα «τροπάρια» του ύπνου, η σκέψη μου απόδρασε από τη φυλακή του Μορφέα και πέταξε ελεύθερη, χωρίς τσώμα του —τι το ήθελε τόσο βάρος— μα με όλο του το «Είναι» τα μάτια μου, την ακοή μου, την ψυ-

χή μου ολάκερη. Ήταν ένα χαρούμενο πανηγύρι συναισθημάτων— έτσι, όπως πάντα, σα γύριζα ο ίδιος στο χωριό.

Θυμάμαι, ταξιδιάρικο παιδί ακόμα, το πανηγύρι αυτό άρχιζε μόλις το αυτοκίνητο άφηνε την αηφύρα της Κλεισούρας —μετά το Καλπάκι— κι έσβηνε το μούγκρητό του από το ζόρισμα της μηχανής —που ασφάλτοδρομος τότε— σαν ίσιωνε ο δρόμος ξάγναντα στην Καλλιθέα. Από κει άρχιζε η μυσταγωγία της ψυχής μου. Με διάσταλτα μάτια χάιδενα όλες τις γύρω πλαγιές, δεξόερδα, γεμάτες με ανάμνησες και βιώματα κι ένιωθα δυνατόν τους κτύπους της καρδιάς μου κι ένα μεθυσι-

κό αναγάλλιασμα ψυχής. Πασχίζω να το σχηματοποιήσω αυτό το «αναγάλλιασμα», να του δώσω υπόσταση, περιγραφή— μα δε γίνεται. Το νιώθεις μόνο, δεν το χειροπιάσεις.

Κι ήταν μακρόσυρτο το αναγάλλιασμα αυτό, έτσι καθώς το πρωτόγονο «λεωφορείο» του Λογοθέτη, τα τύπου Κατα αργότερα, έστριβαν δεξιά, εκεί στην πινακίδα πούγραφε ΑΡΙΣΤΗ, για να περάσουν αργόσυρτα τον 'Αι - Γιώργη, τα Καλύβια, τα ζιγκ - ζαγκ της ελικόδρομης Ρίζας, για να φτάσουν στον αυχένα της Αγιά - Παρασκευής, ανασασμός και σταυροκόπημα στο απέριττο ξωκκλήσι της που το παρα-

Ιστορικά - Λαογραφικά Κάτω Πεδινών (Σουδενών)

Αναδημοσιεύουμε από το Δελτίο του Κέντρου Ερευνών Ζαγορίου, τεύχος 4, την ομιλία του Προέδρου του Κ. Ε. Ζαγορίου κ. Βασίλη Τζιόβα, που αναφέρεται στην ιστορία και λαογραφία της γενέτειράς του, τα Κάτω Σουδενά, και την οποία είχε εκφωνήσει στο Δίλοφο στο Γ' ΑΝΟΙΧΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ το 1982.

Τα Κάτω Σουδενά (Κάτω Πεδινά σήμερα) είναι ένα από τα 44 χωριά του Ζαγορίου, με την ίδια ιστορία, τα ίδια προβλήματα και την ίδια μοίρα. Βέβαια ο μήνας αυτός, ο Αύγουστος, είναι ο μήνας της παρηγορίας και του ονείρου. Έτσι θα δείτε σήμερα να σας υποδέχονται αρκετοί κάτοικοι. Αν τύχει, όμως, να το επισκεφθείτε μετά τις 30 Αυγούστου τότε θα νιώσετε όλη την απελπισία της ερήμωσης και της εγκατάλειψης. Γύρω στα 15 μόνο σπίτια ανοιχτά και 40 περίπου οι ψυχές οι απ' αυτές οι περισσότερες στη δύση της ζωής τους (γνωστή εικόνα στα περισσότερα Ζαγοροχώρια σήμερα).

Θα δείτε, ακόμα, ένα κάμπο 2500 στρεμμάτων ν. απλώνεται στα πόδια του. Και δε θα δείτε έναν άλλο κάμπο και έναν άλλο χώρο, πίσω από το βουνό, που φθάνει μέχρι τον Καλαμά. Αυτός ο χώρος των 17.000 στρεμμάτων, συνολικά, αποτέλεσε μέχρι σήμερα το ζωντανό χώρο του χωριού μου, που πάνω του γράφτηκε με πολύ ιδρώτα η πολύχρονη και πολυτάραχη ιστορία του.

Τα Κάτω Σουδενά είναι το τελευταίο χωριό προς

στεκουν βαθύς δρόμος κι
αιωνόβια πουρνάρια, μια σμι-
κρογραφία αρχαίου Μαντείου
Δωδώνης.

Από δω αρχίζει η κατη-
φόρα το κατρακύλισμα προς
την... άβυσσο. Αυτή την εν-
τύπωση σου πρωτοδίνει το
αντικείμενο της κοιλάδας του
Βοϊδομάτη, από το ξάγναν-
το του Πέταλου. Διάπλατη,
χαώδης, φαντασμαγορική σε
καλοδέχεται με τον ήλιγο
και νιόβειες τα ήπατά σου να
πιέζουν την καρδιά σου προς
το λαιμό. Κι όσο κατεβαίνεις,
τόσο μερώνει και συνέρχε-
σαι. Κι όταν κατασταλάξεις
στη βίγλα του πάνω - Μαχα-
λά, προσπαθείς με τα μάτια
σου, αχόρταγα, να απολαύ-
σεις αυτό το μοναδικό γεω-
λογικό θέαμα. Μα δε γίνεται.
Μια ζωή δεν φτάνει για να
χορτάσεις.

Θυμάμαι, που ως το ξη-
μέρωμα, τότε που το φως της
μέρας φυλάκισε το υποσυν-
νειδητό μου, σαν πεταλούδα
ανοιχιάτικη η μνήμη μου πε-
τούσε στο πολύχρωμο ανθο-
κήπι των αναμνήσεων και
των διωμάτων μου. Έτρεξα
ως τα μικρά μου χρόνια, τα
παιδικά, πούναι φορτισμένα
με μαγνήτη και χαρίζουν τη
γλυκειά γένση της χαράς,
της ανεμελιάς, της ζωντά-
νιαν. Παιγνίδια, τρεξίματα,

τραγουδία, φωνές, πολλές
παιδικές φωνές, που γίνον-
ταν ο καθημερινός αχός ζωής
στο χωριό. Ήταν, αλήθεια,
ένα πολύδουλο, ζωντανό, πολ-
υάνθρωπο χωριό η ΑΡΙ-
ΣΤΗ, τότε. Άλλα χρόνια
άλλοι καιροί... Σήμερα δεν
ακούγονται παιδικόι αλαλαγ-
μοί, γιατί, απλούστατα, δεν
γεννιούνται νέοι άνθρωποι,
καινούρια παιδιά. Ο μισμός
σκόρπισε τους ανθρώπους της
Αρίστης στα τέσσερα σημεία
του ορίζοντα. Η ανάγκη επι-
βίωσης ο ανταγωνισμός
ζωής. Η αναζήτηση καλύτε-
ρης τύχης οι νέες συνθήκες
παραγωγής.

Έτσι σήμερα η Αρίστη
καλημερίζει, μέρα με τη μέ-
ρα, στο γύρισμα του χρόνου,
το λιγοστό κόσμο που της α-
πόμεινε, ανήμπορος να ταξι-
δώνει στους δρόμους του
μισμού, ριζωμένος με το χώ-
μα της και τα πατρογονικά
τους. Και η ζωή συρρικνώ-
νεται γιατί, μέρα με τη μέρα,
οι άνθρωποι της Αρίστης λι-
γοστεύουν.

Καθώς το πρωινό φάτι-
σε τα μάτια μου, η νυκτερινή
περιπλάτση στο χωριό μου
γινόταν πιο αμυδρή, έσθηνε.
Κι έμεινε, μόνο, αυτό που
λέμε «ομφάλιος λώρος» με τη
γενέτειρα η ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ.

Σ. Σ.

τα Δυτικά και συνορεύει (όπως η Αρτσίστα, Άνω Σου-
δενά και Ελαφότοπος) με μια άλλη ιστορική (και κά-
ποτε σε ακμή κι αυτή) περιοχή, το Πωγώνι. Αυτή η γεω-
γραφική του θέση στο χώρο του Ζαγορίου, καθώς και
η γεωφυσική μορφολογία των εκτάσεων του, δίνουν
στο χωριό μου μια κάποια ιδιαιτερότητα, σε σχέση
με τα άλλα χωριά του Ζαγορίου, τόσο του Κεντρικού
όσο και του Ανατολικού.

Εδώ θα μπορούσαμε να πούμε, πως τα Κάτω Σου-
δενά, όπως και τ' άλλα κοντινά χωριά (Τσερβάρι, Ά-
νω Σουδενά, Αρτσίστα, Ασπράγγελοι, Βίτσα) αποτε-
λούν κατά κάποιο τρόπο το «Νότο» του Ζαγορίου (για
να χρησιμοποιήσουμε έναν όρο πολύ της μόδας σήμε-
ρα). Οι Κάτω Σουδενιώτες (και οι κάτοικοι των γειτο-

Τ ο υ ΒΑΣΙΛΗ ΤΖΙΟΒΑ

νικών χωριών) είναι περισσότερο γεωργοκτηνοτρόφοι
από τους υπόλοιπους Ζαγορήσιους του Κεντρικού Ζα-
γορίου, τους περισσότερο «αστούς», θα λέγαμε. Κι αυ-
τό είναι λογικό, αν σκεφθούμε, πως από τις 27.000
στρέμματα καλλιεργήσιμης γης σ' ολόκληρο το Ζαγό-
ρι (στατιστικά), οι 5.000 στρέμματα περίπου ανήκουν
στο χωριό μου (το 1/5 σχεδόν) και οι 15.000 και πάνω
(υπολογίζω), στις άλλες όμορες κοινότητες του Δ.
Ζαγορίου. Κι αν είναι σωστό (όπως είναι κατά τη γνώ-
μη μου) πως οι μορφές της παραγωγικής δραστηριό-
τητας καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη φυσιογνωμία
και τον τρόπο ζωής ενός κοινωνικού συνόλου, στο χω-
ριό μου, θάλεγα πως στη ζωή του (κοινωνική, πολιτι-
στική, οικονομική) κυριαρχούν τα στοιχεία της γεωρ-
γοκτηνοτροφικής κοινωνίας (πάντα σε σχέση με το Κεν-
τρικό Ζαγόρι).

Ιστορικά το χωριό μου, δε νομίζω να διαφέρει α-
πό τα υπόλοιπα χωριά του Ζαγορίου. Θα πρέπει να
κατοικείται (όπως κι ολόκληρο το Ζαγόρι) από πολύ
παλιά.

Εμείς στοιχεία ζωής, σίγουρα, βρίσκουμε από τα
μέσα του 15ου αιώνα και μετά. Τότε αναφέρεται και
είναι ιστορικά τεκμηριωμένη και η μετοίκηση Σουδε-
νιωτών (Κάτω και Άνω) στα Καλάβρυτα της Πελο-
ποννήσου, όπου κυνηγημένες από τους Τούρκους με-
ρικές οικογένειες, στήνουν εκεί τα Άνω και Κάτω
Σουδενά (Άνω και Κάτω Λιοσσί, σήμερα).

Αξίζει ν' αναφέρουμε πως το 1978, ύστερα από 4
αιώνες, απόγονοι εκείνων, γύρισαν για πρώτη φορά,
προσκυνητές στις μητέρες κοινότητες. Κι ήταν μια
επίσκεψη πραγματικό προσκύνημα. Την άλλη χρονιά
(1979) ανταποδώσαμε κι εμείς το αντάμωμα εκείνο
και δε θα ξεχάσουμε ποτέ την υποδοχή που μας επιφύ-
λαξαν οι παλιοί συγχωριανοί μας.

Ο Λαμπρίδης μας στο τέλος του 19ου αιώνα γρά-
φει, πως το χωριό είχε 165 οικογένειες και 940 κατοί-
κους, κι ακόμα πως το προϋπάρχον χωριό μεγάλωσε
με τη συνένωση των «πέριξ χωριδιών» Επανωχωρίου,
Καρακούλι και Σμολιάσου «...ένεκα δεισιδαιμονίας
εμφανίσεως, δήθεν, φλογερών δαιμόνων περί τα τέλη
του 16ου αιώνα, ως τούτο εικάζεται εκ της χρονολο-
γίας κτίσεως του περιβλέπτου Ναού των Αγίων Τα-
ξιάρχων, ον ανήγειραν άμα μετώκησαν ενταύθα οι
πλείστοι των κατοίκων Σμολιάσου, προσήλθε δε εκ
της μετοικήσεως οικογενειών τινων εκ Καπεσόδου,
πολλών εκ της Παλαιάς Βελλιάς, ένθα και το πλείστον
των προσοδοφόρων ιδιοκτησιών, και εκ Ραβενίων» κλπ.

Και συνεχίζει ο Λαμπρίδης: «Κείνται (τα Κ. Σου-
δενά) εις τας υπωρείας 3 λόφων, παραφυάδων της θό-
ρειας άκρας της σειράς του Μιτσικελιού, εις το τέρμα
επιμήκους πεδιάδος, παραγούσης, μάλιστα, δημητρια-
κούς καρπούς πολλούς. Ευρύ εσται εκτεταμένος ορίζων
και διηνεκείς χλόαι της παρακειμένης πεδιάδος, καθι-
στώσι ταύτην τερπνήν. Είναι δε εκ των πλουσιωτέρων,
των μάλλον ανεπτυγμένων και παραγουσών παντός
σχεδόν είδους προϊόντα χάρις εις την μεγίστην, αυτών,
φιλοπονίαν. Όπισθεν δε των λόφων(...) υπάρχει κοι-
λάς τερπνοτάτη και σύδενδρος, ένθα πολλοί επιδοθέν-
τες στην αμπελοφυτεϊαν και συκαμινοφυτεϊα».

Αυτά λέει ο Λαμπρίδης. Είναι αυτό που είπαμε
πριν: Πως η ζωή και η ιστορία του χωριού είναι στενά
δεμένη μ' αυτές τις «τερπνότατες» κοιλάδες. Σημα-
δεύεται ολόκληρη απ' αυτόν τον αγώνα του Σουδενιώ-
τη με τη γη.

Θα δείτε, αγαπητοί φίλοι, κατά την επίσκεψή σας
σήμερα, δεκάδες αλώνια (χορταριασμένα σήμερα)
δίπλα στις τόσες «καλύβες» (αχυρώνες). Κάθε σπίτι
κι ένα αλώνι και μια «καλύβα». Κι όποιος δεν έζησε
στο χωριό τότε, δεν μπορεί ίνα φανταστεί τι γινότανε
σ' αυτά τα αλώνια, τον Αλωνάρη μήνα. Σ' αυτές τις
πέτρινες αλάνες κάθε τέτοιο μήνα χτυπούσε η δυνατή
καρδιά του χωριού. Ήταν ο μήνας της σοδειάς και της
απαντοχής, ο μήνας της δικαίωσης των κόπων μιας
χρονιάς. Κι όσο σκληρό κι αν ήταν το αλώνισμα μέσα
στο λιοπύρι, η απαντοχή για έναν «καλό» χειμώνα, γι-
νόταν πανηγύρι και χαρά και τραγούδι. Το τραγούδι
της ζωής μ' όλη τη σκληράδα αλλά και μ' όλη της την
ομορφιά. Με το τέλος τ' Αλωνάρη, λίγη ανάσα και πά-
λι ο ερχομός του τρύγου. Καραδένια, χαρούμενα κάθε
πρωί, πηγαίνονταν στον κάτω κάμπο και γέμιζαν
οι «μπίμπες» κρασιά και τσίπουρο και τα σπίτια «μου-
στόπιτες» και «σιουμπέκια» κρεμασμένα στα παρά-
θυρα να τα ξεράνει ο ήλιος, για το χειμώνα. Ήταν τα
«καλούδια μας». Κι ύστερα το μάζεμα του καλαμπο-
κιού και τα νυχτέρια στα κατώγια για το «ξέφλισμα»
και συνέχεια τα φθινοπωρινά οργώματα. Κι έφτανε ο
χειμώνας που κυλούσε ήσυχος για τους γεωργούς και
λιγότερο για τους κτηνοτρόφους. Παράδεισος για τους
πολλούς κυνηγούς του χωριού. Κι ύστερα με το λιώ-
σιμο των χιονιών, πάλι τ' ανοιξιάτικα οργώματα, το
βοτάνισμα, ο θέρος, ο σκάλος (σκάλισμα καλαμπο-
κιού) και πάλι το αλώνισμα.

Έτσι άρχιζε και τελειωνε ο κύκλος της ζωής μιας
χρονιάς μέσα σε τόσες εναλλαγές που γέμιζαν τη ζωή.
Κι ανάμεσα σ' αυτές, γιορτές και πανηγύρια, γάμοι και
χαρές, που δεν διαφέρουν, βέβαια, σε τίποτε από τ' άλ-
λα χωριά.

Δίπλα στη γεωργία, η κτηνοτροφία, κύρια απασχό-
ληση για λίγες μόνο οικογένειες και συμπληρωματι-
κή όλων των άλλων. Δέκα χιλιάδες γιδοπρόβατα, 400
γελάδια και αλογομούλαρα βόσκαγαν στις ράχες και
στον κάμπο, μετά το θερισμό.

Του γεωργού, λοιπόν, και του κτηνοτρόφου τα κύ-
ρια επαγγέλματα. Δίπλα σ' αυτά εκείνα τα επικουρι-
κά της γεωργοκτηνοτροφίας: Τρία καμίνια, θυμάμαι
εγώ, που δούλευαν όλο το χρόνο φτιάχνοντας τα αναγ-
καία γεωργικά εργαλεία (τσαπιά, γυνιά, τσεκούρια
κ.λπ.) και εξυπηρετούσαν και τα γύρω χωριά. Και α-
κόμα, σαμαράδες, τενεκτοσίδες, γανωτήδες, τσαγκά-
ρηδες, ξυλουργοί, τσομπάνηδες, ξενόφερτοι αρβανιτό-
βλαχοι και σαρακατσαναίοι οι περισσότεροι, τσάμη-
δες και λακιώτες, φυλαχτάδες και ντραγάτηδες.

Δεύτερο κυρίαρχο στοιχείο, τα γράμματα όπως σ'

όλα τα Ζαγοροχώρια. «Δασκαλοχώρια» τα είπαν τα
«Τσερβάρο - Σούδενα» και ανεκτίμητη η προσφορά
των δασκάλων μας στο χωριό και στα γράμματα. Πά-
νω από 100 δασκάλους, έβγαλε το μικρό αυτό χωριό,
τα τελευταία μόνο, ογδόντα χρόνια. Κι ακόμα δεκάδες
γιατρούς, δικηγόρους, γεωπόνους, αξιωματικούς, τρα-
πεζικούς, μηχανικούς. Ανάμεσά τους, επιφανείς άν-
δρες, όπως: Ο Αριστείδης Μίσσιος του Πανταζή, επί έτη
Διευθυντής της Μανιαρείου Σχολής, στην ανθηρή τό-
τε κοινότητα Αμπελακίων, με σοβαρό συγγραφικό έρ-
γο και κυρίως για τα σχόλιά του στο Θουκυδίδη. Ο Ιω-
άννης Χαντέλης, μέλος του Κομιτάτου, με πλούσια ε-
θνική δράση, Γεν. Επιθεωρητής Μέσης Εκπαίδευσης
και στη συνέχεια Εκπαιδευτικός Σύμβουλος. Ο Ιωάν-
νης Ιακωβάκης, ο λογιότατος, ο Ερμάνουηλ Τζιόβας
Ελληνοδιδασκαλος, ο Επίσκοπος Λεόντιος, ο «επί οσιό-
τητι διακριθείς» κατά τον Λαμπρίδη. Οι Αδελφοί Βλα-
χλείδη, ο ένας των οποίων διετέλεσε Δήμαρχος στα
Γιάννινα για πολλά χρόνια, ο Δ. Μαλιάδης, διδάκτωρ
Νομικής, και τόσοι άλλοι.

Πολλοί Κατω - Σουδενιώτες, στράφηκαν και διέ-
πρεψαν και στο εμπόριο, τόσο στα Γιάννινα όσο και
στα ξένα, βοηθώντας πάντα με απλοχεριά το χωριό σε
κάθε δύσκολη στιγμή και ανάγκη, κατακτώντας τον
επίζηλο τίτλο του ευεργέτη (Φράγκος, Οικονόμος, Στύ-
λος κλπ.). Στα Γιάννινα το σημερινό οικοδομικό συγ-
κρότημα «Παλλάδιο» ήταν ιδιοκτησία Σουδενιώτη που
είχε τον επισιτισμό του τούρκικου στρατού. Αργότερα
κατασχέθηκε από τους Τούρκους γιατί χρεωκόπησε οι-
κονομικά. Και της μοίρας τα γυρίσματα (μια παρέν-
θεση εδώ)... Στις χαλεπές μέρες του εμφυλίου (στις
μέρες μας) όταν εκεί στεγάζονταν οι φυλακές «ΦΙΞ»,
απόγονοι του Σουδενιώτη αυτού, «φιλοξενήθηκαν» κα-
τά διαστήματα στο χώρο του.

Η μετανάστευση, έπαιξε κι αυτή το ρόλο της στην
ιστορία του χωριού μου. Ίσως όχι στο βαθμό που αυ-
τή σημάδεψε την ιστορία άλλων χωριών του Ζαγορίου.
Δυο - τρεις οι προκομένοι από αυτή. Οι περισσότεροι
μεροκαματιάρες σε φούρνους στην Αίγυπτο, Ν. Α-
φρική, Αν. Ρωμυλία, φτωχοί γυρίσανε, όπως φύγανε.
Και δεν τους έμεινε άλλο από την ξενιτιά παρά λίγες
αράπικες λέξεις (θυμάμαι) για να μπερδεύουν στην
«κοιλάνια» και την «ξερή» τους αταξίδευτους.

Δε θέλω να τελειώσω, χωρίς να παραλείψω να πω,
πως στο χωριό μου (όπως και στο υπόλοιπο Ζαγόρι)
υπήρχε μια ταξική διαστρωμάτωση, που δεν τη συναν-
τάμε σε άλλες περιοχές, με τις αναπόφευκτες κοινω-
νικές, οικονομικές και πολιτιστικές διακρίσεις. Έτσι
δίπλα στους κτηματίες, γεωργούς και κτηνοτρόφους
(που βγάζανε και τους γραμματισμένους) οι ακτή-
μονες (οι προλετάριοι). Τέτοιοι κυρίως οι λεγόμενοι
«γύφτοι». (Οι φιλήσυχοι και τόσο συμπαθείς, αυτοί,
«μπαξέ» των χωριών μας). Και αργότερα οι Σαρακα-
τσαναίοι (εγκαταστάθηκαν οι πρώτες οικογένειες γύ-
ρω στο 1920). Και οι μεν και οι δε κατοικούσαν στις
παρυφές του χωριού («περιθωριακούς» θα τους λέγα-
με σήμερα). Στην πιο ανήλια πλευρά, οι πρώτοι σε χα-
μοκέλες και φτωχόσπιτα, ζώντας μόνο από τη χειρω-
νακτική δουλειά τους σε διάφορα επαγγέλματα και
στα ξένα χωράφια. Πιο κάτω οι «βλάχοι» (Σαρακα-
τσαναίοι) στα «κονάκια» τους (αχυρώνες καλύβες)
ζούσαν ξεκομμένοι στο δικό τους κόσμο, πιστοί και πει-
σμώνες στις παραδόσεις τους. Όταν άρχισαν να αφο-
μοιώνονται μαζί μας, ήρθε ο εμφύλιος και τους πέτα-
ξε στο Καλλπάκι, για να μην ξαναγυρίσουν στο χωριό,

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΠΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΕΤΑΙ ΑΠΟ ΒΑΝΔΑΛΟΥΣ

Μπορεί η πρώτη μέρα της Σαρακοστής να έχει εορτολογικά καθιερωθεί ως «Καθαρά» Δευτέρα. Μα για το περιβάλλον όμως η μέρα αυτή, ότι άλλο μπορεί να χαρακτηριστεί, εκτός από εκείνο το ευτράπελο «καθαρά».

Η διαπίστωση αυτή βέβαια δεν μας ήρθε αυθαίρετη ή ξεκάφρωτα. Γιατί είναι παγκοίμως γνωστό πως κάθε «καθαρά» Δευτέρα, πρωτομαγιά, ή πολλήμερη αργία, η φύση παίρνει τη βρώμικη όψη ενός αυθεντικού οθωμανικού ραμαζανιού, καθ' εικόνα δηλαδή και ομοίωση της οικογενειακής μας ανατροφής και της εθνικής μας παιδείας. Κι όταν μιλάμε για παιδεία, μιλάμε για σεβασμό και εποικοδομητική σκέψη, δε μιλάμε για αγοραπωλησία ετοιμοπαράδοτων γνώσεων!

Δυστυχώς, το παμφάγο πλήθος που αλαφιασμένο δραπετεύει από τις αντίξοες περιστάσεις και το πνιγρό νέφος της πόλης, που το ίδιο, με την εγκληματική του ανοχή, δημιούργησε και παθητικά ανέχεται και ενδράμει, ή ακριβέστερα, επιδράμει αγεληδόν έξω, για να ξεμπαράρει θαλασσοδαρμένο σε κά-

ποια υπαίθρια ακτή, σχετικά αργήμαχτη, αφήνει εκεί, ανεξίτηλα το πολιτιστικό του στίγμα. Φαινόμενα που αναμφισβήτητα υποδηλώνουν παντελή έλλειψη περιβαλλοντολογικής αγωγής, γιατί όχι και κοινωνικής ή δάνδαλης συμπεριφοράς έναντι του φυσικού μας ενδιατήματος; Ό,τι δηλαδή παρέμεινε ασύληπτο από τις ξέφρενες ορδές, παντοιοτρόπως το λεηλατούμε εμείς σήμερα. Αλ-

Του Φωκίωνα Καψάλη

λά βέβαια, όταν γυρεύεις στην Ελλάδα περιβαλλοντολογική αγωγή, είναι αφέλεια ή είναι σα να ζητάς ψύλλο στ' άχυρα! Μπορούσαμε τώρα από κοινωνική αγωγή και ζητάμε και περιβαλλοντολογική! Αλλά, πού να τα βρει κανείς αυτά τα περιζήτητα για πολιτισμένους λαούς πράγματα; Στο δρόμο; Όταν οι προηγμένοι λαοί, προβληματισμένοι για το αύριο, ανοίγουν απανωτές σχολές περιβαλλοντολογικής αγωγής και μάλιστα για όλα τα πνευματικά τους βαθμιαία, ταυτόχρονα εμείς ανοίγουμε κολητά σουβλατζίκια για όλες

τις γαστρονομικές διαστροφές του λαού μας, ή παρόνομα εισβάλλουμε, με όλα τα χαρακτηριστικά βαρβαρισμού, στους δρυμούς —όπως η Δ. Ε.Η. στη Βάλια Κάλντα— ή ψηφίζουμε αντισυνταγματικούς και ληστρικούς νόμους εις βάρος του περιβάλλοντος, όπως εκείνος ο περιβόητος νόμος «περί εοσφοτόπων». Κι όλα αυτά νομίζω, δε θέλουν μεγάλο κόπο ή πνευματική διείσδυση για να γίνουν αντιληπτά και εμφανή. Όταν ήδη το δεινοπατούμενο περιβάλλον, φθάνοντας πλέον στα εσχάτα όρια αντοχής, κραυγάζει από μόνο του και μάλιστα τόσο γοερά!

Τώρα, αν κανείς, όχι και τόσο ευαισθητοποιημένος σε θέματα περιβάλλοντος, ευαρεστηθεί να ρίξει, μετά από κάθε αργία, μια ματιά στην ύπαιθρο, εκεί ακριβώς όπου συντελέστηκε το κάθε «μεγάλο φαγοπότι», σίγουρα δε θα μείνει και τόσο ικανοποιημένος από την εθνική και οικογενειακή μας παιδεία! Κάι όχι μόνο δε θα μείνει απαθής, αλλά σίγουρα θα προβληματισθεί για την ποιότητά μας. Τέλος πάντων! Για

να μην πω, πως μπορεί να φθάσει κιόλας, στο ακραίο και οδυνηρό σημείο να αυτοαναίρεσει αυτό που αντάρεσκα και τόσο κούφια συνηθίζουμε να περιλαλέμε και να περικυκλοποιούμε, πως εδώ γεννήθηκε ο παγκόσμιος πολιτισμός! Μάλλον, περαστική ήταν η μάνα του κι απλώς εδωτόνη έπιασαν οι πόνοι! Δες κι ο πολιτισμός είναι εφήμερος, όπως ο καρνάβαλος της Πάτρας: Ξεκινάει με το φαντασμαγορικό του άρμα από την «Καλούτσιανη», τελειώνει στα «Ζευγάρια» κι αυτό είναι όλο! Ετυχώς, δεν είναι μόνο μια παμπύλαια εποχή και άψυχα μάρμαρα κι αυτή παρατημένα σε κακό ρυπαντικό και προπαντός κλεπταποδοχικό χάλι. Είναι μια αδιάπτωτη συνέχεια και πάνω απ' όλα, ανυπόστατη ψυχών στην καθημερινή μας έκφραση, που ασφαλώς μέσα της καλύπτεται και η υψηλή έννοια του περιβάλλοντος. Γνωρίσματα ασυμψύστα με την αυδυσσώπητη καθημερινή μας ωμή πραγματικότητα! Δεν βλέπετε την κανιβαλλική μας έξη προς την οροσειρά της Τύμφης; Μοναδικό αλπικό τοπίο του τόπου μας, που θαλθήκαμε τόσο χωριατοειδώς να γδάρουμε με δρόμους και νταμάρια. Να το εξωραϊσούμε σύμφωνα με τα ποταπά μας γούστα και να το

μετατρέψουμε σε «ανατολίτικο» μαχαλά επισκέψιμο σε κάθε είδος βαρβαρισμού και απρέπειας; Οι φτηνές φιλικές οροσειρές της Τύμφης. Που τυχαίνει να έχουν το χαχκτήρα εθνικού δρυμού, με αυξημένη προστατευτική επιμέλεια —αλλά μονάχα στα χαρτιά— όσο για να δικαιολογούμε τις υπαρπαγμένες, για το σκοπό αυτό, περιβαλλοντολογικές επιδοτήσεις της ΕΟΚ! Ας πάρουμε δειγματολογικά, ένα, δυστυχώς πολυσύχναστο σημείο, όπως τη γέφυρα Παπίγκου στον ποταμό Βοϊδομάτη (πυρήνα εθνικού δρυμού Βίκου Τύμφης Αώου), για να πάρουμε εκεί μια γεύση της πολιτιστικής μας ιδιοσημασίας. Ασφαλώς, το ρυπαντικό θέαμα που αντικρύζει κανείς εκεί, όπως εξάλλου και σε πολλά άλλα σημεία της φυσικής επικράτειας, όχι μόνο δε σηκώνει ελληνικά εγκώμια, αλλά είναι λίαν αποκαλυπτικό της εσωτερικής μας ένδειας! Αδυσκόλευτα μπορείς να αναρωτηθείς: Μα είναι δυνατόν, αυτοί που πέρασαν από μας, νάναι γνήσιοι εκφραστές ενός πολιτισμού, τόσο έντονου, όπως η ατέλειωτη κλασική μας περίοδος; Η ανεξέλεγκτη πειθαρχικά κατάσταση, είναι μια αναδρομική νίκη των περαστικών ορδών! Όπου πατάει το πόδι μας, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, αφήνουμε και κάτι από το «σταύλο» του εαυτού μας! Οι πιο πολιτισμένοι τρυπώνουν τα σκουπίδια τους διάσπαρτα στις φυλλωσιές. Κάθε «τούφα» και νάυλο σακούλα, που ξέχνη ταγνίλα από αποφάγια και σκοροδίλα.

Στο Βοϊδομάτη λοιπόν (γέφυρα Παπίγκου), περαστικοί την Πρωτομαγιά για να δούμε περιεργοί και με συγκρατημένη αισιοδοξία, αν είχαμε επαναλαμβανόμενο, το ίδιο ρυπαντικό θέαμα —τι αφέλεια— με κείνο της καθαράς Δευτέρας! Η επαφή με την ωμή πραγματικότητα, σε πείσμα της ευπρέπειας και του πολιτισμού, ξεπεράσε τα ίσαλα της αυδοσίας! «Ντατσούν», στα άδυτα του πυρήνα του εθνικού δρυμού, μερσεντές με άεστοις αρχοντοχωριάτες, - πολιορκητικοί, ρύπανση όλων των ειδών και αποχρώσεων, μπέικα ξαπλωμένα, κλάξον, τρομπέτες, τουκίλα, κονιορτός, ατμάκια από τσιφτετζίλικους κοιλιακούς χορούς, καθώς και ουρανομήκητοι ανατολίτικοι κλαυθυρισμοί, γεμάτοι ηδυπάθεια και λιγούρα, συνέθεσαν μια ολοζώντανη και γραφική εικόνα «αρχαιοπε-

είναι όταν προσβάλλονται ευπαθή οικοσυστήματα ή όταν θίγονται μνημεία εξόχου κάλους, όπως η κακοποιημένη Βάλια Κάλντα και η νευραλγική οροσειρά της Τύμφης.

Που τυχαίνει να έχουν το χαχκτήρα εθνικού δρυμού, με αυξημένη προστατευτική επιμέλεια —αλλά μονάχα στα χαρτιά— όσο για να δικαιολογούμε τις υπαρπαγμένες, για το σκοπό αυτό, περιβαλλοντολογικές επιδοτήσεις της ΕΟΚ! Ας πάρουμε δειγματολογικά, ένα, δυστυχώς πολυσύχναστο σημείο, όπως τη γέφυρα Παπίγκου στον ποταμό Βοϊδομάτη (πυρήνα εθνικού δρυμού Βίκου Τύμφης Αώου), για να πάρουμε εκεί μια γεύση της πολιτιστικής μας ιδιοσημασίας. Ασφαλώς, το ρυπαντικό θέαμα που αντικρύζει κανείς εκεί, όπως εξάλλου και σε πολλά άλλα σημεία της φυσικής επικράτειας, όχι μόνο δε σηκώνει ελληνικά εγκώμια, αλλά είναι λίαν αποκαλυπτικό της εσωτερικής μας ένδειας! Αδυσκόλευτα μπορείς να αναρωτηθείς: Μα είναι δυνατόν, αυτοί που πέρασαν από μας, νάναι γνήσιοι εκφραστές ενός πολιτισμού, τόσο έντονου, όπως η ατέλειωτη κλασική μας περίοδος; Η ανεξέλεγκτη πειθαρχικά κατάσταση, είναι μια αναδρομική νίκη των περαστικών ορδών! Όπου πατάει το πόδι μας, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, αφήνουμε και κάτι από το «σταύλο» του εαυτού μας! Οι πιο πολιτισμένοι τρυπώνουν τα σκουπίδια τους διάσπαρτα στις φυλλωσιές. Κάθε «τούφα» και νάυλο σακούλα, που ξέχνη ταγνίλα από αποφάγια και σκοροδίλα.

Στο Βοϊδομάτη λοιπόν (γέφυρα Παπίγκου), περαστικοί την Πρωτομαγιά για να δούμε περιεργοί και με συγκρατημένη αισιοδοξία, αν είχαμε επαναλαμβανόμενο, το ίδιο ρυπαντικό θέαμα —τι αφέλεια— με κείνο της καθαράς Δευτέρας! Η επαφή με την ωμή πραγματικότητα, σε πείσμα της ευπρέπειας και του πολιτισμού, ξεπεράσε τα ίσαλα της αυδοσίας! «Ντατσούν», στα άδυτα του πυρήνα του εθνικού δρυμού, μερσεντές με άεστοις αρχοντοχωριάτες, - πολιορκητικοί, ρύπανση όλων των ειδών και αποχρώσεων, μπέικα ξαπλωμένα, κλάξον, τρομπέτες, τουκίλα, κονιορτός, ατμάκια από τσιφτετζίλικους κοιλιακούς χορούς, καθώς και ουρανομήκητοι ανατολίτικοι κλαυθυρισμοί, γεμάτοι ηδυπάθεια και λιγούρα, συνέθεσαν μια ολοζώντανη και γραφική εικόνα «αρχαιοπε-

πούς» Ελληνισμού, που μύριζε Βαρδάρη!

Κι αφού ξεπατωθήκαμε στις μάσες και στις Λουκούλειες χάφες, γιομίζοντας τα «σουταλίκια» σκουπίδια και δυσωδία, ξεκολώσαμε ακόμη και πασάλους (μετρήσαμε 9) που είχε τοποθετήσει το Δασαρχείο για αποτροπή εισόδου των οχημάτων στα ενδότερα του πυρήνα του εθνικού δρυμού, πετυχαίνοντας ακριβώς το αντίθετο. Με το μπάσιμο των αυτοκινήτων στους ισκίους των πλατάνων, οξύνθηκε περισσότερο το περιβαλλοντολογικό πρόβλημα. Θραύση χαμηλών κλώνων, σύνθλιψη ζωνών χλωρίδας. Και σχεδόν καθημερινή συνήθεια, παράνομο ψάρεμα, μια και τα απομακρυσμένα από το δρόμο και καλυμμένα στις φυλλωσιές αυτοκίνητα, δεν διαγείρουν τις υπόνοιες των περαστικών. Για την όχληση της πανίδας από την ηχορύπανση, (εάν έμεινε κάτι ζωντανό), ούτε λόγος! Και δε μας έφτανε βέβαια όλο αυτό το περιβαλλοντολογικό αλλελούμ, που δημιουργούν οι αδέσποτοι πάσης φύσεως αποχρώσεις και συνομιταξίες, έχουμε δυστυχώς και κρατικούς φορείς, όπως ο ΟΤΕ. Που, με άδεια από το μονάδι της γειτονιάς φυσικά και δίχως ιδιαίτερη μέριμνα, σακάτεψε ορισμένα πλατόνια στον πυρήνα του εθνικού δρυμού Βίκου - Τύμφης - Αώου, για να περάσει «ηλεκτροφόβηλα» στην απέναντι όχθη.

Αν κάποιος τώρα, εκτός ελληνικής επικράτειας, αναρωτηθεί: Καλά και οι τιτλούχοι του νόμου τι κάνουν για τις συγκεκριμένες παρανομίες στον πυρήνα του ποταμού Βοϊδομάτη, που είναι συχνές και επαναλαμβανόμενες και μάλιστα, δυο μόλις βήματα έξω από την «ύπαιτη» Αστυνομική Εξουσία της Αρίστης; Μήπως ολημερίς χάσκουν να βαρσοτομαχισμένα στους καναπέδες των καφενέδων της Αρίστης και των πέριξ εξοχικών χώρων, σμιζόμενοι, ως καθαρόαιμα λαγονικά, το μοσχομυρωδάτο βούτυρο από τις φρεσκοσιγαρισμένες και προπαντός, φρεσκολαθροαλειωμένες πεστροφες; Βέβαια, οι εκκωφαντικοί κρότοι των πολυποικίλων «πιστολέρο» της λαθροαλειας και λαθροθηρίας, που ενδοκιμούν αποθρασυμένοι στις περιοχές Αώου, Βοϊδομάτη, δεν ακούγονται! Κακό πράμα η βαρηκοΐα! Μα τα εκκριζόμενα πασάλια στα πλευρικά και λιγούρα, τις κατασκηνώσεις και το μεγάλο αλσβερίσι ανθρώπων και αυ-

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΣΚΥΛΙΑ

Όλο το χρόνο, ιδιαίτερα όμως το καλοκαίρι στα χωριά μας οι μόνιμοι κάτοικοι και οι ξένοι επισκέπτες πεζοπορούν καθημερινά σε διάφορα σημεία είτε για δουλειές είτε για αναψυχή και γνωριμία με τις ομορφιές του τόπου μας ακολουθώντας τους νέους αμαξιτούς δρόμους, όσο και τους παλιούς ημιονικούς και τα μονοπάτια. Κι όσο αναγκαία για τους πρώτους κι ευχάριστη για τους δεύτερους είναι αυτή η πεζοπορία, τόσο γίνεται επικίνδυνη. Και τούτο γιατί κάποια στιγμή στο δρόμο τους θα βρεθούν μπροστά σε αγέλες τσοπανόσκυλων όχι απλώς με άγριες διαθέσεις, αλλά που, αμέσως μόλις τους δούνε, ορμούν επάνω τους να τους κατασπαράξουν. Είναι γνωστό ότι πριν λίγο καιρό στο Τσεπέλοβο μια γυναίκα λίγο έλειψε να κατακομματιαστεί από τα σκυλιά. Στο Κουκούλι οι χωριανοί δεν τολμούν να «ξεμυτίσουν» έξω από το χωριό ή να περιμένουν το λεωφορείο στη διακλάδωση, γιατί δεκαοχτώ, ναι δεκαοχτώ μολосσοί έρχονται κατεπάνω τους. Κι ώσπου να προκάνει ο τσοπανός να τα εμποδίσει, αυτά μπορεί να τους έχουν αποτελειώσει. Αλλά και εκείνοι που κινούνται με μικρά αυτοκίνητα δεν κινδυνεύουν λιγότερο, καθώς κόβουν ταχύτητα να μην τα πατήσουν, εκείνα οίχονται στα πλευρά των αυτοκινήτων, έτοιμα να εισορμήσουν από τα παράθυρα.

Επιβάλλεται συνεπώς, εκείνοι που έχουν ευθύνη να μεριμνούν για την προστασία της ζωής των πολιτών, να κάνουν στους κτηνοτρόφους τις δέουσες συστάσεις υπενθυμίζοντας τις υποχρεώσεις τους, ώστε να κρατούν δεμένα τα σκυλιά τους, πριν έχουμε και δεύτερο θύμα μεγαλύτερο από το πρώτο, οπότε θα 'ναι πολύ αργά για όλους. Κατανοούμε ασφαλώς την ανάγκη που έχουν οι κτηνοτρόφοι να προστατεύσουν τα κοπάδια τους από τους λύκους, αλλά εκτιμούμε πως η ζωή και η ακεραιότητα των ανθρώπων προέχει. Άλλωστε αυτή την εποχή οι λύκοι σπάνια εμφανίζονται κοντά στα χωριά.

Φωκίων Καψάλης
Του Συλλόγου Προστασίας
Ηπειρωτικής Φύσης

φτιάχνοντας εκεί μια ανθηρή, σήμερα, κοινότητα. Αυτή η φυγή τους, στοίχισε χωρίς άλλο στο χωριό μας, γιατί ήταν ένα ζωντανό στοιχείο, που θα ρίζωνε εκεί.

Αυτά για το χωριό μου, πολύ γενικά, μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Μέσα στην κατοχή, ειδικές συνθήκες (υποχρεωτικό γύρισμα των ξενιτεμένων, πατριωτική έξαρση, ουσιαστική —εκ των πραγμάτων— Αυτοδιοίκηση κλπ.) έκαναν ώστε το χωριό να σφύζει από ζωή και δημιουργική διάθεση. Αλλά και πάλι ειδικές συνθήκες και γνωστές καταστάσεις (εμφύλιος κλπ.) φέρανε το χωριό μας εκεί που βρίσκεται σήμερα. Στην πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας του.

Μεθαύριο στις 29 Αυγούστου, γιορτάζουμε τη διάσωσή του από τους Γερμανούς (εδώ ο ομιλητής διηγείται από ποιες συμπτώσεις και πώς σώθηκε το χωριό από το κάψιμο, σαν αντίποινα για το θάνατο ενός Γερμανού από τους αντάρτες). Και με την ευκαιρία σας προσκαλούμε να γιορτάσετε μαζί μας.

Σώθηκε, σαν από θαύμα, τότε από τη μανία του κατακτητή. Σήμερα κινδυνεύει από τους ίδιους, από μας, από την εγκατάλειψη. Και ποιος θα το σώσει σήμερα από τον τέλειο αφανισμό; Και πώς;

Εμείς πιστεύουμε, πως μόνο η γη του και πάλι (οι «τερπνότερες» κοιλάδες), μπορούν να το στηρίξουν στα πόδια του. Κι εδώ χρειάζεται ο προβληματισμός μας: Πώς και ποιοι και με ποιο τρόπο θα κάνουν παραγωγικό και πάλι αυτό το χώρο; Πώς θα γυρίσουν πίσω τα χέρια, τα άξια που φύγανε; Αυτά τα ερωτήματα τα βάζουμε και στο Κέντρο Ερευνών Ζαγορίου.

Δε θα σας κουράσω άλλο. Και σας ευχαριστώ που είχατε την υπομονή και την καλωσύνη ν' ακούσετε και να ενδιαφερθείτε για το χωριό μου.

Ο Κώστας Ι. Βαρζώκας γνωστός για το έργο του —τόσο σαν ιστορικός και περιγραφικός λόγος, όσο και σαν ζωγραφική απεικόνιση— επάξια διακονεί από δεκαετίες την περιοχή μας που τη βίωσε έντονα, οργανικά, όχι μόνο σαν τοπίο, αλλά και μέσα από ποικίλα ακούσματα, από περιπλανήσεις σε γραπτά ευρήματα και λαϊκά τεχνουργήματα.

Η πατρίδα του Νούτσου «το Ζαγόρι»

Η ιδιαίτερη Πατρίδα του Αλέξη Νούτσου το Καπέσοβο, είναι σήμερα ένα από τα χωριά του Ζαγορίου. Βρίσκεται σε απόσταση 45 χιλ. από τα Γιάννινα, χτισμένο στα πόδια του οχυρού, εκ φύσεως βουνού «Γραδίστα». Η λέξις Γραδίστα είναι Σλαβική και σημαίνει οχυρή πολιτεία. Σ' όλη την έκταση της οχυρωτάτης αυτής θέσεως, υπάρχουν ίχνη αρχαίων τειχών, οικισμών, περιμανδρωμένων χώρων κλπ. καθώς και σημεία αποκρύφων διαβάσεων, που οδηγούν ασφαλώς στη μεγάλη χαράδρα του Βίκου. Πέρα από τους πρόποδες του οχυρού αυτού, στη θέση «Τούρλα» υπάρχει ένας αρχαίος τάφος θολωτός, μήκους 3,5, πλάτους 2,5 και βάθους 2 μ. Εκεί σύμφωνα με την τοπική παράδοση βρέθηκε μια χρυσή κορώνα (διάδημα), μεγάλης αξίας, γι' αυτό και το μέρος λέγεται «Κορώνα». Ο τάφος αυτός έχει περιγραφεί από μένα σε εκτενή δημοσίευση, στην εφημερίδα «Ηπειρωτικός Αγών» των Ιωαννίνων.

Η σημαντική και εξαιρετικά οχυρή αυτή θέση, θα υπήρξε ασφαλώς, επί σειράν αιώνων, το καταφύγιο όλης της περιοχής. Στην περίοδο της Ρωμαϊκής καταστροφής και μετέ-

ΚΩΣΤΑΣ Ι. ΒΑΡΖΩΚΑ

πειτα μέχρι της τουρκικής κατακτήσεως της Ηπείρου, τότε που καμιά ιστορική ακτίνα δεν καθορίζει, τι συνέβαινε στην Ηπειρωτική αυτή περιοχή, η θέσις αυτή θα προστάτευε και θα διέσωσε ασφαλώς, από τις συνεχείς επιδρομές και καταστροφές, τον πληθυσμό του Ζαγορίου, που κατώρθωσε από τον 1400 και δώθε, να δημιουργήσει έναν υπέροχο τοπικό πολιτισμό και μια σοφή τοπική αυτοδιοίκηση.

Ποία Αρχαία πόλη ήταν στην υπεράνω του Καπεσόβου «Γραδίστα» είναι ιστορικά άγνωστον. Ίσως εδώ υπήρξεν η πόλις «Όρρειον» η Μολοσσική πόλις, που κατεστράφη από τους Ρωμαίους, και από τη λέξη αυτή, με την σλαβική πρόθεση «ζα» να πήρε το Ζαγόρι το όνομά του.

Ο κ. Σεμιτέλος στη διατριβή του «EPIROTIORUM LIBER PRIMUS» βιβλ. πρώτον σελ. 52 καθορίζει την θέσιν της αρχαίας πόλεως «Παρωραία» εις την θέσιν αυτήν. «Παρωραία ον τον Ζαγόριον, όπερ όνομα έάρδαρον ταντόν σημαίνει». Στην Ν.Α. βάση του σωζομένου στην «Γραδίστα» αρχαίου τείχους, υπάρχουν ερείπια αρχαίου κτίσματος με αμμοκονίαμα νεωτέρων χρόνων, αυτό φανεώνει ότι αργότερα, ίσως όταν ο Ιουστινιανός επανέκτησε ωρισμένα φρούρια στην Ήπειρο, να συμπεριέλαβε και το οχυρό αυτό, για να αντιταχθή στις επιδρομές, εναντίον διαφόρων βαρβάρων, από βορρά φύλων.

Το Ζαγόρι, από την αρχαία εποχή, αποτελούσε ιδιαίτερο πολιτικό και διοικητικό τμήμα της Ηπείρου. Ανήκε στην περιοχή της Αρχαίας Μολοσσίας και οι κάτοικοι του ήταν οι «Τυμφαίοι» στο Β.Α. μέρος πέραν του Σκαμνελίου, οι Παρωραίοι εις το κεντρικόν μέρος και περίξ Ζαγορίου και όσοι ήσαν γύρω στον Αώο ποταμό (Αώος).

Μετά την Ρωμαϊκή εισβολή στην Ήπειρο, ο Ύπατος των Ρωμαίων Παύλος Αιμίλιος διέταξε τον στρατηγό Αννίκιο να καταστρέψει και εξανδραποδίση την Ήπειρο. Τότε κατεστράφησαν 72 πόλεις!! πολλές από τις οποίες ήσαν Μολοσσικές και οπωσδήποτε μία εξ αυτών ήταν στην Γραδίστα, ό-

Αξιόλογο προϊόν της διακονίας του αυτής υπήρξε και το βιβλίο του Αλέξης Νούτσος που εκδόθηκε το 1971 στα Γιάννινα απ' όπου αναδημοσιεύουμε το Α' Κεφάλαιο που φέρει τίτλο την επικεφαλίδα του παρόντος και αναφέρεται συνοπτικά στην ιστορία του Ζαγορίου για να κατατοπιστούν όσοι τυχόν από τους αναγνώστες μας έχουν ελλιπή γνώση της.

που σώζονται ερείπια. Επίσης άλλη θα ήταν μεταξύ Βίτσας και Μονοδενδρίου όπου ανεκαλύφθησαν τελευταία, οι πλούσιοι σε ευρήματα, αρχαίοι τάφοι. Κατά την εποχή αυτή οι Ρωμαίοι εξηνδραπόδισαν (πήραν αιχμαλώτους) 150 χιλ. άνδρες. Τη νφρικτή τύχη της Ηπείρου είχε και η περιοχή του Ζαγορίου.

Ύστερα από την φοβερή καταστροφή που «έφριξαν πάντες οι άνθρωποι, εις το έάρδαρον τούτο ανοσιούργημα», όπως λέγει ο Πλούταρχος, η Ήπειρος έμεινε πολύ αραιά κατοικημένη. Στην περιοχή του Ζαγορίου πολλοί κάτοικοι κατώρθωσαν να διασωθούν στην μεγάλη χαράδρα του Βίκου και τις απόμερες βουνοκορφές και δόση και απέτελεσαν κατόπιν τον πυρήνα της αναγεννήσεώς του. Πολλοί από τους νεωτέρους διερωτώντο, γιατί έχτισαν οι παλιοί τα χωριά τόσο ψηλά, τόσο απόμερα (όρα Βιτισκόν, Βραδέτον, Κλειδωνιά, Πάπιγγον κλπ.) και όμως τα έχτισαν για να σωθούν από τις επιδρομές.

Η Ήπειρος κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους απώλεσε την αυτοτελείά της και για πολύ καιρό συνεχωνεύθη στην «Ιλλυρίαν». Την εποχή αυτή άρχισε στην Ήπειρο «η κάθοδος Αλβανικών, Σλαβικών και άλλων βαρβαρικών φύλων» με την παρότρυνση και προστασία των Ρωμαίων διοικητών και αργότερα των τοπικών τυραννίσκων και σπαραγγιών.

Όταν αργότερα το Βυζάντιο έγινε το κέντρο του Ελληνοχριστιανικού κόσμου και μέχρι της Δης Σταυροφορίας το Ζαγόρι παρηκολούθησε και αυτό «τα δεινά Μεσαιωνικού Ελληνισμού», μέχρι της υποταγής του εις τους Τούρκους. Η τουρκοκρατία, παρ' όλα τα δεινά της, υπήρξεν σωτήριος, διά την διάσωσιν του Ελληνισμού της Ηπείρου και ίσως της Ελλάδος ολόκληρης.

Στο Ζαγόρι οι Σλαβικές επιδρομές άρχισαν, όταν ο Ιουστινιανός επέτρεψε τον 6ον αιώνα την εγκατάστασιν, στα ακραία σημεία της Ηπείρου, Σλαβικών φύλων. Στην επί αιώνες παραμονή των Σλαύων στο Ζαγόρι οφείλονται οι ονομασίες πολλών, ορεινών κυρίως, θέσεων.

Η ιστορική παράδοση αναφέρει ότι το 668 - 685 πέρασε από το Ζαγόρι ο Βυζαντινός Αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παυονάτος. Αυτός ίδρυσε πολλά Μοναστήρια, για να δώση ζωή στον έρημο τόπο και να ενισχύση το θρησκευτικό φρόνιμα των κατοίκων. Τα μοναστήρια αυτά επανδρώθηκαν με διαλεχτούς «Ελληνομαθείς» χριστιανούς καλογέρους και απέτελεσαν πυρήνας θρησκευτικής και γεωργοκτηνοτροφικής εξέλιξης στο Ζαγόρι, όπου ιδρύθηκαν πολυάριθμα μοναστήρια, όπως της Βουτοάς, Σκαμνελίου, Ρογκοβού, Βιτισκού, Μονοδενδρίου, Κλειδωνιάς, Δρεστενίκου κ.λ.π. εις καλύτερας τοποθεσίας και ευφορωτέρας.

Κατά τον 14ον αιώνα οι επιδρομές, η πείνα και η πανώλης ρήμαξαν πολλά χωριά του Ζαγορίου και των ορεινών περιοχών της Ηπείρου. Τότε πολλές αλβανικές συμμορίες εισέβαλαν, κατέστρεψαν και ρήμαξαν το Δυτικό Ζαγόρι. Πολλοί δε Ζαγορίσιοι έφυγαν οικογενειακώς και εγκατεστάθησαν στα Γιάννινα, στην Κέρκυρα, καθώς και στην Ιταλία και Αυστρία. Η περίοδος αυτή είναι μία σκοτεινή εποχή για το Ζαγόρι. Οι «Δεσπότες» της Ηπείρου, ελάχιστα προστάτεψαν τις ορεινές περιοχές, από τις οποίες άλλωστε, δύσκολα εισέπρατ-

ταν τους φόρους. Οι τοπικοί δυνάστες, κατά το ισχύον τότε φεουδαρχικό σύστημα εκμεταλλεύονταν και τυραννούσαν τους πληθυσμούς.

Μπροστά στην δραματική αυτή κατάσταση, άρχισε στο Ζαγόρι, ιδιαίτερα στο κεντρικό, μια προσπάθεια αντίδρασης στον κατήφορο της αναρχίας.

Η προσπάθεια αυτή κατέληξε στην διοικητική συνένωση της περιοχής και στη δημιουργία μιας τοπικής αυτοκυβερνήσεως, η οποία έθεσε σκοπό της, να αντιταχθή στις αυθαιρέσιες των φεουδαρχικών δυναστών και των διαφόρων επιδρομέων, ιδίως των Αλβανών, οι οποίοι μετά την δήωση και λεηλασία του Δυτικού Ζαγορίου, απέβλεπαν στην πλήρη κατάληψη της περιοχής Ζαγορίου.

Η προσπάθεια αυτή των Ζαγορίσιων επέτυχε και κατώρθωσαν να αντιδράσουν δημιουργώντας μια περιορισμένη αυτοδιοίκηση, μια «Αριστοκρατική Δημοκρατία» κατά τον ιστορικό Λαμπριδhi και τον Παπαρηγόπουλο.

Οι Προύχοντες των Κοινοτήτων του Ζαγορίου και των συνοικισμών —γιατί πολλά χωριά δεν είχαν την σημερινή τους θέση π.χ. το Σκαμνέλι— συγκεντρώνοντο στο Καπέσοβο, το οποίον λόγω της, φύσει και εξαιρετικά, οχυρής θέσεώς του, έγινε έδρα της πρωτόγονης αυτής Δημοκρατίας.

Εδώ ύστερα από κοινή απόφαση εξέλεγαν τον «Προεστώτα» καθώς και τον «Καπετάνο» της οδοφυλακής για την ασφάλεια της περιοχής.

Ο Προεστώτας, ο επί Τουρκίας «Ζαγόρ Κοτσάμπασης» και αργότερα «Ζαγόρ Βεκελή», ήταν ο αντιπρόσωπος της «Ομοσπονδίας», ο πολιτικός ας πούμε διοικητής, στον οποίο υπάκουε ο «Καπετάνος» που είχε την αποστολή της φρούρησης των χωριών του Ζαγορίου. Οι «Οδοφύλακες» ή «Ντερεβεντάδες» πληρωνόταν τον «Λοφέ» για ωρισμένο αριθμό μόνιμων ανδρών, που είχαν στις διαταγές τους. Σε περίπτωση κινδύνου ο τοπικός προεστώς κάθε χωριού, έστελνε αμέσως έοθήεια από τους ικανούς άνδρες για ενίσχυση της φρουράς.

Σύγχρονα, σε συγκεντρώσεις των προεστών των Κοινοτήτων, έακτοποιούντο διοικητικά και πολιτικά θέματα. Έτσι μπήκαν οι βάσεις των «Ζαγορισιακών Θεσμών», «Οι νόμοι της ομοσπονδίας ή της επιστασίας Ζαγορίου», όπως ονομάστηκαν αργότερα. Τα «Θέσμια» ή «Σουρούτια», επί τουρκοκρατίας υπήρχαν στο Ζαγόρι προ της κατακτήσεως: «Φατιχέν μπερού» και σχεδόν τα εσεβάστηκαν οι Τούρκοι επί πολλούς αιώνες.

Η Ομοσπονδιακή αυτή οργάνωση του Ζαγορίου εξακολούθησε μέχρι της εμφανίσεως των τούρκων στην Ήπειρο. Στην ανώμαλη περίοδο, προ της κατακτήσεως των Τούρκων, η εμφάνιση του οργανωμένου τουρκικού στρατού, που έδειχνε και ένα γερό πολιτικό μηχανισμό, έκαμε πολλούς λαούς των Βαλκανίων, να θεωρήσουν τον τούρκο κατακτητή, σαν σωτήρια επέμβαση στην αναρχία και την αναισχυνη κατάσταση των τοπικών δυναστών.

Αμέσως μετά την παράδοση των Ιωαννίνων, με συνθήκη, τον Οκτώβριο του 1431, οι Ζαγορίσιοι, με κοινή απόφαση, έστειλαν αντιπροσωπεία και εδήλωσαν υποταγήν. Σύγχρονα επέτυχαν τα προνόμια της αυτονομίας και αυτοδιοικήσεως.

Οι Τούρκοι εδέχθησαν τους όρους αυτούς και από τότε το Ζαγόρι έγινε Επαρχία αυτόνομη, με αντάλλαγμα την υποχρέωση του «Βοϊνίκου», δηλαδή της υποχρέωσης να στέλνη κάθε χρόνο ωρισμένο αριθμό ανδρών, να υπηρετούν για χρονικό διάστημα στους Βασιλικούς σταύλους ή σε άλλες στρατιωτικές βοηθητικές υπηρεσίες (Ναχαγιέ - Ζαγόρ).

Έτσι με την συμφωνία αυτή πολλοί Ζαγορίσιοι κατάφεραν να υπηρετούν ύστερα από την άλωση, στους Βασιλικούς σταύλους της Κωνσταντινουπόλεως για την περιποίηση των ίππων των Τούρκων μεριστώνων.

Μετά την κατάκτηση η περιφέρεια Ζαγορίου, εξελίχθη-

κε γρήγορα σε μια υπέροχη «αυτόνομη συνταγματική αυτοδιοίκηση, κατά τα φαινόμενα Δημοκρατική, αλλά κατ' ουσίαν Αριστοκρατική» κατά τον Λαμπριδhi.

Η αυτονομία του Ζαγορίου είναι γεγονός μεγάλης ιστορικής αξίας, το οποίον εξαίρουν πολλοί, όπως ο Φίνλεϋ στην ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, ο Κ. Παπαρηγόπουλος, ο Π. Βιζυικίδης, ο Σεμιτέλος και άλλοι.

Στην Χάρτα του Ρήγα το 1798 το Καπέσοβο αναγράφεται ως «μεγάλη άνε τειχών πόλις».

Η μετέπειτα της τουρκικής κατακτήσεως εξέλιξις του Ζαγορίου υπήρξεν αποφασιστική για την εξέλιξη του Ελληνισμού στην Ήπειρο και σ' όλη την Ελλάδα.

Ο θεσμός τον «Βοϊνίκου», αν και στις αρχές φάνηκε βαρύνς στους Ζαγορίσιους, εν τούτοις υπήρξε κατά βάσιν η σωτηρία του Ζαγορίου.

Η υπηρεσία αυτή απέφερε πολλά υλικά και πολιτικά οφέλη στους Ζαγορίσιους, οι οποίοι, ύστερα από τη συνθήκη, δεν υποχρεώθηκαν να αλλαξοπιστήσουν από τον κατακτητή και όταν ακόμη πολλοί απ' αυτούς κατάφεραν να πάρουν το πρόνομο του «εφίππου αξιωματικού» ή «Σπαχή». Πολλοί άλλοι στε Ζαγορίσιοι Σπαχήδες έδρασαν στη Μικρά Ασία, τη Θράκη, την Ήπειρο και στα Βαλκάνια και ανέπτυξαν ενεργητική δράση για τους συμπατριώτες τους, ώστε να ωφεληθούν το Ζαγόρι και τον Ελληνισμό γενικώτερα.

Την εποχή αυτή όλοι οι Βοϊνικήδες και οι Σπαχήδες μετά την αποστράτευσή τους, αντί να γυρίσουν στην πατρίδα, επιδίδονται σε διάφορα επικερδή επαγγέλματα. Έχουν αναπτύξει σχέσεις με τους Τούρκους μεριστάνες, έχουν φίλους και προστάτες και δημιουργούν μια αστική τάξη πλουσίων εμπόρων, τραπεζικών, χρηματιστών και γενικά μια έξυπνη ομάδα Ελλήνων επιχειρηματιών.

Έτσι σιγά - σιγά άρχισε το «ξενίτεμα», το «καζάντημα» και ο πλούτος των Ζαγορίσιων. Πολλοί γίνονται «Τσαμπιάσδες» δηλ. προμηθευτές ζώων για τον τουρκικό στρατό. Άλλοι αναλαμβάνουν προμηθευτές τροφίμων του Στρατού και της Άνλης, εργασίες που αφήνουν τεράστια κέρδη. Άλλοι ξανοίγονται στο μεγάλο εμπόριο και ιδρύουν εμπορικούς και τραπεζικούς οίκους σ' όλη τη Βαλκανική ηερσόνησο, την Μ. Ασία, την Ρωσία και αλλού. Οι Ζαγορίσιοι γίνονται οι πρωτοπόροι της προόδου και του πολιτισμού. Από το κεντρικό Ζαγόρι, Καπέσοβο, Τσεπέλοβο, Βραδέτο, Φραγγάδες, Κουκοβί, Νεγάδες, Καλσά, Βίτσα κλπ. αναφέρονται πολλοί αρχηγοί σπουδαίων οικογενειών στην Κωνσταντινούπολη, στην Σμύρνη, στην Ρουμανία και Ρωσία, οι οποίοι έδρασαν πολύ προ της επανάστασεως και έγιναν φορείς Ελληνικού Πνεύματος. Ζαγορίσιοι ιδιαίτερα, καθώς και Ηπειρώτες, κάτοικοι της περιοχής Ιωαννίνων και της περιοχής Παγωνίου, ήταν το περισσότερο μέρος από τις παροικίες τού ζωντανού Ελληνισμού των παραπάνω περιοχών. Από τον ελληνισμό αυτό ξεπήδησαν οι μεγάλες εθνικές μορφές του υποδούλου ελληνισμού, οι διδάσκαλοι του γένους, οι μεγάλοι διεργηνείς κ.ά. Το μεγαλύτερο ποσοστό των αριστοκρατικών οίκων της Ρουμανίας ήταν Έλληνες Ηπειρωτικής καταγωγής, έστω αν πολλοί εκρουμανιάστησαν, το ίδιο συνέβη και στη Ρωσία και αλλαχού. Όλοι αυτοί οι Ζαγορίσιοι εγκατεστάθησαν από τον 16ον αιώνα, στην Κωνσταντινούπολη, έγιναν οι γενάρχες αριστοκρατικών οίκων, όπως των Καρατζάδων, Καμινάρηδων, Σαϊτζήδων, Κέντρων, Οικονόμων, Γεωργίου, Βρούζου, Πασχάλογλου, Μαυρογιάννη, Μαρίνων, Δημάτη, Ράδου, Ριζάρηδων κ.λ.π. των οποίων οι απόγονοι ενεργέτησαν το Ζαγόρι και το Γένος μας γενικώτερα.

Στο Ζαγόρι δημιουργήθηκε κατά τους χρόνους της «Επιστασίας» και μία άλλη επαγγελματική τάξη, οι περιφημοί «Βι-κοϊάτροι» ή αλλιώς Φυσίατροι ή «Κομπογιανίτες». Πρόκει-

●) Συνέχεια στη σελίδα 85

Φρίξου Τζιόβα Η ΕΚΔΙΚΗΣΗ

(Διήγημα)

★) Συνέχεια απ' το προηγούμενο και τέλος

Μάνα και γιος όμοιαζαν με μαριονέττες που αόρατος σπάγγος τις σέρνει μια δω μια κει. 'Ηθελαν καμιά δεκαριά δρασκελιές να φτάσουν στο λαιμό της ράχης όταν φτερούρισε το φαρδομάνικο του πρωτόπαπα. Βλέποντας η μάνα το μαλλιαρό χέρι να κάνει απαγορευτικό νόημα ψυχανεμίστηκε κίνδυνο. Θέλησε να τον προσπεράσει σπρώχνοντάς τον, μα έπεσε αυτή κάτω ξεπνοσημένη. Στάθηκε πάνω της ο ήσκιος του, θυμωμένος κι αυτός θάλεγε με την αποκοτιά της. Την είπε «κατηραμένη» γιατί άπλωσε χέρι σε ιερέα και το χειρότερο τη φοβέρισε πως αν δεν φέρονταν φρόνιμα, θα μάθαινε ο Πασιάς τα καμώματά της με τους ζαπτιέδες και τότε ούτε φύλλος στον κόρφο της, ούτε φύλλος και στον κόρφο του γιου της. 'Υστερα της ανακοίνωσε πως το χωριό αποφάσισε να μείνει ο Δεβίδας —ναι, είπε το παρατσούκλι ειρωνικά— μια εβδομάδα στην «καλύβα» και πουθενά αλλού, ώσπου να φανεί αν έχει μολευτεί.

Ακούοντας η γυναίκα για την «καλύβα», τον είπε με τη σειρά της τραγόπαπα. Στριφογυρίζοντας πεσμένη πάνω σε πέτρες σαν κομμένη ουρά φιδιού, πέτυχε το χέρι της κοπριές και τις πέταξε στα γένια του. Την κλώτσησε στα γόφια. Πρόφτασε να πετάξει και λιθάρι στο γιο της πριν πέσει πάνω του. Θα τον έκανε καλά με δυο δάχτυλα, μα σκιάχτηκε ν' αγκυλιάσει με λοβιασμένο κορμί. Σωριάστηκε το εξαντλημένο παιδί όπως τσουνάλι άχαρα δίπλα στη μάνα. Από το ριζαύτι χοχλάκισαν αίματα. Ο πρωτόπαπας ξεφυσούσε, σωστό λεβέτι πάνω σε δυνατή φωτιά. Τίναξε το ράσο και τράβηξε για τη στέρνα του να δροσιστεί, θυμίζοντας στους ντραγάτες τις εντολές του. Τον ακολούθησαν και οι χωριανοί αμίλητοι σέρνοντας τα τσαρούχια τους σα να τους βάραιναν γκιουλέδες κατάδικων. Τελυταίος έφυγε ο γεροντάκος παπάς. Χτυπούσε το κεφάλι με τις αδύναμες γροθιές του μουρμουρίζοντας θρήνο της Βίβλου: «Ο στέφανος της κεφαλής ημών έπεσεν» ουαί δε εις ημάς, διότι ημαρτήσαμεν!».

Βγάζοντας το μαυρομάντηλο φάνηκαν κάτασπρα τα μαλλιά της. Το δίπλωσε και κομπόδεσε σφιχτά τον κεφαλόδεσμο να σταματήσει το αίμα του παιδιού. Η φωνή της έγήκε τρεμουλιαστή, φορτωμένη απελπισία. «Μάτια μου, θα πας στην «καλύβα». Ο τρισκατάρατος, που να χουμπώσει στα τάρταρα, είπε και θα το κάνει. Θα μας προδώσει στον Πασιά να μας κρεμάσει στα ταιγκέλια. Κάθε πουνρό θ' αφήνω στη γκορτζιά την πόρεψή σου· έτσι γίνονταν παλιά. Βδομάδα είναι και θα περάσει και μη κοτήσεις να ροβόλῃσεις στο σπίτι, θα χαθούμε». Τον αγκάλιασε, τον φίλησε σφιχτά σφιχτά, τον σταύρωσε.

Μπροστά οι ντραγάτες, πίσω τους να σέρνεται ο Δεβίδας. Πέρασαν από το παρακλήσι, σκάλωσαν πιο ψηλά εκεί που βρίσκονται σκόρπιες πέτρες από αρχαίο καστράκι. Έπεσαν σε θερισμένα χωράφια και πήραν τον απότομο ανήφορο για το «Δάπατο». Μεσημέριαζε όταν του έδειξαν από μακριά την «καλύβα». Οι ουρανοί προμηνούσαν καλοκαιρική μπόρα. Σύγνεφα πύργωναν γεμάτα απειλή. Δεν άργησε να ξεσπάσει το κακό που κράτησε ώρα. Στην αρχή έπεσαν κεραυνοί στα κοντινά βράχια και κατατρόμαξαν τα πλάσματα του Θεού. Κρύφτηκαν σε τούφες ο σκαντζόχοιρος, η πέρδικα, το λαγουνάκι, σύρθηκαν ο όφις στα πλάχια της γης, το παιδί στην «καλύβα» που έπαζε από παντού νερά. 'Υστερα οι ουρανοί έστειλαν το χαλάζι κι άσπρισε το δοννό. Κίνησαν νερό-

λυκκοί. Κατά το γέμμα του ήλιου φύσησε βοριάδα κι έλαμψε η απερίγραπτη ομορφιά του κόσμου.

Μαζεμένος ο Δεβίδας τουρτούριζε σε μια γωνιά. Τον πήρε το παράπονο, σκιάζονταν την «καλύβα», σκιάζονταν την τερρώστια. Κάποτε σφάλισε τα μάτια του τσακισμένος απ' όσα είδε κι έπαθε. Τονμπάνιαζε το λαβωμένο κεφάλι και όλη τη νύχτα τον έσφαζαν άγριοι πόνοι. Οι εφιάλτες έρχονταν κύματα κύματα και δεν έλεγαν να ξεκολλήσουν. Στο γλυκοχάραγμα βγήκε από την «καλύβα». Αντικα, ανάμεσα Γουμενίτσας και Κέρκυρας, στραφτάλιζε κομμάτι θάλασσας. Ο ήλιος έσκασε κατά το Γρεβενίτι σε δασωμένη κορφή. Σα να του παράδωσαν οι πόνοι. Κατάφερε ν' απαντήσει στο συνθηματικό σφύριγμα του ντραγάτη που έρχονταν από χαμηλά. Τον ειδοποιούσε πως κρέμασε νερό και ψωμί στη γκορτζιά. 'Ηπια, ήπια από τη νεροκολοκύθα και δεν έλεγαν να ξεδιψάσουν τα σπλάχνα του. Μασούλησε δυο μπουκιές αλευρόπιτα. Δεν κατέβαινε στον καταπιώνα, την έφτυσε και την πήραν τα μυρμήγκια. Στο τουμπανιασμένο κεφάλι ο αόρατος χτυπούσε σφυριές κι άπλωνε τα χέρια να τον διώξει. Η θέρμη όλο ανέβαινε. Κατάφερε να λύσει τον κεφαλόδεσμο, μα δεν ξεκολλούσε στο μέρος της πληγής. Ρούφησε λαίμαργα και το υπόλοιπο νερό. Η νεροκολοκύθα κύλησε στο έμπα της καλύβας. Οι μύγες, όπως ύφωνα η ζεστή μέρα, μυρίστηκαν αίμα και μαζεύτηκαν πάνω στον κεφαλόδεσμο καθώς ξεκομμένο σμήνος μέλισσες σχηματίζει τσαμπί σε κλωνάρι.

Την άλλη μέρα δεν μπόρεσε ν' αποκριθεί στο σφύριγμα του ντραγάτη. Το τρίτο πρωί ανέβηκε η μάνα ξελοισμένη. Κρατούσε τσαπί κι φκνάρι. Σε μποξά είχε τυλίξει να τα γιορτινά του ρούχα να το ταξιδέψει. Το βρήκε όξω από την «καλύβα» στη μέση μικρού αλωνιού που είχε κατασκάψει ξεριζώνοντας πέτρες και ξερόχορτα από τους πόνους. Έσκαβε, έσκαβε, πήγε μεσημέρι. Το παράχωσε βαθιά στη φριγμένη γη να μη το ξεθάψουν αγρίμια. Μέχρι τότε έκανε κουράγιο, ύστερα ξερρίζωνε τα μαλλιά της κι έσκουζε έρμη στην ερμιά. Περσμένα μεσάνυχτα ροβόλησε στο χωριό σέρνοντας και τα τσάντζαλα του πεθαμένου.

Ο πρωτόπαπας γύριζε σπίτι του με μεγάλες δρασκελιές, νικητής και τροπαιούχος. Στα μισά του δρόμου σα να τον ήρθε ζαλάδα και πιάστηκε από θράχο να μη πέσει. «Είναι από την ταραχή που μου επροκάλεσαν τα αποφώλια τέρατα» συλλογίστηκε. Όμως ανησύχησε· από το αριστερό μάτι έβλεπε τα αντικείμενα διπλά. Την άλλη μέρα τα ίδια και χειρότερα. Έβδαν στα λαιμά του βδέλλες. Ρουφούσαν, ρουφούσαν λαίμαργα τα σιχαμερά σκουλήκια ώσπου ξεκολλούσαν σκασμένα ξερτώνοντας το αίμα μαυροκόκκινο. Αλάφρωσε κάπως, μα εξακολουθούσε να τα βλέπει όλα διπλά.

Το τέταρτο πρωί από το επεισόδιο έκανε το συννηθισμένο του σουλάτσο στην αυλή. Είδε ανοιγμένο το καπάκι της στέρας και θύμωσε μετην παπαδιά. Βγάζοντας νερό βρήκε στον κουβά ένα παλιοτσάρουχο. Τον ξανάριξε στη στέρνα και ψάρεψε παλιόρουχο. Τον ήρθε βούρλισμα. Φώναξε τσευδίζοντας την παπαδιά. Εκείνη ψάρεψε δεύτερο τσαρούχι, δεύτερο και τρίτο παλιόρουχο. Τότε πρόβαλε πίσω από τον οδορό, ξεμαλλιασμένο κεφάλι. Η γυναίκα μια γέλαγε, μια έσκουζε, μια φώναζε «καταραμένη πρωτόπαπα». 'Υστερα ξεκόλλησε από τον τοίχο και πήρε τους δρόμους του χωριού σκορπώντας φρίκη.

Κατάλαβε πως τα ρούχα ήταν του μολυσμένου παιδιού. Σκοτειδίασε ο νους του, προσπάθησε να κρατηθεί από στήλο της στέρας. Δεν μπόρεσε, έπεσε μπρούμυτα σαν βόδι που το μαχαίρωσαν στον τράχηλο. Τον χτύπησε νταμπλάς διαπίστωσαν οι δικογιατροί που μπαινοβγαίνουν στο αρχοντικό του. Οι βδέλλες του ρουφούσαν το αίμα και αυτοί τον παρά, ώσπου του βγήκε η ψυχή. Η τρελή χάθηκε στις στράτες του κόσμου μα δε χάθηκαν και τα λόγια της. Σαν σκυτάλη έπαιρνε η μια

Η ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΟΥ ΝΟΥΤΣΟΥ «ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ»

●) Συνέχεια από τη σελίδα 83

ται για ανθρώπους εξαιρετικά τολμηρούς και έξυπνους, οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν τα ιαματικά βότανα του Βίκου και της εν γένει Ζαγορισιακής χλωρίδος, καθώς και την ιατρική πείρα των παλαιότερων, που μεταδίδονταν εκ παραδόσεως. Με τα προσόντα αυτά και την ατομική τους πρωτοβουλία και μόρφωση, περιφέρονται στον Βαλκανικό χώρο και Μ. Ασία, προσφέροντας «ιατρική θεραπεία» και συμβουλή και εισπράττουν χρήματα για να γυρίσουν πλούσιοι στην ιδιαίτερη πατρίδα τους. Πολλοί από τους «ιατρούς» αυτούς είχαν εξαιρετική επίδοση στο επάγγελμά τους και απίστευτη εξέλιξη, όπως π.χ. ο Χριστ. Πασχάλογλου από το Καπέσοβο, που «εχρημάτισεν ιδιαίτερος ιατρός τεσσάρων Σουλτάνων, κατά τον Λαμπριδην και Αραβαντινόν, ο Κ. Βρούζος ιατρός των Σουλ. χαρεμίων κ.λπ.

Όλοι οι Ζαγορίσιοι έχουν ιδιαίτερη αγάπη για την πατρίδα τους, γυρίζουν εδώ πλούσιοι σε χρήμα και πείρα της ζωής. Γυρίζουν στα χωριά του Ζαγοριού, ιδρύουν σχολεία, χτίζουν ωραία «αρχοντικά», υπέροχες εκκλησίες, καλλιτεχνικές γέφυρες, δρόμους κ.λπ. Δημιουργούν τον πολιτισμό και το «εν ζην» στο Ζαγόρι.

Η ακμή του Ζαγοριού είναι μεγάλη τον 16ον και 17ον αιώνα. Το 1586 οι Ζαγορίσιοι ιδρύουν Επισκοπή Ζαγοριού, με πρώτον επίσκοπον τον Ματθαίον, ο οποίος απεβίωσε ύστερα από μια δεκαετία. Το 1604 επανεστήθη με Δεσπότην τον αποστάτην της ενορίας Ιωαννίνων Νεόφυτον, ο οποίος καθιερέθη το 1605 υπό του Ραφαήλ του Β'. Το 1617 επανήλθεν ο Νεόφυτος, ο οποίος συνέπτυξε την ενορία Ζαγοριού με την των Ιωαννίνων. Έδρα της Επισκοπής ήτο το Καπέσοβο, όπου διεσώζετο μέχρι τον 1920 «το σπίτι του Δεσπότη» της «Γραβάναινας» με τους παράξενους σκαλιστούς εξώστες.

γενιά παιδιών τη φράση «καταραμένη πρωτόπαπα» και την παράδινε, σωστά εκατόν σαράντα χρόνια, στην άλλη, μέχρι που γύμισε η στέρνα λιθάρια και πνίγηκε στα βάτα. Έϊ ανθρώπακο, νομίζω πως την πετροβόλησες κι εσύ...

Οι θονοκορφές κατέβαζαν δροσιά που πέρασε από το πονάμισο στο πετσί του, προμήνυμα της ανγής. Πιάστηκε από την ακινησία η μέση του, μυρμήγκιζαν και τα καλάμια από το σταυροπόδι. Αισθάνονταν άσχημα και μ' ένα βαρύ πλάκωμα σαν ταφόπετρα στην ψυχή. Προσδιόριζε πως δεν ήταν τόσο από την ιστορία που άκουσε, όσο από την επιμονή μιας δαιμονικής μορφής να αναδύεται κάθε τόσο στη μνήμη του και σαν τυφλωμένη από φως κουκουβάγια να χτυπιέται μια δω μια κει. Πού την είχε συναντήσει, πού την είχε συναντήσει... Θυμήθηκε όταν ακούστηκε απόμακρο λάλημα κόκορα. 'Ηταν σκαλισμένη, μαζί με χρονολογία και σταυρό, σε αγκωνάρι του τοίχου που γκρέμισαν κάποτε οι χωριανοί του.

Με το λάλημα του πετεινού και ο χρόνος —κατά τη συνήθειά του— έγινε άφαντος. Μόνο μια στήλη ατμού φάνηκε ν' ανεβαίνει. Το κύπελλο την ακολουθούσε λάμποντας, ώσπου χάθηκε κι αυτό στο γαλάκτωμα του Ωρίωνα που είχε μεταποπιστεί στην άλλη άκρη του ορίζοντα.

Έμεινε μόνος ο ανθρώπόακος. Αφουγκράστηκε φουρφουρίσματα πουλιών στους θάμνους. Διάκρινε πλάι του αγουροξυνημένη ακρίδα να πηδάει από κοτσάνι σε κοτσάνι και γλύκανε η ψυχή του που έσιμιγε πάλι με τον υπαρκτό κόσμο.

Φ Ρ Ι Ε Σ Τ Ζ Ι Ο Β Α Σ

Ο Θεσμός των «Βοϊνικιδών» κράτησε περί τα 150 χρόνια και άλλαξε τους όρους διαβίωσης των Ζαγορισιων. Το 1670 οι επιφανείς Ζαγορίσιοι της Κωνσταντινουπόλεως κατόρθωσαν να καταργήσουν την «επιστράτευση» του «Βοϊνίκου», έναντι της καταβολής «κεφαλαικού φόρου» σε ένδειξη υποταγής.

Κατόρθωσαν όμως σύγχρονα να επιτύχουν και νέα πρόνοια στην αυτοδιοίκησή τους και τότε η περιοχή Ζαγοριού ονομάστηκε «Επιστασία Ζαγοριού» με έδρα το Καπέσοβο υπό την προστασία της Βαλιδέ Σουλτάνας.

Η περίοδος της Αυτοδιοικήσεως, από το 1670 - 1820 είναι η χρυσή εποχή για το Ζαγόρι. Όλα τα χωριά βρίσκονται σε μεγάλη ακμή. Οι μικροί συνοικισμοί συνεπύχθηκαν στις οργανωμένες κοινότητες, που έχουν μεγάλο αριθμό κατοίκων. Οι πλούσιες οικογένειες έχουν μισθοφόρους «Γιασακτσήδες» δηλ. φυλακτάδες και συντηρούν υπηρετικό προσωπικό από «Λακιώτες» και γύφτους» που τώρα ήρθαν και πορεύονται στο Ζαγόρι.

Η πυκνότητα του πληθυσμού και ο πλούτος επέτρεψαν την ενίσχυση των ισχυρών σωμάτων «Γιασακτσήδων» φυλακτάδων και οδοφυλάκων, οι οποίοι βαστούσαν την τάξη και ασφάλεια της περιοχής.

Εν τω μεταξύ η κτηνοτροφία, η γεωργία και ιδιαίτερα η δενδροκαλλιέργεια και αμπελοεργία ακμάζουν. Εκλεκτές ποικιλίες οπωροφόρων δένδρων από εμβόλια (μέσα σε πατάτα), που φέρουν οι Ζαγορίσιοι από άλλα μέρη, στολίζουν τους άφθονους «Μπαξέδες» κάθε Ζαγορίσιου χωριού.

Το Ζαγορίσιο κρασί προσφέρεται σαν πολύτιμο δώρο στους Τούρκους μεγιστάνες στην Κωνσταντινούπολη. Τα ερειπιατων τοίχων, των αλωνιών, καλυδίων, που βρίσκονται σ' όλες τις περιοχές ακόμη μέσα στα δάση, σήμερα, δείχνουν την εντατική καλλιέργεια.

Περί το 1767 έρχεται για πρώτη φορά στο Ζαγόρι ο Εθναπόστολος Κοσμάς ο Αιτωλός, και πέρασε από τα περισσότερα χωριά του κεντρικού Ζαγοριού. Ξαναπέρασε επίσης το 1777 και 1778 και έφθασε ως την Λεσινίτσα (Βρυσόχωρι). Ο Κοσμάς ενθουσιάστηκε από τον πολιτισμό, την Ελληνικότητα και την θρησκευτικότητα της περιοχής, γι' αυτό και έλεγε «τ' αγαπημένα μου χωριά». Ο Εθναπόστολος εδώ βρήκε μια πραγματική όαση, αντίθετη από την ροπή της αλαζοσυτήσεως και του χαμηλού επιπέδου πολιτισμού των άλλων περιοχών που είχε περιοδεύσει. Επαινούσε τους Ζαγορίσιους και τους παρώτρυνε να συνεχίσουν την επίδοσή τους στα γράμματα και στην θρησκεία. Ο Κοσμάς έμεινε πολύ καιρό στο Ζαγόρι. Πέρασε σχεδόν «από κάθε χωριό και κάθε μοναστήρι» κατά τον ποιητή Σωτήρη Γιωργάκη (Νεφριάδη) και ετόνωσε ακόμα περισσότερο το θρησκευτικό συναίσθημα και την ανάπτυξη των γραμμάτων.

Το πέρασμα του Κοσμά άφησε μεγάλες αναμνήσεις, ζωντανές μέχρι σήμερα στο Ζαγόρι.

Την περίοδο αυτή οι περισσότερες εκκλησίες στα Ζαγοροχώρια (Καπέσοβο, Κονκούλι, Νεγάδες, Φραγγάδες, Καλουτά, κ.λπ.) ανοικοδομούνται μεγαλοπρεπείς, ενώ γίνονται παντού σχεδόν μεγαλύτερα σχολεία.

Ο Κοσμάς φιλοξενήθηκε στο Καπέσοβο αρκετό χρονικό διάστημα στον πατέρα του Αλέξη Νούτσου, τον Ιωαννούτσο Καραμεινή, τον «Ρωμηόπασα», που ήταν προεστώτας του Ζαγοριού και ο παντοδύναμος Ζαγορίσιος άρχοντας. Τόση ήταν η επίδρασή του στον Ιωαννούτσο, που αυτός τον ίδιο χρόνο της επισκέψεως, αρχίζει την ανέγερση της κεντρικής εκκλησίας του Καπέσобо.

Στο παρακάτω κεφ. Β' της εργασίας θα ιστορήσω με λεπτομέρεια το έργο, τη φροσύνη και την εν γένει δράση του εκλεκτού αυτού Ζαγορίσιου άρχοντα του πατέρα του Αλέξη Νούτσου.

Λαογραφικά περιοχής Μονοδενδρίου

(Περιγραφή του γεωργικού βίου από την προετοιμασία για τη σπορά των δημητριακών μέχρι τα αλώνισμα και την αποθήκευση αυτών)

Ο τόπος μας ήταν πάντα φτωχός και ποτέ δεν μπορούσαμε να εξασφαλίσουμε το ψωμί της χρονιάς, όσο κι αν κοπιάζαμε. Τόσο το άγονο έδαφος, όσο και η μεγάλη διάρκεια του χειμώνα δεν αφήναν μεγάλα περιθώρια για γεωργικές ενασχολήσεις και καλλιέργεια της γης.

Όμως η επιμονή και η ποιοτική της περασμένης γενιάς, ο μόχθος και ο ιδρώτας έκαναν και την πέτρα να καρπίζει, ενισχύοντας έτσι κάπως το οικογενειακό εισόδημα, μαζί με την οικοδομητή κτηνοτροφία.

Όσοι δεν είχαν εμπόδιο τα απ' έξω, δύσκολα τα έβγαζαν πέρα και δούλευαν πολύ σκληρά. Τότε δεν υπήρχαν άλλες εναλλακτικές λύσεις για να βελτιώσουν τα οικονομικά τους.

Δεν θυμάμαι ποτέ τους παλιότερους συγχωριανούς μου να είχαν ανάπαυλα από τις «εξωδουλειές». Όργωμα, σπαρμός, κόψιμο ξύλων, αποθήκευση ζωοτροφών, θέ-

ΣΑΒΒΑ Θ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ρος, αλώνισμα, άλεσμα σιτηρών και δεν έχουν τελειωμό.

Το μεγαλύτερο βάσανο ήταν ο χειμώνας, που έκλεινε μέσα τα ζώα για μεγάλο χρονικό διάστημα και σε όχι λίγες περιπτώσεις, αναγκάστηκαν να χαλάσουν τα αχυρένια στρώματα, που είχαν τότε, για να ταΐσουν τα χοντρολά ζώα (αγελάδες, άλογα κ.λπ.).

Σήμερα αυτά όλα βέβαια είναι μια ανάμνηση, νοσταλγική ίσως για μερικούς, πικρή για άλλους, όμως αξίζει να τα παρουσιάσουμε λεπτομερειακά, για να γνωρίσουν και οι νέοι μας, τον αγώνα για τη ζωή των παλιότερων σ' αυτή την άγονη περιοχή μας, που τόσο την αξιοποίησαν και τη στόλισαν με τα έργα τους.

Ένα μικρό μέρος των κατοίκων των χωριών μας, ασχολείται και τώρα με γεωργικές εργασίες αλλά σε άλλη βάση και μορφή. Καλλιεργούν τα μέρη εκείνα, που είναι προστάτη στη ρόδα, δηλαδή μπορεί να πάει τροχοφόρο μηχάνημα, αυτοκίνητο.

Όλες οι γεωργικές εργασίες από το όργωμα μέχρι τα αλώνισμα γίνονται με μηχανήματα.

νήματα. Έτσι περιορίστηκε στο ελάχιστο η χειρωνακτική εργασία και φυσικά το ψωμί δεν είναι πια ζυμωμένο με ιδρώτα κι όπωσδήποτε έχασε τη νοστιμάδα του.

Πέρα από τον κόπο οι γεωργικές εργασίες είχαν κάποια γραφικότητα, έδιναν ένα ξεχωριστό νόημα στη ζωή των ξωμάχων μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΟΡΓΩΜΑ - ΣΠΟΡΑ

(Οι πληροφορίες μου είναι από αφηγήσεις παλιότερων χωριανών μου, που ολόκληρη τη ζωή τους την περάσαν στο χωριό αλλά και προσωπικές μου εμπειρίες).

«Στον τόπο μας τώρα δεν καταγινώμαστε πολύ με τις γεωργικές εργασίες, τα εγκαταλείψαμε τα χωράφια μας και ο κόσμος φεύγει για τις πόλεις». Έτσι άρχισε μια γερόντισσα την αφήγησή της στην έρευνά μας, και συνεχίζοντας μας είπε: «Για να καταλάβεις πόσο ξεφύγαμε από τα παλιά, σήμερα δεν βρίσκεται ούτε ένα ξύλινο αλέτρι για δείγμα. Κάπου εκεί ένα παλιό σπίτι ένα παραπεταμένο «ζυγό».

Η καλλιέργεια των χωραφιών σταμάτησε ύστερα από τον πόλεμο. Πρώτο γίνονταν συστηματικά απ' όλο το χωριό. Όλοι οι κάτοικοι, σχεδόν στο σύνολό τους, είχαν ιδιότητα χωράφια γύρω από το χωριό αλλά και ψηλά στο οροπέδιο (απόσταση από το χωριό μία ως δύο ώρες). Τα εδάφη είναι φτηνά με σκληρά χώματα, φτωχά σε συστατικά. Στο ανατολικό μέρος του χωριού υπάρχει έκταση με αργιλόδη εδάφη περισσότερο γόνιμα, όπου καλλιεργούνταν λίγα κηπευτικά και αμπέλια. Η έλλειψη νερού ήταν μια από τις κύριες αιτίες που δεν πρόκοβαν οι καλλιέργειες. Κάτω στα «Βαρκά» (περιοχή μακριά από το χωριό μας, όπου ο τόπος νεροκρατεί) έσπερναν καλαμπόκι.

Η κύρια σπορά των χωραφιών ήταν με σιτηρά και κυρίως βρώμη (σίκαλη). Γίνονταν εξαιρετική βρώμη, επειδή το φυτό αυτό ευδοκίμει σε μεγάλα υψόμετρα. Η καλλιέργεια εναλλάσσονταν. Μια χρονιά τα χωράφια τα έσπερ-

ναν με σιτηρά και την άλλη με ψυχανθή (φακές - ρόδια, ρεβύθια κ.λπ.).

Το χωριό μας είχε παραγωγή από εκλεκτές φακές. Μάλιστα παραγωγός βραβεύτηκε στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης για τις νόστιμες και βραστερές φακές, που καλλιεργούσε κατά το έτος 1937.

Προτού να σπείρουμε, οργώναμε το χωράφι. Αν ήταν για καλαμπόκι το οργώναμε μια φορά και το διβόλιζαμε, (οργώναμε για δεύτερη φορά) στο τέλος της «Ανοιξης» και μετά το σπείρναμε. Τα παλιά χρόνια με ξύλινο αλέτρι και βόδια. Σιδερένιο αλέτρι χρησιμοποιήθηκε στα νεώτερα χρόνια και το έσπερναν άλογα. Το καλύτερο όμως χωράφι γίνονταν με τα βόδια και το ξύλινο αλέτρι.

Όσα χωράφια σπείρνονταν με σιτηρά οργώνονταν το Σεπτέμβριο μήνα και κατά τα τέλη Οκτωβρίου με αρχές Νοεμβρίου τα έσπερναν. Δεν χρησιμοποιούσαν λιπάσματα. Τα χωράφια τα κοπρίζαμε (βάζαμε τα πρόβατα να κοιμούνται μέσα το καλοκαίρι για πολλά βράδια). Τους τσομπαναραίους τους φιλεύαμε με καμινιά πίττα. Ακόμα κουβαλούσαμε και κοπριά από τα μαντριά και τους στάλους και τη ρίχναμε στα χωράφια.

Το όργωμα γίνονταν αφού πρώτα έβρεχε κι ούτε πάλι όταν το χωράφι ήταν βαρύ (πολύ ποτισμένο από τη βροχή, λασπερό). Ο σπόρος για το σπάρσιμο έπρεπε να είναι διαλεγμένος από το αλώνι. Για το στάρι συγκεκριμένα και για να μη πιάνει δαυλό (ασθένεια που μαντρίζει ο καρπός, δαυλίτης, καπνιά) τον καρπό τον έβαζαν αποβραδίς μέσα σ' ένα καζάνι, όπου είχαν διαλύσει γιαλόπετρα (γαλαζόπετρα, θεικό χαλκό) μέσα σε νερό μαζί με το τσουβάλι.

Πολλοί ακόμα πριν ξεκινήσουν για το σπαρμό, πήγαιναν το σπόρο στην εκκλησία να τον διαβάσει ο παπάς,

1. Η πιο κατάλληλη εποχή για να σπαρθεί το καλαμπόκι είναι «όταν θγάνουν οι καλοφωτιές» (= οι πυργολαμπές).

για να είναι ευλογημένος. Το σπάρσιμο το έκαναν πάντα το Σάββατο, ιδιαίτερα για το καλαμπόκι, για να μη το τρώει το σκουλήκι της γης.

Το όργωμα και το σπάρσιμο το έκαναν σποριές, σποριές (λωρίδες, λωρίδες), μια πήγαιναν μια γύριζαν.

Αργότερα, όταν άρχισε η καλλιέργεια με σιδερένιο αλέτρι και με τα άλογα, το χωράφι το σπείρναμε γύρω - γύρω. Το σπόρο τον έριχναν πεταχτά. Τη δουλειά αυτή την έκανε ένας, που να ξέρει, ο γεροντότερος. Είχε κρεμασμένο στον ώμο του ένα σακούλι και με τη φούχτα έπαιρνε από το σακούλι και το σκόρπιζε στο χωράφι με τη σειρά. Έριχνε πυκνότερο το σπόρο για να μη χαθεί από τα χιόνια του χειμώνα. Το καλαμπόκι το σπείρναμε διαφορετικά. Αυλακιά - αυλακιά ρίχνονταν τα σπυριά. Το αλέτρι ήταν ξύλινο και το φτιάχναμε μόνοι μας από ξύλο, φράξο ή βελανιδιά με τα εργαλεία μας, πριόνι, τσεκουράκι, σκεπάρι, τρυπάνι και ξυλοφάη. Για να γυρίζουμε τις ξεύλες, να τις λυγίσουμε, τις καίγαμε πρώτα στη φωτιά. Στο όργωμα και στο σπάρσιμο έβαζαν δυο βόδια, που οι περισσότεροι τα είχαν δικά τους και φρόντιζαν γι' αυτά πάρα πολύ, γιατί αυτά «μας έβγαζαν πέρα».

Στα νεώτερα χρόνια, που χρησιμοποιούσαμε το σιδερένιο αλέτρι βάζαμε τα άλογα στο ζυγό.

Αφού σκολνούσαμε το σπάρσιμο, το χωρίζαμε το χωράφι με αυλακίες βαθύτερες από τις άλλες, «τις σποριές». Ένα χωράφι μ' ένα μερόκαμα (μια μέρα σποράς με τα βόδια) ήταν με δέκα σποριές πάνω - κάτω, 1,90 στρέμμα.

Πίσω από το ζευγάρι, (τα βόδια που έσπερναν το αλέτρι) ήταν δυο - τρεις εργάτες, που με τσάπες σκάδαν το χωράφι, έσπαζαν τα μεγάλα σβόλια. Όταν σπείριζαν (χάραζαν τις σποριές), τα βόδια τα έσπερνε κάποιος για να κάνουν ίσες τις αυλακίες. Ο καλός ζευγάς απ' αυτό φαινόταν, αν είχε ίσες τις σποριές.

Πολλές φορές το σβάρνιζαν για να σπάσουν τα σβόλια. Τα καλύτερα χώματα για

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΑΒΒΑΣ

Δάσκαλος από το Μονοδέντρι

Βιβλίο του:

★ Η Αγία Παρασκευή του Βίκου - Ιστορικό και γραφικό Μοναστήρι, Γιάννης 1985.

ΙΩΑΝΝΗΣ - ΖΑΧΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ

(άγνωστες οι χρονολογίες)

Γεροντόμοχος από τα Άνω Πεδινά (Πάνω Σουδενά)

Βιβλίο του:

★ Γεωγραφία, 1828 (Χειρόγραφο στη Βιβλιοθήκη Πάνω Σουδενά).

ΙΩΑΝΝΙΝΗ ΦΡΟΣΩ

Λογία από το Τσιπέλοδο

Βιβλίο της:

★ Γυμνάσιος της Πίνδου, Θεσσαλονίκη.

ΙΩΑΝΝΙΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (1809 - 1890)

Δικαστικός από τα Άνω Πεδινά (Πάνω Σουδενά)

Βιβλίο του:

★ Ελληνική Νομολογία (2 τόμοι), Αθήνα 1837.

★ Πέτρα, Αθήνα 1869.

★ Ευρετήριο Νομολογίας (25 τόμοι), Αθήνα 1866 - 1876.

ΚΑΒΑΓΙΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Οπερατέρ από τους Ασπαραγγέλους (Δοδρά)

Βιβλίο του:

★ Η τέχνη του οπερατέρ, Αθήνα 1978.

★ Ο κινηματογράφος χωρίς μυστικά και η τέχνη του οπερατέρ, Αθήνα.

- ★ Μπάγια Α', Γιάννης 1975.
- ★ Συμπληρωματικά Β', Γιάννης 1976.
- ★ Το Ζαγόρι και ο Κορμός ο Αιολός, Γιάννης 1976.
- ★ Παρατηρήσεις στα Μετεωρολογικά φαινόμενα, Γιάννης 1976.
- ★ Το χωριό μου το Κορμού Β', Γιάννης 1977.
- ★ Τα νερά μεζάνια στο Ζαγόρι, Γιάννης 1977.
- ★ Το χωριό μου το Κορμού Γ', Γιάννης 1977.
- ★ Μνήμη Κόστα Κρυστάλλη, Γιάννης 1978.
- ★ Το Ζαγόρι και η γυναικεία της Πίνδου, Γιάννης 1978.
- ★ Ανέκδοτα ιστορικά έγγραφα από το Βορειοηπειρωτικό Αγώνα του 1914, Γιάννης 1979.
- ★ Δημήτριος Γ. Ρίζος, Γιάννης 1979.
- ★ Ο Παύλος Μελάς στα Σαρακατσάνικα κούρια, Γιάννης 1980.
- ★ Από τα λαογραφικά του χωριού μου Κορμού — Ζαγοριό, Γιάννης 1980.
- ★ Μπάγια Β', Γιάννης 1980.
- ★ Το τρίτο γεφύρι του Κορμού «Καλογεράς» ή του «Παυλίου», Θεσσαλονίκη 1981.
- ★ Η Κορμούλη της Αστρίας και η σπαρταστική, Ιωάννης 1981.
- ★ Ο Τσιπέλος της εθνομουσικής Πρωτοβουλίας Αιολίας και το γεφύρι στο Λαογραφικό, Γιάννης 1982.
- ★ Συμπληρωματικά Β', Γιάννης 1982.
- ★ Συμπληρωματικά Γ', Γιάννης 1982.
- ★ Συμπληρωματικά Δ', Γιάννης 1982.
- ★ Η Πηγή, θόρυβος και θρησκεία - τραγούδι γύρω από τα τζέρια. Καλέ και καλές επιπτώσεις του τζέρου για το Ζαγόρι, Θεσσαλονίκη 1983.
- ★ Πέτρος Α. Κονταράς, Γιάννης 1983.
- ★ Κλασική περιφέρεια Κορμού — Ζαγοριό και χωράφια Βίκου, Γιάννης 1983.
- ★ Ζαγοριό και εθνομουσική, Θεσσαλονίκη 1983.
- ★ Το Σπαρταστικό σχολείο στην Πέτρα, Γιάννης 1983.
- ★ Το τζέρου και τον Θεόδοτο, Αθήνα 1983.
- ★ Το χωριό μου το Κορμού Δ', Γιάννης 1984.
- ★ Δεκά με τα καλά σβόλια των φημών της εθνομουσικής συλλογής, Ιωάννης 1984.
- ★ Νικόλαος Παπαδόπουλος, Γιάννης 1985.
- ★ Α' - Γιάννης Ο. Ρεβέρμος στο Περί της Τσιπέλλου, Ιωάννης 1985.
- ★ Οικονομικά παρατηρήματα του Ζαγοριού, Γιάννης 1985.
- ★ Η ερασιτεχνική εθνομουσική συλλογή του Ζαγοριού, Γιάννης 1986.
- ★ Βοτανικά λαογραφικά στοιχεία Α', Γιάννης 1986.

Το ΖΑΓΟΡΙ μας

φакές και ρόδι είναι τα αμουνδερά.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΡΟΤΡΟΥ

Το ξύλινο αλέτρι αποτελούνταν από ένα ξύλο γυριστό σε σχήμα περίπου αμβλείας γωνίας με το ένα σκέλος προς τη γη το «ποδαρικό» ή «αλετροπόδι» και το επάνω μέρος, τη λαβή (από όπου το κρατούσε ο ξενγός). Στο άκρο από το αλετροπόδι προσαρμόζονταν το νύι φτιαγμένο από σίδερο σε σχήμα τριγωνικό (ισοσκελές τρίγωνο) που στο επάνω μέρος είχε λαιμό (σαν το βάζο) για να προσαρμόζεται στο άκρο του αρότρου. Για να μη φρακάρουν τα χώματα κατά την ώρα του οργώματος, πίσω από το νύι ήταν η «τσάταλα» ή «το φτερό», ένα είδος διχάλας.

Στη γωνία που σχηματιζόταν από το ξύλο της λαβής και του ποδαρικού (αν δεν ήταν μονοκόμματο) προσαρμόζονταν ένα άλλο ξύλο επίμηκες με μία ελαφρά κλίση που λέγονταν «σύρτης». Στηρίζονταν μ' ένα απεράτη ξύλινο τη «σπάθη». Στην άκρη του σύρτη στην αντίθετη πλευρά από το αλέτρι τοποθετούνταν ο ξυγός, ξύλο χοντρό και πλατύ (σαν ένα δοκάρι) μήκους 1,40 μ. που έφερε στα δυο του άκρα περαστές τις «ξέβλες» (περιγρόφονται πιο κάτω) για να δένονται τα βόδια. Ο ξυγός συγκρατούνταν από το σύρτη με τον κρίκο.

1. Κρίκος από σίδερο σε σχήμα του αριθμού 8 με το μισό επάνω μέρος μικρότερο. Είναι περασμένος στο ξυγό, ακριβώς στη μέση και στο κάτω μέρος, που μένει ελεύθερο και είναι και το μεγαλύτερο περνάει ο σύρτης από το αλέτρι. Κρατιέται στο ξυγό και δεν ξεφεύγει από ένα μεγάλο 2. Περόνι (γύφτικο καρφί, μεγάλο καρφί πλατυκέφαλο). 3. Το μισό μέροσ κάτω από το ξυγό του κρίκου χρησιμεύει για να περνάει ο σύρτης και για να στηρίζεται στην κορυφή του σύρτη, υπάρχει τρύπα, όπου περνάει ξύλινη σφήνα «η μπουκλίδα». 4. Ο ξιέβλες από ξύλο κρηνιάς γυριστές για να προσαρμόζονται στο λαιμό του βοδιού. Για να μη ξεφεύγουν από το ξυγό, ήταν περαστές από πάνω προς τα κάτω, μέσα σε ειδικές τρύπες και στην κορυφή τους ήταν διχλωτές. Από κάτω αφού περνούσαν

στο λαιμό του βοδιού, δένονταν με σχοινί κι έτσι ήταν δύσκολο στο βόδι να ξεφύγει. Για να οδηγούν τα βόδια και να μη κάνουν ζικ - ζακ στο όργωμα, τα έδεναν από τα κέρατα, το έξω αριστερό στο ένα και το έξω δεξιό στο άλλο βόδι. Αυτό έκανε εύκολο να κάνουν ανάλογα τη στροφή αριστερά ή δεξιά. Αν κάποιος από τα βόδια ήταν ανάποδο (απειθαρχο) το έδεναν και από το αντίστοιχο αυτί.

Για να τα παρακινούν στη δουλειά τα κέντριζαν με τη βουκέντρα, που ήταν ένα μακρύ λεπτό ξύλο με τη μία του άκρη να καταλήγει σε αιχμή και στην άλλη του άκρη ήταν προσαρμοσμένη σιδερένια ξύστρα, για να καθαρίζουν το νύι και το φτερό από τα χώματα.

Για να μη τα κόβει (πληγώνει) τα βόδια ο ξυγός, από το κάτω μέρος ήταν στρωμένος με τομάρια (δέσματα) προβιές και κομμάτια από μάλλινα ρούχα. Το σπάρισμα το κάναμε όλοι οι συνορίτες μαζί. (όσων τα χωράφια τους ήταν στην ίδια περιοχή) καθώς και με το ίδιο είδος. Παράδειγμα, στην περιοχή της «Μεσοπόλης» τη μια χρονιά όλοι έσπερναν φακές. Την άλλη χρονιά στην ίδια περιοχή σιτάρια. Αυτό γίνονταν κάθε φορά και πειθαρχούσαν όλοι, γιατί έτσι προστατεύονταν καλύτερα οι καλλιέργειες. Ωρίμαζαν όλα μαζί και θερίζονταν πάλι όλα μαζί τα χωράφια.

Τα εργαλεία που είχαμε τότε ήταν τσάπα, το τσάπι, το δικέλι, ο κασμάς, το μπέλι.

1. Η τσάπα ήταν για το σκάσιμο στα καλαμπόκια και τους κήπους. Το σκάσιμο γίνονταν σαράντα μέρες μετά το φύτεμα των σπαρτών.

2. Το τσάπι στενό μπροστά και το είχαμε για να τσαπίζουμε το χωράφι (να σπάζουμε τα βόδια πίσω από το ξενγό με τα βόδια).

3. Το δικέλι ήταν δυο τσατάλια (δυο σκέλη) και το είχαμε ν' ανοίγουμε τους κήπους (το πρώτο σκάσιμο, ξελάκωμα) και τα χωράφια, τις άκρες όπου δεν μπορούσε να τις πάρει το ξενγός.

4. Ο κασμάς ήταν για να βγάζουμε τις πέτρες (κόντρες) που βρίσκονταν στο χωράφι όταν περνούσε το ξενγός.

5. Το μπέλι ήταν σαν φτιάρι αλλά μυτερό στο τέλος για να χώνεται στη γη και το πατούσαμε με το ποδάρι το δεξί σ' ένα ξύλο, που είχε περαστό στο στυλιάρ

του σε σχήμα σταυρού. Μ' αυτό σκάσαμε τα χωράφια που ήταν βαριά (νεροκρατούσαν, υγρά πολύ) χωρίς να έχουν χαλίκια μέσα.

Με το μπέλι το χώμα κόβεται φέτες - φέτες και γίνονται και τα χαντάκια καλά μ' αυτό. Εκείνος που το δουλεύει όμως θέλει να έχει δυνατά μπράτσα και ανάρστημα.

Τα εργαλεία αυτά ήταν σιδερένια και τα αγοράζαμε από τα Γιάννενα αλλά έφτιαχνε κι ένας τεχνίτης στο γειτονικό χωριό τη Βίτσα, ο «Γκανάς». Είχε καμίνι δικό του. Τα στυλιάρια (στυλεούς) τα φτιάχναμε μόνοι μας οι περισσότεροι, από ξύλο κρηνιάς, που ήταν πολύ σκληρό και από φράξο. Πρώτα τα καίγαμε στη φωτιά για να ισιώσουν και να ξεραθούν. Βγάλαμε τη φλούδα και με το ξυλοπάτη το κάναμε λείο για να μπορούμε να δουλεύουμε καλύτερα.

Προτού να πάμε στο χωράφι για δουλειά, τα εργαλεία τα βάλαμε σ' ένα αγγείο με νερό για να μουσκέψει το ξύλο τους και να είναι καλά στειρωμένο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II. ΘΕΡΙΣΜΟΣ

Το θέρο (θερισμό) τον αρχίζαμε από τα μέσα Ιουλίου ως τις 15 Αυγούστου. Πηγαίναμε πρωί - πρωί για να είναι μαλακή η καλαμιά από τη θεοσιά της νύχτας. Όταν ήταν φεγγάρι θερίζαμε και τη νύχτα. Κοιμούμαστε στα χωράφια όλη τη νύχτα. Το μεσημέρι με την πολλή ζέστα σταματούσαμε. Περισσότερο τη δουλειά αυτή την έκαναν οι γυναίκες. Θερίζαμε με τα δρεπάνια, που είχαν δόντια μικρά από την κόψη τους.

Τις φακές και το ρόδι τα ξερίζωναν χούφτες - χούφτες. Το ίδιο κάναμε πολλές φορές και στο κριθάρι, όταν ήταν κοντό, (δεν είχε μεγάλη ανάπτυξη).

Προτού αρχίσουμε την πρώτη δρεπάνια, την πρώτη χεριά τη βάζαμε στη μέση για να μη μας πιάνει η μέση (μη μας πονέσει από την κόπωση).

Το θέρισμα γίνονταν με τη σειρά. Κάθε θεριστής έπαιρνε μπροστά του ένα κομμάτι στένο όσο μπορούσε, που τόλεγαν «έργο». Κάθε χεριά τη βάζαμε κάτω στο χωράφι και όταν μαζεύονταν πέντε - έξι χεριές γίνονταν το χερόβολο που δένονταν χωριστά το κάθε χερόβολο με την ίδια καλαμιά. Αυτό γίνονταν στη βρίζα (σίκαλη) και στο στά

ρι, όταν ήταν ψηλά. Πολλά χερόβολα δένονταν μαζί 5-6 και κάναμε το δεμάτι με τα στάχνα γυρισμένα προς τα μέσα για να μη ρέδουν (πέφτουν οι σπόροι) στο φόρτωμα και στο δρόμο.

Όλα τα χερόβολα με τα στάχνα ήταν πάντα προς τη μία μεριά (κατεύθυνση). Τις φακές, το ρόδι, ρεβύθια κάθε χερόβολο, χωρίς να δένεται ξεχωριστά, τη βάζαμε ένα προς τη μια μεριά άλλο προς την άλλη και ύστερα το δένουμε, το κάναμε δεμάτι.

Τα δέματα στη βρίζα και το στάρι ήταν από την ίδια καλαμιά και όταν ήταν κοντό (ατροφικό) από άλλα χόρτα πλεγμένα κοταίδες. Έτσι δέματα σε δεμάτια τα φορτώνουμε για να τα μεταφέρουμε στο χωριό. Σε κάθε ζώο φορτώνουμε δέκα (10) δεμάτια βρίζα ή στάρι ενώ φακές ή ρόδι δέκα έξι (16) δεμάτια.

Τα δεμάτια τ' αφήναμε μια μέρα περίπου στο χωράφι για να ξεραθούν λίγο και το βράδυ άμα έπεφτε ο ήλιος, τα συγκεντρώνουμε σ' ένα μέρος του χωραφιού με τα στάχνα προς το κέντρο για να μη πάρει καμιά δροσιά τη νύχτα.

Ο θέρος δεν κοιτάζει μέρα. Αρχινάγαμε όποια μέρα της εβδομάδας να ήταν, ακόμα και γιορτή, γιατί άμα παραινόνταν τα σπαρτά δεν θερίζονταν εύκολα. Όσοι είχαν πολλά χωράφια σπαρμένα και δεν τα πρόφταναν στο θέρο, έπαιρναν και εργάτες, που ήταν γυναίκες. Τις πληρώναν σε είδος πέντε σκάδες στάρι για κάθε μεροκάματο.

Σε κάποια γωνιά του χωραφιού πριν τελειώσουμε το θέρο αφήναμε λίγο αθέριστο για μπερίκετι (εντυχία). Αυτό το μαζεύαν οι σταχολόγοι (φτωχοί συνήθως του χωριού). Αυτοί μαζεύαν ακόμα και όσα στάχνα απόμνησκαν άκοπα γιατί ήταν μικρά και «μπαζιάρικα» (ατροφικά) και ύστερα από μια ή δυο μέρες απολούσαν τα ζώα να εοικήσουν τα θερισμένα.

Για τα χωράφια, όταν ήταν αθέριστα και για να μη τα τρώει τα σπουργίτια, δέναν κάμποσα στάχνα σε σταυρό στις άκρες του χωραφιού. Πίστευαν έτσι πως φυλάγεται το χωράφι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III. ΑΛΩΝΙΣΜΑ

Ύστερα από το θερισμό φέραμε τα δεμάτια στο χωριό με τα φορτηγά ζώα άλογα, γομάρια και τα βάζαμε θημωνιές στο ξάλογο (ένα

ΚΟΚΚΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Βοηθός της Θεολογ. Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από τη Λάρισα

Βιβλία του:

- ★ Ηθική ανέπτυξης εις την παιδείαν ηλικιών, Θεσ. 1976.
- ★ Δι. κοινωνική μορφή διδασκαλίας και το μέλημα των Θρησκευτικών, Θεσσαλονίκη 1976.
- ★ Μεθοδολογικά προβλήματα κατά την Χρησιμοποίησιν εις το Θρησκευτικόν μάθημα της συγγρόνου λογοσελκής, Θεσσαλονίκη 1971.
- ★ Ο διδασκαλός σχεδιασμός ενός αποσελειατικού Θρησκευτικού μαθήματος. Γενική θεωρία (μετάφραση), Θεσσαλονίκη 1978.
- ★ Τα διδασκαλικά βιβλία των Θρησκευτικών του Γυμνασίου και του Λυκείου (σε συνεργασία με άλλους), Θεσσαλονίκη 1979.

ΚΟΚΚΟΡΗΣ ΠΕΤΡΟΣ (1898 - 1981)

Ομολ. Καθηγ. της Ορυκτολογίας στο Πανεπ. Θεσσαλονίκης από το Κοκκινάκι

Βιβλία του:

- ★ Στεφανά του πύργου και ομολ. συμπεριφοράς του λυδέρτου (στα γερμανικά), 1986.
- ★ Επί της κρησματολογίας της θάλασσας (στα γερμανικά), 1987.
- ★ Η κρησματολογία της θάλασσας (στα γερμανικά), 1988.
- ★ Στεφανά πύργου και ομολ. συμπεριφοράς του λυδέρτου (στα γερμανικά), 1988.
- ★ Διεπιστολική έρευνα του πετρωδίου (στα γερμανικά), Αθήνα, 1940.
- ★ Περί της εκρήξεως του ηφαιστείου της Σαντορίνης του 1939 (στα γερμανικά, με συνεργασία Γ.Κ. Λεωργιάδη), Αθήνα.
- ★ Η κρησματολογία της θάλασσας (στα γερμανικά), Αθήνα, 1942.
- ★ Συμπεριφορά των πετρωδίων (στα γερμανικά), 1952.
- ★ Ανάπτυξη εν Λαυρίου, ενδεχόμενη συνθήκη του αργήτου προς τον αν-δρικήν (στα γερμανικά), 1958.
- ★ Κρησματολογία της θάλασσας (στα γερμανικά), 1956.
- ★ Η κρησματολογία της θάλασσας (στα γερμανικά), 1958.

- ★ Διεπιστολική έρευνα των ανδρών θετικών αλάτων των τριεθνών μετρί-λων σιδήρου, Χρονόμο και γαλλόμο (στα γερμανικά), 1965.
- ★ Γενική ορυκτολογία, Θεσσαλονίκη 1966.

ΚΟΝΟΒΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (1891 - 1976)

Διευθύνων από τη Βίτσα

Βιβλία του:

- ★ Ο: ορυκτολογική έρευνα των ανδρών θετικών αλάτων των τριεθνών μετρί-λων σιδήρου, Χρονόμο και γαλλόμο (στα γερμανικά), 1965.

ΚΟΥΣΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΠΠΟΣ (1868 - 1934)

Καθηγητής του Ε.Μ. Πολυτεχνείου από το Τραπεζοδόχο

Βιβλία του:

- ★ Υπερ πύργου και πετρωδίου, Αθήνα, 1922.
- ★ Ορυκτολογία, επιστήμη, κοινωνία, Αθήνα, 1935.
- ★ Ο: πρώτοι Χριστιανοί και ηθικές, Αθήνα.
- ★ Αποδείξεις περί υπέρθεσης Θεού, Αθήνα.
- ★ Θεός και επιστήμη, Αθήνα.

ΚΡΑΝΙΟΣ ΚΑΝΕΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Διευθύνων από τον Ελκρότομο (Τραπεζοδόχο)

Βιβλία του:

- ★ Ο πύργος των ζώων («επιστήμη», πέντε πύργη), Αθήνα.

ΚΥΡΙΑΖΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

Από την Αρσίνη (Αρσίνια)

Βιβλία του:

- ★ Μεσοδόνι Ζαγορίου, Αθήνα, 1980.

μέρος δίπλα από το κυρίως αλώνι) για να πάρουν τη σειρά τους. Τ' αλώνια στο χωριό μας είναι πέτρινα. Στρωμένα με χοντρά καπάκια (πλάκες χοντρές) σε κυκλικό σχήμα και γύρω - γύρω είχαν ένα πεζούλι ψηλό ως 60 - 70 πόντους, ίσια που να συγκρατεί τα άχυρα και να μη φεύγουν με το αλώνισμα. Δίπλα από το αλώνι είναι πάντα η αχυρώνα. Κτίσμα ορθογώνιο για την απο-

Φωτογραφία αλωνιού με το στρίουρα στη μέση. Είναι ένα αλώνι στα Κάτω Σουδενά, που άλλοτε ήταν ο αυτοβολόνας του Ζαγοριού με τον πλούσιο κάμπο του

ΤΟ ΑΛΩΝΙ

1. Σ φ ε ν ό ν η: Ο τοίχος, το πεζούλι που περιβάλλει το αλώνι ύψος 60 - 70 πόντους και πάχος 40 - πόντους.

2. Σ τ ρ ί ο υ ρ α: ξύλινος στύλος 1,80 - 2 μ. ύψους πάνω από την επιφάνεια του αλωνιού.

3. Το δάπεδο στρωμένο με χοντρές πλάκες (τα καπάκια) σε σειρές συνήθως κατά τη φορά των ακτίνων του κύκλου.

Το αλώνισμα γίνονταν πάντοτε τις ώρες που είχε ζέστα, γιατί από τη δροσιά της νύχτας ήταν νοτισμένα τα στάχυα και δεν έπεφτε το σπυρί. Για τον ίδιο λόγο τα δεμάτια τα έλυναν και τα άπλωναν γύρω - γύρω με τα στάχυα προς το κέντρο για να τα βλέπει καλά ο ήλιος. Το καλύτερο αλώνισμα γίνεται σιμά το μεσημέρι να μη κάνει σκιά ο στρίουρας (το ξύλο που είναι στη μέση του αλωνιού απ' όπου δένουν τα ζώα). Όταν πέφτουν κάθετα οι ακτίνες του ήλιου.

Τα άλογα τα δένουν με μια τριχιά και τα βαράει (διευθύνει) κάποιος που καθέται στη μέση έχοντας στο δεξί του χέρι το «καμταίκι» (μια βέργα μήκους 1,30 μ. όπου

θήκευση των ζωοτροφών. Ήταν σκεπασμένο με άσπρες ασβεστολιθικές πλάκες όπως και τα σπίτια. Πολιές ήταν διόροφες με πάτωμα σανιδένιο. Σώζονται και σήμερα πολλές αχυρώνες και αλώνια, χωρίς να χρησιμοποιούνται. Δεν είχαν όλοι οι κάτοικοι αλώνια δικά τους γι' αυτό αλώνιζαν στα αλώνια των άλλων συγχωριανών τους.

τα δεξιά με τους κύκλους που έφεραν τα ζώα.

Όταν έφταναν κοντά στο στρίουρα έκλεινε ο γύρος και δεν μπορούσαν να φέρουν γύρω τα άλογα. Τότε άλλαζαν. Δηλαδή το μέσα άλογο (το πλησιέστερο προς το κέντρο) έβγαине από το έξω μέρος και το άλλο το εξωτερικό έρχονταν προς τη μέσα πλευρά. Ήταν δεμένα από το καπίστηρι το ένα με το άλλο «με λίγο αέρα» (είχε αρκετό μήκος) για να μη δυσκολεύονται στις αλλαγές.

Την ώρα που έρχονταν γύρω τα άλογα — γίνεται το αλώνισμα — ένας - δυο εργάτες ρίχνουν μέσα στο αλώνι τα άκοπα στάχυα, που ξεφεύγουν, για να πατηθούν καλά. Την εργασία αυτή κάνουν με ένα ειδικό ξύλινο εργαλείο το τρικάνι.

Αφού κόβονταν λίγο τα στάχυα το γύριζαν το αλώνι. Σταματούσαν τα άλογα και όλοι οι εργάτες με τα τρικάνια έπαιρναν τα κάτω στάχυα και τα έβαζαν επάνω για να πατηθούν κι εκείνα. Μετά από 2 - 3 τέτοια γυρίσματα έκαμαν το «ξεκάρισμα». Έβγαζαν τα άλογα έξω στην άκρη και αποχώριζαν το άχυρο φέροντάς το γύρω - γύρω στη «σφενδόνη» (ο τοίχος που περιβάλλει σε κύκλο το αλώνι, πεζούλι 0,40 X 0,50 ύψους). Το καρπό μαζί με τα «τσάχαλα» (τα λεπτά άχυρα) τον έσερναν με τη «σάδρα» (ειδικό εργαλείο ξύλινο για να τραβάει σέρνοντας τον καρπό) στο κέντρο του αλωνιού γύρω από το στρίουρα και ξανάρχναν το άχυρο μέσα, έδεναν τα ζώα και συνέχιζαν το αλώνισμα ώσπου να κοπεί το άχυρο και να πατηθεί αν απόμεινε κανένα στάχυ απάτητο. Το ξεκάρισμα έδειχνε αν πήγε καλά το αλώνι, αν απόδοσε, αν είχε ψωμί το στάρι ή η βρίζα.

Αμα τελειώνει το αλώνισμα αποχώριζαν το άχυρο με τα τρικάνια με προσοχή για να μη σηκώνουν και τον καρπό, αφήνοντας τα πολύ λεπτά άχυρα. Αυτά τα τελειοταία τα απομάκρυναν με ειδικές σκούπες σκληρές, τις «πικρόσκουπες», φτιαγμένες από ένα φυτό, που ευδοκίμει στα πετρώδη εδάφη του χωριού μας, ποώδες με πολύ πικρή γεύση ο ελαστός του. Μοιάζουν με τις σκούπες, που γίνονται από τα ρίκια.

Έτσι έμεινε καθαρός πια ο καρπός ανακατεμένος με τη «χνούμη» (τα πολύ πολύ λεπτά άχυρα) που τον μάζευαν στο ξάλογο σε σωρό μακρόστενο.

Εκεί άρχιζε το λίκνισμα πρώτα με τα φτιάγια, για να μη περνούν τα άχυρα και πέφτει ο καρπός και ύστερα αφού καθάριζε κάπως ο σωρός τον λίκνιζαν με τα κανονικά φτιάγια. Όλα αυτά τα εργαλεία ήταν ξύλινα μονοκόμματα.

Το λίκνισμα γίνονταν σε θέση τέτοια, που δημιουργούνταν ρεύματα για να μπορέι ο αέρας να απομακρύνει τα ψιλά άχυρα και να μένει το σπυρί.

Αφού αποχωρίζονταν τα άχυρα για να καθαρίσει εντελώς παίρναμε το «ντριμόνι» (ειδικό δοχείο με ξύλινο γύρο - κόθρο — και η βάση του από τενεκέ με τρύπες μεγάλες να περνάει ο καρπός και να μένουν τα τσάχαλα επάνω).

Αυτό το στηρίζαμε σ' ένα ξύλο κάθετο προς τη γη ή στο τρικάνι μπιγμένο μέσα στο σωρό από τον καρπό κι ένας το κουνούσε εμπρός - πίσω, πέρα - δώθε για να πέφτει ο καρπός καθαρός.

Για τη βρίζα είχαμε διαφορετικό ντριμόνι, που είχε τις τρύπες του μακρουλές, στο σχήμα του καρπού της βρίζας, για να πέφτει και να ξεκαθαρίζει από τα άχυρα.

Όταν τελικά καθαρίζονταν ο καρπός τον βάζαμε στα σιακιά και λέγαμε: «Καλοφάγοτο», «και του χρόνου περυσόστερα». Αν ήταν μακριά το σπίτι από το αλώνι τον μεταφέραμε με τα ζώα, αλλιώς φορτωμένοι στην πλάτη. Ήταν η πιο ευχάριστη εργασία να κουβαλάμε το «γέννημα» (τον καρπό από το αλώνισμα). Στο σπίτι τον τοποθετούσαμε σε ειδικούς χώρους τ' «αμπάρια» (ειδικοί χώροι κατασκευασμένοι από σανίδες χοντρές σε σχήμα τετραπλευρο που άνοιγαν με καπάκι από το επάνω μέρος και είχαν δυο μικρές πορτούλες στο πλάγιο μπροστινό μέρος).

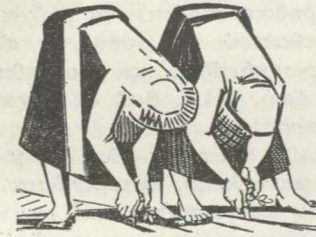
Όποιος γέμιζε τ' αμπάρια του θεωρούνταν ευτυχισμένος. Θα αντιμετώπιζε έτσι το χειμώνα χωρίς κανένα φόβο. Η χωρητικότητα τους κυμαίνονταν από 300 ως 500 οκάδες. Για σπόρο κρατούσαμε, διαλέγαμε τον καλύτερο καρπό, που θα μας χρειαζόνταν το φθινόπωρο πάλι για το σπαρμό.

Το αλώνισμα γίνονταν για τα στάρια, τα κριθάρια, τη βρώμη, τις φακές και τα ρόδια. Τη βρίζα την «τσολίζαμε» (την κοπανίζαμε). Κάτω σε μια πέτρα, που να εξέχει από το έδαφος, βάζαμε το χερσόβλο με τη βρίζα κρατώντας το με το αριστερό μας χέρι και με το άλλο χέρι το

δεξί χτυπούσαμε τα στάχυα με τον «κόπανο» (ένα ξύλο γυριστό χοντρότερο στη μια άκρη) για να πέσει το σπυρί.

Αυτό το κάναμε, γιατί το άχυρο της βρίζας, η καλαμιά της, που τη λέγαμε «βρίζα» μας ήταν απαραίτητο για να βάζουμε στα στρώματα, να φτιάχνουμε τα σαμάρια, σκέπαστρο για πρόχειρες καλύδες και για δέσιμο των δεματιών.

Για το καλαμπόκι να το ξεσπυριάζουμε είχαμε τον «δάστη», ένα ξύλο στο μέγεθος του μπαστουριού, που είχε στη μια άκρη δεμένο με χοντρά σχοινιά ή αλυσίδα ένα άλλο κοντό και χοντρότερο ξύλο. Κρατούσαμε με τα δυο χέρια το μακρύ ξύλο και το σηκώναμε ψηλά και αφήναμε μετά να πέσει με δύναμη το μικρό ξύλο, χτυπώντας τα στάχυα και ξεκοιζόνταν. Η δουλειά αυτή απαιτούσε μεγάλη μυική δύναμη.

Πολλές φορές τη μέθοδο αυτή χρησιμοποιούσαμε και για τα ρόδια. Το άχυρο από το φυτό αυτό, «οι ροδαμιές», είναι κατάλληλο για ζωοτροφές το χειμώνα. Φέρνουν γάλα.

Το σπυρί από το ρόδι είναι πολύ δυναμωτικό και δίνονταν στα ζώα, που είχαν γεννήσει (στις λεχώνες).

Σήμερα οι καλλιέργειες αυτές αντικαταστάθηκαν από την καλλιέργεια των τριφυλίων.

Οι γυναίκες για να μη χάλανε τα μπράτσα τους από τα άγανα, φορούσαν στις γεωργικές δουλειές «τα καλάμια». Κάλυπταν τα μπράτσα τους ως τον άγκωνα με καλάμια (το μέρος της κάλτσας χωρίς την πατούσα) από μεταχειρισμένες κάλτσες και περνούσαν τον αντιχειρα και τα άλλα δάχτυλα όπως το γάντι, με τη διαφορά, πως τα δάχτυλα από την παλάμη και τα κάτω ήταν ελεύθερα, για να μπορούν να δουλεύουν με ευκολία. Για τον ήλιο στο κεφάλι έδεναν άσπρο μαντίλι, όπως οι Άραβες. Ν' αφήνει δηλαδή ελεύθερο το λαιμό ν' αερίζεται. Ένα κομμάτι άσπρο «κάμποτ» πάνω στο κεφάλι και το συγκρα-

τούσαν μ' ένα λάστιχο ή σχοινί περαστικό όπως το δαχτυλίδι. Έτσι έμεινε ελεύθερο από τα πλάγια και άφηνε πλατιά σκιά.

ΕΥΧΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Αξίζει ν' αναφέρουμε τις ευχές, που λέγονταν στις γεωργικές ασχολίες του χωριού μας καθώς και τις παροιμίες που έχουν σχέση συνήθως με τον καιρό, γιατί η συγκομιδή των γεωργών κατά τις καιρικές συνθήκες στη διάρκεια του χρόνου.

α) ΕΥΧΕΣ:

1) Για το όργωμα και τη σπορά:

«Καλοκάωτο», «Να καλοκαμωθεί» (δηλαδή να γίνει εύκολα και καλά το χωράφι) «Να καλον'χτώσουμε και καλή σοδειά», «Καλως κάνετε, καλή προκοπή».

2) Για το θέρισμα:

«Καλά μπερικέτια», «καλό νύχτωμα», «Καλόν έργο», «και στ' αλώνισμα με γεια».

3) Για το αλώνισμα:

«Καλοφάγοτα», «να καλοφαγωθούν και του χρόνου πιόπτερα», «και του χρόνου διπλά», «και του χρόνου με υγεία».

β) ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ:

«Αϊ - Βασίλης χιονισμένος γεωργός καμρωμένος».

«Αν βρέξει ο Απρίλης δυο (νερά

κι ο Μάης άλλο ένα χαρά σ' εκείνο το ζευγάρι (χει πολλά σπαρμένα».

«Αν βρέξει ο Απρίλης δυο (νερά

κι ο Μάης μια και φίνα χαρά στο ελαφόπνυλο μαζί με (τη λαφίνα».

«Μη καθαρίζεις τον καιρό».

«Αν δε συνάξεις τον καρπό».

«Όταν έπρεπε δεν έβρεχε και το Μάη χιονίζε».

«Όλη μέρα αλέθουμε και το βράδυ γέννημα».

«Χάλασε το νύι για να φτιάσει βελόνι».

«Το λάδι, το στάρι και το κρασί τάχει ο Χριστός ευλογημένα».

«Ο καλός νοικοκύρης έχει τ' αμπάρια του γεμάτα».

Παράνομες δραστηριότητες σε πυρήνα Εθνικού Δρυμού

Από το Σύλλογο Προστασίας Ηπειρωτικής Φύσης, πήραμε το παρακάτω έγγραφο το οποίο και δημοσιεύουμε:

Κατά τη διέλευση μελών μας στις 23.6.90 (ώρα 4.30) από τον ποταμό Βοϊδομάτη Παπίγκου Ζαγοριού, παρατηρήθηκαν διάφοροι θορυβόντες με οχήματα και ψησταριές που διημέρευαν «μακαρίως» στον πυρήνα του εθνικού δρυμού Βίκου Τύμφης Αώου, καίτοι οι κατασταρπτικές αυτές και ρυπαντικές για τη λειτουργία του δρυμού δραστηριότητες απαγορεύονται αυστηρά από το ειδικό νομικό καθεστώς προστασίας που διέπει τους δρυμούς. Για το σκοπό αυτό, υπάρχουν αναρτημένες πινακίδες και τροχαία σήματα που εφιστούν την προσοχή των διερχομένων για το αδικήμα των παραβατικών εκρήξεις και ομοβροντίες που ξεσχίζουν συρρικτά τα κάδρα βράχια του «Στοιού», τον κάμπο της Κλειδωνιάς, καθώς και τα πυρόσταχα βράχια της «Αστράκας»; Πάντως οι «ευωχούμενοι», τακτικοί πελάτες των πέριξ, εντός ή εκτός των κοινοτήτων εξοχικών, περιούσιοι συνήθως, γιατροί, καθηγητές πανεπιστημίων ή «παντοειδείς επίσημοι κι ανεπίσημοι τιτλούχοι, «γεύονται» πέστρופες ιχθυοτροφείων παραγερμένες με απόβλητα πετρωματικών ή απολαβάνουν «Δουκούλεια» γεύματα με φρέσκιες ασημόχρωμες και δοντυρομένες πέστρופες του ποταμού;

Αυστηρώς, σαν όργανα ή υπάλληλοι αυτού του ταιλαπωρο κράτους, δε μπορεί να την περνάμε μια ζωή «κοτσάγι», ως ανήξερο, απεμπλεκόμενοι, άμοιροι ευθύνων και καθησυχασμένοι «μισθωτοί»!

Εμείς, από πλευράς Συλλόγου μας, συνεισφέροντας κάτι στο δύσκολο και προπαντός επικίνδυνο έργο σας, προσπαθούμε επίτακτα και παρακινούμενους για την αυτώφηση σύλληψη ή φωτογράφιση κάποιου «επιδέξιου» παραποτάμιου βομβιστή ή λαθροπερπατητή κτηνογού, που είναι συνήθως σεσημασμένοι μιν, αλλά παραδόξως «ανεγκλόδοτοι» από την αστυνομική επιτήρηση, κάτοικοι των γύρωθεν χωριών ή κομμοπόλεων.

Ο Πρόεδρος Φωκίων Κανάλης Ορειβάτης

Ανεξάρτητα από την ποιτική δίωξη που θα ασκήσει ο Σταθμάρχης σας, ενέργεια που πρέπει να μας κοινοποιηθεί, θα σας παρακαλούσαμε επίσης και για την αποστολή των ληφθέντων στοιχείων για την ανάλογη αντιμετώπιση κι από πλευράς Συλλόγου μας.

Συνάμα, πρέπει οπωσδήποτε να επιστηθεί η προσοχή των οργάνων σας, για αδιάπτωτες περιπολίες στην ευαίσθητη οικολογικά αυτή περιοχή, ώστε να αντιμετωπίζονται καθημερινά οι παραβάσεις μέχρι τελικής αναστολής.

Οι περιοχές (Βοϊδομάτη - Αώου) καταδυναστεύονται επίσης τόσο από την ξένη, όσο κι από τη ντόπια και προπαντός πατροπαράδοτη λαθροθηρία και λαθροαλιεία! Τα όργανά σας δεν αντιλαμβάνονται τις συχνές και διαταρακτικές εκρήξεις και ομοβροντίες που ξεσχίζουν συρρικτά τα κάδρα βράχια του «Στοιού», τον κάμπο της Κλειδωνιάς, καθώς και τα πυρόσταχα βράχια της «Αστράκας»; Πάντως οι «ευωχούμενοι», τακτικοί πελάτες των πέριξ, εντός ή εκτός των κοινοτήτων εξοχικών, περιούσιοι συνήθως, γιατροί, καθηγητές πανεπιστημίων ή «παντοειδείς επίσημοι κι ανεπίσημοι τιτλούχοι, «γεύονται» πέστρופες ιχθυοτροφείων παραγερμένες με απόβλητα πετρωματικών ή απολαβάνουν «Δουκούλεια» γεύματα με φρέσκιες ασημόχρωμες και δοντυρομένες πέστρופες του ποταμού;

Αυστηρώς, σαν όργανα ή υπάλληλοι αυτού του ταιλαπωρο κράτους, δε μπορεί να την περνάμε μια ζωή «κοτσάγι», ως ανήξερο, απεμπλεκόμενοι, άμοιροι ευθύνων και καθησυχασμένοι «μισθωτοί»!

Εμείς, από πλευράς Συλλόγου μας, συνεισφέροντας κάτι στο δύσκολο και προπαντός επικίνδυνο έργο σας, προσπαθούμε επίτακτα και παρακινούμενους για την αυτώφηση σύλληψη ή φωτογράφιση κάποιου «επιδέξιου» παραποτάμιου βομβιστή ή λαθροπερπατητή κτηνογού, που είναι συνήθως σεσημασμένοι μιν, αλλά παραδόξως «ανεγκλόδοτοι» από την αστυνομική επιτήρηση, κάτοικοι των γύρωθεν χωριών ή κομμοπόλεων.

Ο Πρόεδρος Φωκίων Κανάλης Ορειβάτης

Η συμβολή του Ευάγγ. Μπόγκα στην καταγραφή του γλωσσικού ιδιώματος του Ζαγοριού

●) Συνέχεια απ' το προηγούμενο
Συνεχίζουμε την καταγραφή του Ζαγοριού Γλωσσάριου:

κ ο υ ρ έ λ' (το), κουρέλι (παλιόπανο), η θυζ. λέξη τσάλ' πληθ. τσάλια.
κ ο υ ρ ε μ α δ ι ά (η), η σύζυγος «είναι άρρωστη η κουρεμαδιά μου» (Ζαγ. Θ.Π.).
κ ο υ ρ ί (το) ή κ' ρ ί, «τα ευθαλή και άξια περιποιήσεως και προφύλαξης δένδρα» (Ζαγ. Κ. Βαρζ.), δασοτεμάχιο προορισμένο αποκλειστικά για κλάρο (τροφή ζώων).

κ ο υ ρ ι μ έ ν ο υ (το), (παιδί), πληθ. κουριμένα, τα καυμένα.

κ ο υ ρ ι μ ό ς και θ α δ ι μ ό ς, για τις παρεκτεταμένες γυναίκες που τις αξίζει διαπόμπευση με κούρεμμα, όπως συνηθίζουν τα παλιά χρόνια. Βαδισμός από το θαδεύομαι, θατεύομαι, αρχ. θατεύομαι.

κ ο υ ρ κ ο ύ τ' (το), 1) αλευρόσουπα με λάδι και τυρί (να πάνε και να μην έρθουν τέτοια... καλούδια λέει ο γράφων, παιδάκι της Κατοχής! Όσο για ...λάδι, να ...ρωτήσω την καφωμένα

Του Λευτέρη Παπαθανασίου

μου την Ευριδίκη...), 2) μτφ. το θάλαμα πηγαδιού, στέρνας κλπ. Από το κυρκά (κυκλά = αναδεύω).

κ ο υ ρ κ ο υ σ ο ύ ρ' και συνηθέστερα κ ο υ ρ κ ο υ σ ο ύ ρ α (η), ο κουτσουπόλης - λα.

κ ο ύ ρ' ν ο υ ς (ο), η αρσενική κάργια, κατά το θηλ. κουρούνα είπαν και αρσ. ο κούρ(ου)-νος.

κ ο υ ρ ν ά ζ ο υ ς (ο), ο πολύ γέρος, αυτός που ζει πολλά χρόνια, όπως ο κούρ'νος, ο κορακοζώητος.

κ ο υ ρ' ν ο υ φ ά ι (το), θοτάνι, ο θολός του οποίου με νερό χρησιμοποιείται για γαργάρες στον πονόλαιμο (Ξεν. Σάρρας).

κ ο ύ ρ ο υ ς (ο), ο κούρος, το γενικό καλοκαιρινό κούρεμα των προβάτων.

κ ο ύ ρ α ν α (τα), οι περικοκλάδες, τα θλαστήρια της κουρπανιάς (Λεφτ.), είδος αγριοκλήματος.

κ ο υ σ τ ο υ θ ά ρ ι α (τα), είδος μανιτάρια (Λεφτ.).
κ ο υ τ ο υ μ ό γ ι α ς (ο), ο κουτοπόνητος.

κ ο υ τ ο υ π ώ ν ο υ, 1) αποκρύπτω «του πήρι κι του κουτούπουσι ή του σούφρουσι (το έβαλε στη σούφρα = σκαούλα), 2) εξαπατώ κάποιον και 3) αποπλανώ.

κ ο υ τ ρ ά ο υ, 1) χτυπώ με την κούτρα μου κάπου ή πέφτω απάνω σ' άλλον, κουτουλάω, 2) για ζώα, χτυπώ με τα κέρατα.

κ ο υ τ ρ ο υ λ ι ά (η), είδος σταριού δεύτερης ποιότητας. Το πρώτης ποιότητας λεγόταν τ ρ ι μ η ν' (Μέτσοβο).

κ ο υ τ ρ ο υ μ π α λ ά ς ή χ ο υ ν τ ρ ο υ μ π α λ ά ς (ο), αυτός που έχει μεγάλο μέτωπο (μπάλα) και χοντρό κεφάλι.

κ ο ύ τ σ' (το), το σκυλί στη νηπιακή γλώσσα «μη, θα σε φάει του κούτσ'».

κ ο ύ τ σ' - κ ο ύ τ σ' μ α λ ι σ μ α κ ο υ τ α θ ι ο ύ. Στα τσοπανόσκυλα οι χωρικοί λένε κωτ-κωτ.

κ' τ σ α φ' τ' (ο), κουτσάφτης, αυτός που έχει κομμένο αυτί, ο κοψαύτης.

κ ο ύ τ σ' κ ο υ ς (ο), ο μικρός.

κ ο υ τ σ' λ ο υ π ό ν τ' κ ο υ (το), ο τρυποφράχτης (πτ.) κουτσουλιά + ποντίκι (Λεφτ.).

κ' τ σ ο ύ μ π ι α (τα), τα αδέξια, τα ανίκανα χέρια κάποιου, όπως γίνονται λ.χ. από παγωμένο νερό ή από αρθρίτιδα.

κ ο υ τ σ ο υ μ π λ ή (η), μύτη κοντή και άσκημη.

κ' τ σ ο ύ ν α (η), 1) το τσαμπί (σταφύλι), 2) το τσαμπί με συγκεντρωμένα πολλά κέρατα ή κορόμπια, 3) φρ. «κρέμνι κ'τσούνα του πουδάρ'» για πόδι σπασμένο.

κ ο υ τ σ ο υ ν ο ύ ρ α (η), κατσίκια ή γάτα με κομμένη ουρά, η κοψονούρα.

κ ο υ τ σ ό ρ' (το), το αέαφτιστο αρσενικό και κ ο υ τ σ ό ρ ο υ (η), το αέαφτιστο θηλυκό.

κ ο ύ φ ι α (τα), τα ευαίσθητα μέλη του υπογάστριου (Ζαγ. Θ.Π.), τα λαγαρά (Γιάν.).

κ ο υ φ τ ό ς (ο), χοντροκομμένο σιτάρι, είδος μπλουγούρι.

(Σημ. γραφ.: Κι αυτό το ευλογημένο το καφσοκομμάσαμε - θυμήθηκα τα «καμφοπίδα» του σοφού μου φιλόλογου Καθηγητή στη Ζωσιμαία Σχολή αλησμόνητου Ευάγγ. Πρίτσου, πατέρα της σπορτικής Βικτωρίας, απ' την Αρίστη Ζαγορίου - στην Κατοχή, μαζί με ...παντεσπάνι! Τα γράφω για να τα διαβάσουν μετά από χρόνια οι νέοι και να μας ...καλοτυχίζουν!).

κ ό ψ ι - ρ ά ψ ι (κίψε - ράψε), ο προφάσεις, οι ψευτιές.

κ ο υ ψ ί δ' (το), η μερίδα του κρέατος «φάει κουμπάρε ελιές - καλά 'ν' κι τα κουψίδια».

κ ο υ ψ ό χ ρ ο υ ν ο ς (ο), (κοψόχρονος) λέξη που χρησιμοποιείται μόνο από τους Εθραϊο-γινανιώτες «έλα δω κουψόχρονο» η μάννα στο παιδί. Είδος ε-

πιτίμησης. Η λ. συναντάται και στη Σαντορίνη με την ίδια σημασία.

κ ο υ ψ ο υ χ ρ ο υ ν ι ά (η), 1) η αναποδιά, η γουρσουζική περίπτωση «όλου κουψουχρουνιές έχουμι» (όλο ατυχίες), 2) χωρίς κέρδος.

κ ο ύ ο υ, αντί ακούω, παρ. ά κ' γ α, αορ. ή κ' σ α «κούω τσουκάν'σμα».

κ ρ ά κ ο υ ρ α (τα), ή κρέκουρα και κρέκουλα, οι ακρώρειες (για ένα σπίτι που θρίσκειται ψηλά στην άκρη του χωριού), από το άκρα + όρη.

κ ρ ά ν α ή κ ρ ά ν ι α (τα), ο καρπός της κρανιάς, είδος στυφόξινου κερασίου. Η φρ. «μια κράνα» σημαίνει την εποχή που γίνονται τα κράνα, δηλ. κατά τα τέλη Αυγούστου (Φαν. Λεφτ.).

κ ρ α ν ι ά (η), το δέντρο που κάνει κράνα. (Κλαδιά κρανιάς κρατούσαν όσοι γυρίζαν στο σπίτι ύστερα από το ξεπροβόδισμα κάποιου για ταξίδι για να είναι «γερός», όπως είναι γερό και το ξύλο της κρανιάς, το οποίο είναι το σκληρότερο του δάσους. Γι' αυτό οι σκληρότεροι από τους παλιούς Δασκάλους της θίτσας, με την οποία έδερναν τους μαθητές, φρόντιζαν η θίτσα τους να είναι από κρανιά).

Κ ρ α ν ι ώ τ' ς (ο), ο Άϊ Γιάννης ο Πρόδρομος που εορτάζεται στις 24 Φεβρουαρίου, επειδή τότε ανθίζουν οι κρανιές (Φαν. Λεφτ.).

κ ρ α ν ο υ κ ό κ α λ ο υ (το), το κουκούτσι του κράνιου (Κουκούλι και αλλού). Κόκαλου λένε εκεί και το κουκούτσι των άλλων καρπών «κρασουκόκαλου» κ.λπ. «Οι εξάγοντες οδόντα ρίπουν αυτόν, γράφει ο Πούσιος, επί της στέγης λέγοντες τρις ταύτα τα λόγια: «Να, κρανοκόκαλου και δο μου σιδερένιο, να ρουκανίζω τα κουκιά, να τρώω τα ρεβίθια».

κ ρ α σ ο μ η λ έ ν ι α (τα), κρασουμάγουλα, τα ωραία κόκκινα σαν το κρασί μάγουλα (Ζαγ. Θ.Π.). Χαρακτηριστικό γνώρισμα των κατοίκων Παγονίου (Βήσσανη κ.λπ.) και Ζαγορίου είναι τα φανταχτερά και ωραία χρώματα του προσώπου.

κ ρ α σ ο υ π' λ ε ι ό (το), το κρασσωπώλιο, η ταξέρνα.

κ ρ α σ ο υ π ο ύ λ ο υ ς (ο), ο ταξερνιάρης.

κ ρ α τ' μ έ ν ο υ (το), περιπαιχτικά το χέρι.

κ ρ α τ ι έ τ ι (κρατείται), 1) Ζει ακμαίος ακόμα, 2) τηρείται (νηστεία). «Κρατείται του Μιγάλου θδόμαδου (= νηστεύει

ο κόσμος), 3) «έλκει την καταγωγή».

κ ρ ά χ τ' ς (ο), ο νεωκόρος, από το έκραζε κατά τη νύχτα των Χριστουγέννων και του Πάσχα, τους Χριστιανούς στην εκκλησία, χτυπώντας προτού φέξει τις πόρτες μια - μια με ρόπαλο για να ξυπνήσουν.

κ ρ ι ά σ' (το), το κρέας, γενικά στην Ήπειρο.

κ ρ ι α σ ό π' τ' τ α (η), η κρεατόπιττα για την Κριατή. Την Τυρινή κάνουν γαλατόπιττα κι τυρόπιττα.

κ ρ ι θ ά τ α (η), (κρεβάτα), κατά τόπους σημαίνει αλλού τη σκεπασμένη θεράντα κι αλλού τη μεγάλη σάλα (στο ανώγειο) όπου γίνονται οι γάμοι, οι βαφτίσεις, οι χοροί και γενικά οι μεγάλες συγκεντρώσεις στο σπίτι (Ζαγ.).

κ ρ ι θ α τ ο υ σ τ ρ ώ σ' (το), (κρεβατοστρώσι), τα ρούχα του κρεβατιού της νύφης, η κλινωστρωμή. Μτφ. και η συνηθισμένη ζωή. (Η λ. Βυζ. - Πτωχοτρόμος).

κ ρ ι μ α ν τ ζ λ ι ο ύ μ ι ή κ ρ ι μ α ν τ ζ λ ι έ μ ι, αναρριχώμαι και μένω κρεμασμένος από τον κλάδο δέντρου (ουσ. κριμαντζούλα).

κ ρ ι μ ι ο ύ μ ι, κρέμομαι (ουσ. κρέμομαι).

κ ρ έ ν ο υ, μιλώ, αποκρίνομαι.

κ ρ ί σ' (η), η μιλιά, «αν σι φάει διντρουαλιά, ούτι κρίσ' ούτι μιλιά», 2) η ανάκριση.

κ ρ έ ν τ ι τ ο υ (το), η πίστωση (από τα Επτάνησα στην Ήπειρο).

κ' θ ά ρ' (το), αντί κριθάρι, στη γλώσσα των Σαρακατσάνων.

κ ρ ι θ α ρ ί τ σ' (το), πάθηση του ματιού, το κριθαράκι, Βυζ. κριθαρίτσι.

κ ρ ι ν ί (το), η κυψέλη των μελισσιών (από το λατ. SCRINIUM).

κ ρ ι τ σ α ν ί ζ ο υ ή κ ρ ι τ σ α ν ά ο υ, κάνω κριτς - κριτς τρώγοντας κάτι το τραγανό. (Ζαγ.).

κ ρ ι τ σ ό ν ι α (τα), τα τριζόνια, οι γρύλοι.

κ ρ ί τ σ ο ς (ο), «ο άκραν χαίρων υγείαν, ο δυνατός και άξιος (Ζαγ. Κ. Βαρζ.).

κ ρ ο υ μ μ ύ δ' (το), το κρεμμύδι και σκαπτι για το παλιότερο μεγάλο ρολόγι της τσέπης για το σχήμα και τα πολλά καπάκια του.

κ ρ ο υ μ μ' δ ο ύ λ' (το), κρεμμυδάκι και πιο πολύ κρουμμ'δούλια «αρνί μι κρουμμ'δούλια».

κ ρ ο υ μ μ ο υ φ ά ς (ο), έντομο θλαθερό των λαχανοκήπων που κόβει τις ρίζες των

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΡΤΖΙΟΣ (1873 - 1934)

Ο γιατρός της Λάιστας

Ο Μορφωτικός Σύλλογος «Η Λάιστα Ζαγορίου» θεωρεί χρέος του έχοντας συμπληρωθεί 55 χρόνια από το θάνατο του γιατρού Γεωργίου Δημ. Μέρτζιου, να παραθέσει ένα μικρό βιογραφικό του και να υπογραμμίσει την τεράστια συνεισφορά του στην επιστήμη και την κοινωνία της Λάιστας.

Ο γιατρός Γεώργιος Μέρτζιος υπήρξε μια εξέχουσα Ζαγορίσια προσωπικότητα και ο πρώτος επιστήμονας της Λάιστας. Σήμερα αρκετοί ηλικιωμένοι Λαϊστινοί θυμούνται με συγκίνηση τον καλосυνάτο χαρακτήρα του, τις επιστημονικές γνώσεις του και τις άριστες γνωματεύσεις του. Εργάστηκε με σοβαρότητα, υπευθυνότητα, αλtruισμό και αφιλοχρήματα διάθεση.

Ο γιατρός Γεώργιος Μέρτζιος γεννήθηκε στη Λάιστα το 1873.

φυτών, ο κρεμμυδοφάγος.

κ ρ ο ύ π (άκλιτο), για τον υπερβολικά μεθυσμένο «γίν'γκι κρουπ (Τσπελ.), σ'κόπ' (Γιαν.), αλλού σκνίπα.

κ ρ ο ύ ο υ (κρούω), εγγίζω, φτάνω, φεύγω, ανατέλλω, ωριμάζω.

κ ρ ο ύ τ' (η), η ψύχρα.

κ ρ ο υ μ ά ρ α (η), ο φόθος.

κ υ α ρ ά (η), η κυρά, η κυρία «κυρα Λένκου», «η κυρά Κούλα τ'ς Σιριμέτους» (πατρογονικό της μάννας του Ευαγγ. Μπόγκα). Αλλά η Κυρά η Κουρσουτίσα (Παναγία η Χρυσοτίσα).

Κ υ α ρ α μ ά ν α (η), η γιαγιά γενικά και ειδικά η μάννα του πατέρα μας.

Κ ο τ τ ό ρ ο ς (ο), μικρό νόμισμα αγνώστου αξίας. Η λ. συνηθισμένη (κοτούρος = παράς) των Βικιογιατρών του Ζαγοριού.

κ ο υ λ ι α ν τ ζ α (η), αρρώστια κατά την οποία τα μέλη του σώματος είναι «κομμένα» κατά Ρέκκαν. Στα Γιαν. κουλιάντζα η δυσεντερία.

κ ο υ λ ο υ σ ο ύ ς α (η), η σουσουράδα και μτφ. «κόρη χείρας και ακκιζομένη» (Ρέκκας).

κ ο υ λ ο υ φ ο υ τ ι ά (η), η πυγολαμπίδα. Είναι άφθονες την άνοιξη. Τα παιδιά τις κυνηγούν τις νύχτες και φωνάζουν χαρούμενα: φουτ, φουτ, κουλουφούτ! Όταν πιάσουν κάποια, τη λυώνουν και την κολλούν στο μέτωπό τους, το οποίο, τότε φθορίζει παράξενα μέσα στο σκοτάδι, Βυζ. κωλοφωτιά.

(Συνεχίζεται)

Γονείς που ο Δημήτρης και η Μαρία Μέρτζιου. Ο Δημήτρης Μέρτζιος ήταν την εποχή εκείνη ένας επιτυχημένος καπνέμπορας στην Ξάνθη. Ο Γ. Μέρτζιος πήρε τα πρώτα γράμματα στο Ελληνικό Σχολείο Λάιστας. Το 1885 γράφτηκε στη Ζωσιμαία

σαν οι γονείς του και άρχισε να εξασκεί το ιατρικό επάγγελμα. Γρήγορα απέκτησε μεγάλη φήμη και έγινε αποδεκτός σαν άριστος γιατρός τόσο από την Χριστιανική όσο και από την Μουσουλμανική Κοινότητα.

Η μεγάλη του αγάπη για τη

τερο γάμο της) που έζησαν με μεγάλη υπόληψη η μεν πρώτη στη Λάιστα, η δε δεύτερη στη Λάιστα και αργότερα στις Φέρρες.

Στη Λάιστα ο Γεώργιος Μέρτζιος διακρίθηκε σαν άριστος οικογενειάρχης, θερμός υποστηρικτής των κοινοτικών προβλημάτων, οικονομικός αρωγός των φτωχών και συνδρομητής του Ελληνικού Σχολείου Λάιστας. «Ασκήσε το επάγγελμά του με επιτυχία σ' όλες τις σημερινές ευδικοίτες (από παθολόγος, οδοντίατρος μέχρι ορθοπεδικός και μαιευτήρας). Αρκετές οι μικροχειρουργικές επεμβάσεις του, χάρις στις οποίες αρκετοί Λαϊστινοί σώθηκαν. Στο ιατρείο του δημιούργησε ένα πολύ καλό φαρμακείο και αξιόλογη για την εποχή του Ιατρική και Φαρμακευτική Βιβλιοθήκη κυρίως με γαλλικά βιβλία. Υπάρχει σήμερα το ιατρείο του με ελάχιστα ιατροφαρμακευτικά αντικείμενα και λίγα γαλλικά ιατρικά βιβλία όσα διασώθηκαν από τους Γερμανούς κατακτητές.

Παράλληλα με την ιατρική δημιούργησε κτηνοτροφική μονάδα και πριόνι για την ξυλεία στην τοποθεσία Περιστερί, όπου θήρκαν απασχόληση αρκετοί Λαϊστινοί.

Το 1930 σε μια από τις συνηθισμένες του μεταβάσεις στα Γιάννινα έπεσε θύμα ληστείας στην περιοχή του Γυφτόκαμπου. Το Νοέμβριο του 1934 πέθανε σε ηλικία 61 χρονών από την επάρατο νόσο στη Λάιστα.

Σήμερα το ιατρείο του, στο σπίτι του στέκει σιωπηλό, ανέκφραστο, μαρτυρώντας, γεμάτο θύμησης παρελθοντολογικές. Με συγκίνηση αρκετοί Λαϊστινοί ξεσηκωμένοι επισκέπτονται το ιατρείο του και φέρνουν στο νου τους τις παιδικές τους αρρώστιες και το γιατρό που τους εξέταζε.

Για όλους τους Λαϊστινούς η προσφορά του θα αποτελεί πηγή αιώνιου ευγνωμοσύνης.

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «Η ΛΑΪΣΤΑ ΖΑΓΟΡΙΟΥ»

ΤΟ ΝΕΟ Δ.Σ.
ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ

«Η Λάιστα Ζαγορίου»

Το νέο Δ.Σ. του Μορφωτικού Συλλόγου «Η Λάιστα Ζαγορίου»: Πρόεδρος: Ι. Κογκούλης Αντιπρόεδρος: Ι. Πίνιος Γραμματέας: Α. Καπετανοπούλου Ταμίας: Κ. Ράφτης Μέλος: Γ. Μπαρτζίας.

Φωτο: 1904. Ο γιατρός Γ. Μέρτζιος με τη γυναίκα του Σουλτάνα και τον γιο τους Δημήτρη.

Σχολή στα Γιάννινα, όπου διακρίθηκε για την επιμέλειά του. Το 1891 τελείωσε αριστοχός τη Ζωσιμαία Σχολή και γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Παράλληλα με τις σπουδές του επιδόθηκε στην εκμάθηση της Γαλλικής και Τουρκικής γλώσσας. Το 1896 τελείωσε αριστοχός και με έπαπνο την Ιατρική Σχολή. Ο Γ. Μέρτζιος κατόπιν πρέρροπής των καθηγητών του ετοιμάστηκε να συνεχίσει τις σπουδές του στο Παρίσι. Οι γονείς του όμως την τελευταία στιγμή εξέφρασαν αντίθετη άποψη και αναγκάστηκε να αναβέλλει το ταξίδι.

Το 1897 πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη όπου αναγνωρίζει το πτυχίο του και λαμβάνει άδεια άσκησης του Ιατρικού εί- χε και δύο αδελφές τη Σταματία Σαχρόνη και τη Χαρίκλεια Ράσσα (Εξάρχου από τον δευ-

Από το παρελθόν της Δοβράς

Ιστορικά δρύμματα συλλεγμένα από το Νοσταλγό

Παλαιομοδίτικες ιστοριούλες και περιστατικά του χωριού μου καταγράφω. Βεβαίως πως πρόθεσή μου είναι όχι μόνο να πληροφορήσω, μα αν είναι δυνατό και να τέρψω. Εδώ που φτάσαμε... εδώ που φτάσαμε στο άφιλο και στη μοναξιά δε μένει παρά η επιστροφή στη μάστιχο της μνήμης...

Τα σύντομα ιστορήματα που ακολουθούν εκφράζουν, κατά τη γνώμη μου, κάτι από το ήθος και το ύφος, κάτι από την καθημερινότητα της ζωής του χωριού μου.

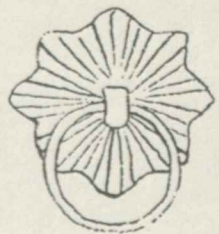
Α' Χρονολογία

Από έρευνες που έκανα, ζητώντας ό,τι σχετικό με την ιστορία της Δοβράς, πληροφορώ πως το όνομά της πρωτοαναφέρεται, πλάγια βέβαια, σε «ενθύμηση» που ανέγραψε ο Δημ. Σάρος και την περιέλαβε στο μελέτημά του «Ηπειρωτικά ενθυμήσεις ή χρονικά σημειώματα και επιγραφές» δημοσιευμένο στα «Ηπειρωτικά Χρονικά» του 1937. Η «ενθύμηση» βρέθηκε σε μισοφθαρμένο παράφυλλο Κώδικα Ομιλών Μαξίμου του Πελοποννήσιου και αναφέρεται: «1683. Έτος αχπν'. Είς τους χηλούς εξακοσίους ωδοήκοντα τρεις τον έτους από Χριστού έγινεν χειμών βαρείς ότι δεν ευρέθη τινάς να των θειμηθεί βαρείσταν και χειρότερον· έως οπου έχάθεικαν τα γενήματα και εψώφεισαν πράματα πολλά και χωντρά και λειανά και τω χείονει άρχισεν Ιανουαρίον εις τας έπτα έως την πρότην του Φεβρουαρίου μηνός και έπεσεν χείων από την Δοβράν και εδόθεν πηθαμαίς ιε και εκλήστηκαν έως του Απριλίου σταις οκτώ οπου πρῶμα δεν εβείκεν έξο ούτε νερό να προυν...». Διονύσιος Ιερομόναχος ο γράφων.

Άρα η Δοβρά σαν οικισμός προϋπήρχε της χρονολογίας και αν κρίνουμε από το όνομα πρέπει να τοποθετήσουμε την αρχή της στην εποχή της καθόδου σλάβων στα μέρη μας εκτός και αν η

ονομασία της οφείλεται στο επίθετο κητορά της. Από το 1683 και μετά ακολουθεί απόλυτη σιωπή σχετικά με την ιστορία της, ώσπου φθάνουμε στα 1778 για να μας μιλήσει σκόλισμα σε πέτρα. Είναι η χρονολογία κτίσης της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου. Δυο χρόνια αργότερα χρονολογείται σουλτανικό φερμάνι που αναφέρεται σε διένεξη για βοσκοτόπια μεταξύ Δοβράς και Μπουλτσής. Ακολουθεί και πάλι σιωπή που διακόπτεται από σκόπιες πληροφορίες, σπαράγματα πες, ιστορικών του περασμένου αιώνα (Πουκελί, Αραβαντινός, Λαμπρίδης). Οι πληροφορίες πυκνώνουν από τα μέσα του 19 αι. και οφείλονται στον Λαμπρίδη, σε ανταποκρίσεις στον αθηναϊκό τύπο και σε δημοσιεύματα ερευνητών του φθίνοντα αιώνα. Για το χρονικό διάστημα 1856 - 1859 βρέθηκε πλούσιο γραπτό υλικό που αναφέρεται σε αρκετά σημεία της ζωής της Δοβράς.

Ο προσεκτικός ερευνητής θ' απορέσει, μια και το χωριό αναφέρεται πριν από το 1683, πως δεν συναντά έστω και χάλασμα εκκλησίας εκείνης της εποχής όπως αλλού. Παμπάλαια εκκλησία υπήρχε μέχρι το 1915 αφιερωμένη στη Θεοτόκο. Τότε την κατεδάφισαν και στη θέση της από διάφορες δωρεές

ύψωσαν νέα. Η πρώτη ήταν χαμηλή, σκοτεινή, μα —κατά μαρτυρίες που συνέλεξα— αγιογραφημένη. Μήπως με την κατεδάφιση της χάθηκε ένας θησαυρός; Κανένας ποτέ δε θα μας το πει. Πιστεύονταν τότε, μα και πολύ αργότερα, πως κάθε τι το καινούριο έχει υπέρτερη αξία του παλαιού. Έπρεπε να μας διδάξουν οι τοιγγάροι α-

γοράζοντας παραπεταγμένες, περιφρονημένες παλιές αντικείμενα για να μάθουμε να τις εκτιμούμε κι έπρεπε να γδύνουν οι αρχαιοκάπηλοι τις εκκλησίες μας για να θαμπωθούμε από το κάλλος κάποιας αγιογραφίας. Πιστεύω να το χωνέψαμε πια πως «παν ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός». Γι' αυτό ας συγχωρέσουμε την άγνοια της Εφορίας Δοβράς που την 1 Ιουλίου 1910 συνέταξε την παρακάτω υπ' αριθ. 5 πράξη (κι εγώ τότε αν ήμουν στη θέση τους θα την έκρινα ορθή): «Συνελθούσα σήμερα την 1ην του μηνός Ιουλίου ε.ε. ημέραν Πέμπτην και ώρα τετάρτη π.μ. τουρκιστί η Εφορία που ενταύθα ιερών καθιδρυμάτων εν τακτική συνεδριάσει εις το επί τούτω δωμάτιον του αρρεναγωγείου χρησιμεύον και γραφείον ένθα συνήθως γίνονται αι συνεδριάσεις, επειδή άπαισαι αι εικόνες της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου μικραί τε και μεγάλοι άλλαι μεν αυτών είνε εφθαρμένοι άλλαι δε λερωμένοι ένεκα της πολυκαιρίας διά καλωπισμόν και υπερέπειαν του ιερού ναού και διασκευασμένη διά τούτο απεφασίσθη όπως άσπασαι αι εν λόγω εικόνες δοθώσιν εις τον Ζωγράφον Βασίλειον Αγγελή εχθόνην ενταύθα προς επισκευήν διόρθωσιν και πλύσιν μετά συμφωνίας όσους προεκλήθη προς τούτο.

Τούτων αποφασισθέντων διελύθη η συνεδρίασις υπογραφόμενον υφ' ημών το παρόν πρακτικόν.

Εν Δοβρά τη 1η Ιουλίου 1910.

Η Εφορία

Γεώργιος Γκιζάς
Δημ. Μαστρίκας
Απόστολος Κανούρας»

Πόση ζημιά προκλήθηκε τότε στις εικόνες δε γνωρίζουμε γιατί έγιναν στάχτη με την εκκλησία στα 1943 από τους ναζί. Ας σημειώσω μόνο για την ιστορία πως η καταγωγή του Βασίλη Αγ-

γελή ή Φίλη (ευγενικός και νοικοκύρης άνθρωπος) ήταν από τους Χιονιάδες και εγκαταστάθηκε έκτοτε στη Δοβρά. Επαγγέλονται τον μαραγκό και τον ελαιοχρωματιστή. Ακολουθώντας δε τη λαμπρή παράδοση του χωριού του, ήταν και ολίγον αγιογράφος.

Μια και ο λόγος για εκκλησιαστικά, ας σημειώσω εδώ κάποιες χρονολογίες για τους φιλόστοργους του χωριού. Το νεκροταφείο της Δοβράς μεταφέρθηκε το 1918 από τον αυλόγυρο του Αγίου Νικολάου στη σημερινή του θέση. Τα δυο παλιά καμπαναριά κτίστηκαν το 1911 (τον Αγίου Νικολάου) και το 1933 στο λόφο για να καλύπτεται ηχητικά όλο το χωριό.

Β' Ο Λαμπαδάριος

Οι μικρές κοινωνίες πάντα διαθέτουν και ανθρώπους με «χούγια» που υπερβαίνουν το παραδεκτό και τότε καταγράφονται για κάποιο διάστημα στη μνήμη των ανθρώπων σαν τζιουτζέδες, καραγιοζήδες, ζορμπάδες κ.τ.λ. Ένας «ζορμπάς» της Δοβράς πέρασε και στις σελίδες της εφημερίδας που εκδίδονταν στην Αθήνα «Φωνή της Ηπείρου» το 1896. Κάποιος που υπογράφηκε την ανταπόκριση με τα αρχικά Κ. Κ., μεταξύ άλλων κοινωνικών του χωριού, αναφέρει σχολιασμένα και τα παρακάτω: «Εκ του ιδίου χωριού ήλθον εις λόγους δι' υποθέσεις κοινοτικές και έδειξαν ανιεύς ο Θεοχάρης Καμτσίκας ή Λαμπαδάριος τον μοναχάρον Βασίλειον Γκιζάν. Όθεν συμβουλευόμενους συγχωριανούς μας, ίνα μη περι όνου σκιάς υβρίζονται και δέρονται» και ιδιαίτερος τον ανωτέρω Θ. Καμτσίκαν ή Λαμπαδάριον, ο ο-

ποιός είναι πάντοτε ταραχοποιός».

Το παρατσούκλι «Λαμπαδάριος» του το κόλλησαν γιατί είχε τη μανία παιδιόθεν να κρατάει αυτός και κανένας άλλος τη λαμπάδα που προπορεύεται τον ιερέα. Λαμπαδάριος είναι οφίκιο του Πατριαρχείου της Πόλης που δίνεται σε κατώτερους κληρικούς. Έργο τους ν' ανάδουν τις λαμπάδες και να λαμπαδηφορούν μπροστά στον Πατριάρχη. Οι άνθρωποι κατέγραφαν τότε και το τελευταίο σουσούμι των χωριανών τους —μικρή η κοινωνία μικρά και τα ενδιαφέροντα— και ο ένας κολλούσε παρατσούκλι στον άλλο. Αν ήταν πετυχημένο τον ακολουθούσε διά βίου. Ήταν γνωστός ο θυμώδης χαρακτήρας του Λαμπαδάριου και τον έτρεμαν τα παιδιά. Να ένα περιστατικό όπως μου το διηγήθηκε συγγενής του πολύ μικρότερος στην ηλικία απ'

Μονόδιντρι.

αυτόν. Κάποτε, περνώντας από τη Δοβρά ένας Τσεπελόιτης του άστραψε δυο χα στούκια γιατί τζιναγε με έβρα το δεμένο μουλάρι του. Ύστερα από ώρες πληροφορηθήκε το συμβάν ο Λαμπαδάριος. Το θεώρησε μεγάλη προσβολή. Σαμάρωσε το άλογο, κρέμασε χιαστί τον τσεφτά και έφτασε νύχτα στο Τσεπέλοβο να ξεπλύνει τη ντροπή. Βέβαια τον κάλμαραν, μα ο δρόατης έκανε χρόνια να ξαναπαράσει από τη Δοβρά, προτιμούσε τα καγκέλια της Τζιωντήλας.

Ο Λαμπαδάριος πέθανε τυφλός σε βαθειά γεράματα. Φχαριστιόνταν που τον κουβέντιαζε. Με γέμιζε με τις αναμνήσεις του. Γνωστός σε όλο το κεντρικό Ζαγόρι γιατί έβράς και ο κάθε πεζοπόρος, ερχόμενος από Γιάννινα, ακολουπούσε να ξανασάνει εκεί τον Ροντοβανιού· αυτό πριν αμαξίτος δρόμος στο χωριό. Κι εμείς, παιδιά τότε, θυμούμαστε τις καραμέλες στα γυάλινα βάζα του μαγαζιού. Είχαν σχήμα ψαριού (με μια δεκάρα αγοράζες δυο στο μισοστότεινο μαγαζί κι απλώναμε το χεράκι μας μπροστά στο «ζορμπά».

Ε. πιανε την πεντάρα ή τη δεκάρα μας κι έχανε το χέρι στο βάζο. Θέλεις το γυαλί του μεγάλου βάζου το διαθλούσε, θέλεις το λιγοστό φως που έμπαινε λοξά από τα κεπέγκια —το μεγέθυνε και ο τρύμος που μας ενέπνεε— φάνταζε το χέρι του Λαμπαδάριου τερατώδες, υπερφυσικό, χέρι με πολλά πολλά δάχτυλα όλο κόμπους που μπορούσαν να κάνουν κακό.

Μα δεν ήταν ψευτοπαλ-ληκαράς. Τόλεγε η περιδούλα του. Όσες φορές πάτησαν κλέφτες το χωριό έβγαине και τους ντουφεκούσε και τότε όλοι τον είχαν στα «όπα - όπα»...

Μια που το έφερε ο λόγος στους ληστές σημειώνω τα εξής: Κάποτε ο τσέλιγκας του χωριού μου Βάσιος Τσαπάρης, από χρόνια τώρα μακαρίτης, μου έδωσε την παρακάτω πληροφορία. Τη βρήκα πρόσφατα καταχωρισμένη σε μπλοκάκι. Τη φέρω στη δημοσιότητα και για έναν πρόσθετο λόγο. Οι ληστείες στο Ζαγόρι ενδιαφέρουν τον κ. Μάνθο Κ. Οικονόμου που τις συλλέγει για να φανεί από την έκτασή τους πόσο συντέλεσαν στην επιτάχυνση της ερήμωσης του Ζαγοριού.

Λοιπόν, στα 1908 ο Τσάβουλος (Θρασύβουλος) Τσαπάρης, πατέρας του Βάσιου, έπεσε στα χέρια ληστών. Τον κράτησαν αιχμάλωτο ένα μήνα και τον ελευθέρωσαν αφού έλαβαν για ξαγορά χίλιες λίρες! Άντε να ορμποδήσεις μετά από τέτοια αφαιμάξη. Και όμως, όπως ήταν νοικοκυραίος και δουλεντάδες, ξαναπήρε η φαμελιά την πάνω βόλτα ώσπου στις 20 Σεπτέμβρη στα 1925 έφαγαν και νέα καταραπανά από τους κλέφτες. «Πάτησαν» το σπιτι τους και τους άρπαξαν εκατό χιλιάδες δραχμές από γελάδια που είχαν πουλήσει... Ποσό τεράστιο για αγροτικό νοικοκυριό εκείνης της εποχής. Θυμύμαι έντονα εκείνη τη δραματική νύχτα τη γεμάτη από ντουφεκίες χωριανών και σκούγγματα γυναικών. Το κακό γίνονταν στη γειτονιά μου.

Γ' Σωφρονιστές Επίτροποι

Αντιγράφω κείμενο από Πρακτικά Εφοροεπιτρόπων της Δοβράς, που αν μη τι άλλο μας κάνει να χαμογελούμε με τις σωφρονιστικές αποφάσεις της. Για να κατανοηθεί η πράξη των μαθητών και οι τιμωρίες που επακο-

Κυκλοφόρησε ο δίσκος με τραγούδια του Ζαγοριού

Κυκλοφόρησε ο δίσκος «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΓΑΛΕΝΤΙ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ» σε ιστορική ηχογράφηση με την Ζαγορίσια Κομπανία «ΤΑ ΤΑΚΟΥΤΣΙΑ».

Είναι 2 δίσκοι ένθετοι σε καλοτυπωμένο εξώφυλλο με φωτογραφίες της περιοχής ιδιαίτερου κάλλους. Η διάρκεια είναι περίπου 2 ώρες και τα τραγούδια του γλεντιού είναι:

Α' ΟΥΗ: 1. Ποταμιά, 2. Πάπιγκο, 3. Ξενητεμένο μου πουλί, 4. Γαϊτανάκι, 5. Λυγαριά - Πορτοκαλιά.

Β' ΟΥΗ: 1. Σέλφα ή αηδό, 2. Τα μάγια στο πηγάδι, 3. Δεν θέλω να δουλεύεις, 4. Τριανταφυλλάκι.

Γ' ΟΥΗ: 1. Φρασιά, 2. Μπουλονόσκινα, 3. Ξύπνα περδικόματά μου, 4. Τα μαλώματα.

Δ' ΟΥΗ: 1. Σκραντα πέντε Κυριακές, 2. Σιαμαντάκας ή Οσμαντάκας, 3. Μοιρολόι-4. Μπεράτι.

Τους 2 αυτούς δίσκους που αποτελούν μία ενότητα εξέδωσε και εκκυκλοφόρησε ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΕΩΝ ΑΡΙΣΤΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ (Ιωαννίνων).

Τους 2 αυτούς δίσκους που αποτελούν μία ενότητα εξέδωσε και εκκυκλοφόρησε ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΕΩΝ ΑΡΙΣΤΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ (Ιωαννίνων).

44016 - ΑΡΙΣΤΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ Τηλέφ. 0651 72224 ή 01 6516890.

Στη Λάρισσα δε στον ΓΙΑΝΝΗ ΖΩΗ, Αστεριάδη 1 τηλέφ. 250465.

Η τιμή έχει καθορισθεί σε 3.000 δραχμές.

Απευθύνονται στη Συντακτική Επιτροπή της εφημερίδας - περιοδικού «ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ ΜΑΣ». Αυτό εδώ το φωτοαντίγραφο που δημοσίευσε φιλικά στις 17.5.1990 η ημερήσια εφημερίδα των

Ιωαννίνων, πρέπει να τοποθετηθούν στο κλίμα της εποχής που για τα παιδιά είχε ιδανικό τον παλαιοκοσμικό και για τους ενήλικες τον ανταγωνιστικό, την τραχύτητα. Υπάρχουν και άλλες τρεις Πρόξεις με ανάλογα αντικείμενα που η αντιγραφή τους δε θα πρόσθετε τίποτε: «Συνελθούσα σήμερα την 15ην Σεπτεμβρίου ημέραν Τρίτην η Εφορία των ενταύθα εκπαιδευτικών καταστημάτων και συνεκνωμένη κατά πρόσκλησιν του διευθυντού της Σχολής επί εγκλήματος διαπραχθέντος υπδύντων μαθητών της Σχολής αποφάσισε τα εξής:

α) Οι μαθηταί της Ε' τάξεως Γ. Κοναχελίης και Ν. Χρόνης ως και της Δ' τάξεως Ι. Παπαναστασίου και Απ. Γκατινάκης να τιμωρηθώσιν επί μίαν εβδομάδα διά φυλακίσεως και νηστείας. β) Υποχρεούνται ούτοι να αποζημιώσωσι διά τας δυνάμεις ας κατέφαγον τους κήτους. γ) Ο δε Ρ. Καραχάλιος ως πρωταίτιος και πρωτοργός του εγκλήματος αποβάλλεται της Σχολής επί μίαν εβδομάδα και τιμωρείται διά φυλακίσεως και νηστείας επί μίαν την αμέσως επομένην εβδομάδα. Εν Δοβρά τη 15 Σ)βρίου 1905.

Τραγούλων «ΤΡΙΚΑΙΝΑ ΝΕΑ» θέλοντας να συμβάλει ύστερα από δική μου παρακλήση, στην ενημέρωση των Ηπειρωτών και φίλων του Νομού Τρικάλων, για το δίσκο.

Προκειμένου όμως να γίνει η ενημέρωση κατ' εξαρχήν των Ζαγοριτών ανά την Ελλάδα, και δ' αυτών των Ηπειρωτών και άλλων φίλων του παραδοσιακού δημοτικού τραγουδιού και γλεντιού γενικότερα του Ζαγοριού, θέλω να παρακαλέσω να δημοσιεύσετε στο επόμενο φύλλο αυτά που περιλαμβάνονται στο φωτοαντίγραφο με την συμπλήρωση πως οι ενδιαφερόμενοι μπορούν ακόμη να απευθύνονται και στα τηλεφώνια της Αθήνης (0653) 41147, 41195, 41159.

Το ενδιαφέρον μου αυτό ξεκινά πρώτα στο να διεκδικηθεί ο Σύλλογος Νέων Αρίστης στη διάθεση των δίσκων αλλά και από το γεγονός ότι η διάθεση αυτής της Δημοτικής τοπικής μας (Παράδοσης είναι μεγάλο απόστημα σ' όσους έχουν την ευκαιρία να γίνουν κάτοχοι του δίσκου.

Οι εντυπώσεις που έχω αποκομίσει από τους αγοραστές στην πόλη της Λαρίσας (80 δίσκοι) και από τις πόλεις του Βόλου - Τρικάλων και Καρβίτσας προς το παρόν 20 δίσκοι, είναι άριστες.

Ας γίνει η προσπάθεια, η αγορά του δίσκου αυτού να είναι ανάλογη και στα άλλα διαμερίσματα της πατρίδας μας.

Θέλω να ευχαριστήσω το περιοδικό μας για τη δημοσίευσή και να συγχαρώ τους νέους που χωριού μου της Αρίστης για την τόσο επιμελημένη έκδοσή και κυκλοφορία του εν λόγω δίσκου «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΓΑΛΕΝΤΙ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ».

Θέλω ακόμη να πω στους πατριώτες Ζαγοριώτες και Ηπειρώτες γενικότερα που μένουν εκτός του τόπου της καταγωγής των να αγοράσουν αυτόν τον δίσκο γιατί αποδίδοντας τον θα θυμηθούν και θα αναπολήσουν ωραίους φίλους και θα απλάσουν τη νοσταλγία τους.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΩΗΣ

Χρόνης ως και της Δ' τάξεως Ι. Παπαναστασίου και Απ. Γκατινάκης να τιμωρηθώσιν επί μίαν εβδομάδα διά φυλακίσεως και νηστείας.

β) Υποχρεούνται ούτοι να αποζημιώσωσι διά τας δυνάμεις ας κατέφαγον τους κήτους.

γ) Ο δε Ρ. Καραχάλιος ως πρωταίτιος και πρωτοργός του εγκλήματος αποβάλλεται της Σχολής επί μίαν εβδομάδα και τιμωρείται διά φυλακίσεως και νηστείας επί μίαν την αμέσως επομένην εβδομάδα.

Εν Δοβρά τη 15 Σ)βρίου 1905.

Ο Εφοροεπίτροποι

(Συνεχίζεται)

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΩΝ

Στον αγαπητό μας συμπατριώτη ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ, γιο του Γιάννη Φωτιάδη, μέλους της Ε.Ε. της ΙΛΕΖ, ευχόμαστε θερμά συγχαρητήρια για την απόκτηση του Διδακτορικού του Διπλώματος από το Πανεπιστήμιο της MINNESOTA και καλή σταδιοδρομία.

«Το ΖΑΓΟΡΙ μας»

★

ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ:

Στην Αντιγόνη Βασιλέλλη - Τζιάρρα, που πήρε το πτυχίο μαίας, ευχόμαστε καλή σταδιοδρομία.

Οι θείοι της
Χρήστος, Χρυσούλα, Θέλμα

ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ:

Στην αγαπητή μας Ελεονώρα Θωμά Κωσταντή, που πήρε το πτυχίο της Ιατρικής, ευχόμαστε καλή σταδιοδρομία.

Μάνθου Οικονομίδη
Οικογένεια

Στα ξαδελφία μας Ελένη Αναγνωστάκη και Βασίλη Ηλιάδη που έκαναν το γάμο τους την Παρασκευή 1 Ιούνη 1990 στο Δημαρχείο τη σπύλη μας και στα ξαδέρφια μας Μάνθο Αναγνωστάκη και Στέλλα

που αρραβωνιάστηκαν τον περασμένο Μάη, ευχόμαστε κάθε ευτυχία και μια κοινή ζωή παραγωγική και δημιουργική.

Θωμάς Διαμαντής
Ρένα Διαμαντή
Μάρα και Κωνσταντίνος
Ρένα Διαμαντή
Κώστας Λούκας και Νικήτας

Τον εκλεκτό Τσεπελοβίτη Κοσμά Κων. Φερεντίνο συγχάρω για την εκλογή του σαν αναπληρωτή καθηγητή του Τομέα Πιθανοτήτων, Στατιστικής και Επιχειρησιακών Ερευνών του Μαθηματικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, και του εύχομαι απόλυτη επιτυχία, όπως και ως τώρα, στα νέα του καθήκοντα.

Ε. Γ.

— ★ —

ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ:

Ο Γεώργιος και η Ελπίδα Γκίτσα έγιναν γονείς χαριτωμένου αγοριού.

Να τους ζήσει γερό και καλόγνωμο.

— ★ —

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ

Η χωριανή μας καθηγήτρια Πατρούλα Μασούρα και ο Αντό-

νης Παπαγιαννόπουλος, έδωσαν αμοιβαία υπόσχεση γάμου. Στο ταιριαστό ζευγάρι ευχόμαστε καλά στέφανα.

Φ. Γ.

Η Κορίνα Βασιλέλλη αρραβωνιάστηκε με τον Χρήστο Κυριακόπουλο.

Της ευχόμαστε καλά στέφανα.

Οι θείοι της

Χρήστος, Χρυσούλα, Θέλμα

— ★ —

ΓΑΜΟΙ

Η Λίτσα Τάσιου και ο Παναγιώτης Πασάς παντρεύτηκαν στις 17 Ιούνη στο ιερό ναό Αγίου Δημητρίου Φραγκάδων.

Στους νεόνυμφους ευχόμαστε κάθε ευτυχία και χαρά.

«Το ΖΑΓΟΡΙ μας»

Στον ιερό ναό Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης Γλυφάδος, έγινε ο γάμος του Δημητρίου Κλούφα με την εκλεκτή της καρδιάς του Νίκη Μακρή.

Τους ευχόμαστε βίον ευτυχίας και ανθόσπαρτον.

Φ. Γ.

ΒΙΤΣΑ:

Στην Ηλέκτρα Βαταβάλη από τη Βίτσα και στο Λάμπρο Μπιτσαβά από το Τρίστενο, έστειλε τον ιερό ναό Ασπραγέλων δέκα χιλιάδες δραχμές.

Κ. Α.

Στην ανεψιά μας Άννα Ματθ. Βακόλα που τέλεσε τους γάμους της μετά του Βασίλη Ψυχάρη στην Αθήνα, ευχόμαστε ολόψυχα κάθε ευτυχία.

Οικογ. Οδυσ. Καμπιλέτσα

— ★ —

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Από το Σύλλογο «Η ΔΑΪΣΤΑ ΖΑΓΟΡΙΟΥ» εκφράζονται θερμές ευχαριστίες προς όλους τους δωρητές, που συνέβαλαν να χτιστεί στο χωριό τους ο περικαλής ναός του Αγίου Ευσταθίου.

1) Στον δωρητή του οικοπέδου κ. Νικ. Ζαχάρη αν)ερχη ε.α.

2) Στον επίτιμο Πρόεδρο του συλλόγου κ. Ιωάννη Βαρεζόπουλο και τους

συνεργάτες του Ι. Κογκούλη και Ι. Τζήμα, που διέθεσαν πάνω από 150.000 δραχμές.

3) Στις κυρίες Φωτ. Γεωργιάδη, Σίμω Σαχρόνη, Δέσ. Τζήμα, Κ. Σταφυλίδου, Χρυσ. Ποντίδου, Βασ. Μ. Σιούρη, Δέσπ. Ιακώβου (Κύπρια), στους κυρίους Αλέκο Νάνου, Γεώργιο Σιούρη και

4) Στον ιερομόναχο πατέρα Θεόκτιστο της Ιεράς Μονής Διονυσίου Αγίου Όρους, στον οποίο εύχονται να είναι γερός και καλά για να παρευρεθεί στα «ανοιξοθύρια» της εκκλησίας.

Ι. Τζήμας

● Συνεχίζονται επίσης οι προσφορές για τα σταίδια της Παναγίας.

Πηνελόπη Σολωμού - Βερντοπούλου	6.000
Φερεντίκη Ρ. Ράδη	2.000
Αμαλία Κ. Στεφανίδη	5.000
Χρήστος Α. Καραϊσκος	5.000
Κώστας Α. Καραϊσκος	5.000
Χριστόδ. Α. Ματσούλης	10.000
Αναστάσιος Δ. Καλτσάς	2.000
Ιωάννης Σ. Φαϊτάς	5.000

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ:

Στη μνήμη του αδελφού του Αριστείδη ο κ. Νίκος Κανούρας έστειλε στον ιερό ναό Ασπραγέλων δέκα χιλιάδες δραχμές.

Η Εκκλησιαστική Επιτροπή του ευχαριστεί.

— ★ —

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ

ΦΡΑΓΚΑΔΕΣ:

Η Εκκλησιαστική Επιτροπή ιερού ναού Αγίου Δημητρίου Φραγκάδων, ευχαριστεί θερμά όσους πρόσφεραν διάφορα χρηματικά ποσά για την αγορά της καμπάνας.

Επίσης ευχαριστεί τον συγχωριανό της Ναπολέοντα Τζαφλίδη, ο οποίος επιμελήθηκε του εράνου.

Για την Εκκλ. Επιτροπή
Ο Πρόεδρος
Βασ. Παπιάς, Ιερέας

Ευχαριστούμε θερμότατα τις κ. Ελεον. Αλ. Κοκκίνη φαρμακοποιό, τη δίδα Μαρίνα Ερ. Κοκκίνη ιατρό, που μένουν στη Θεσσαλονίκη, για την προσφορά

τους από 35.000 δραχ. η κάθε μια, για την αγιογράφηση του ιερού ναού «ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ» Κοινοτήτας Διοπάμου. Η Εκκλ. Επιτροπή

★

ΔΩΡΕΕΣ

ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ:

— Η κ. Μαρία Ματσούλη πρόσφερε στον Άγιο Νικόλαο 20.000 δραχ., στη μνήμη του συζύγου της Ευαγγελίου Ματσούλη.

— Οι κ.κ. Ανδρέας και Οδυσσέας Τόλογλου πρόσφεραν στον Άγιο Νικόλαο 5.000 δραχ. στη μνήμη του Κων)νου Δούκα.

— Ο κ. Θεόδωρος Βούδδας πρόσφερε για τα σταίδια της Αγίας Παρασκευής 18.000 δραχ.

Η Εκκλησιαστική Επιτροπή τους ευχαριστεί.

★

ΘΑΝΑΤΟΙ

ΦΡΑΓΚΑΔΕΣ

Πέθανε στην Αθήνα όπου και κηδεύτηκε η Ευθαλία Ιω. Καλύβα, ετών 86.

Τ' αδελφία της και τ' ανήψια της συλλυπούμαστε θερμά.

«Το ΖΑΓΟΡΙ μας»

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ:

Μετά από μακρόχρονη ανίατη νόσο πέθανε σε ηλικία 82 ετών και κηδεύτηκε στο χωριό μας, ο άριστος οικογενειάρχης Μιχαήλ Σιάκας. Ελαφρό το χώμα που τον σκέπασε. Στους συγγενείς του τα θερμά μας συλλυπητήρια.

Πλήρεις ημερών κηδεύτηκαν στη Θεσσαλονίκη όπου διέμεναν άλλοι δυο χωριανοί μας: Ο Απόστολος Κομπάρος και ο Παρμενίων Μπρωκούμης.

Τα συλλυπητήριά μας στους συγγενείς τους.

Τη μέρα της Λαμπρής έφθασε στο χωριό μας το θλιβερό άγγελμα του πρόωρου θανάτου του συγχωριανού μας Γιάννη Αθ. Κολακί. Όλοι μας λυπηθήκαμε πολύ, γιατί ο Γιάννης, που ήταν τόσο αγαπητός, πρόθυμος και εξυπηρετικός δεν βρίσκεται πια ανάμεσά μας.

Στους δικούς του θερμά συλλυπητήρια.

Ο Πρόεδρος της Αδελφότητας
Ελευθέριος Βακόλας

ΣΚΑΜΝΕΛΙ:

Πέθανε και κηδεύτηκε στη Θεσσαλονίκη ο Νέστορας Τζούρδας. Ο θάνατός του θύισε σε θαρρύ πένθος την οικογένειά του και σε θαθεία λύπη όλους τους Σκαμνελίτες.

Το Σκαμνέλι έχασε ένα απ' τα πιο εκλεκτά τέκνα του.

Ο Σύνδεσμος Σκαμνελιτών Αθηνών εκφράζει στην οικογένειά του θερμά συλλυπητήρια.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Αδαμίδης Φιλίμων
Αδελφότητα Πέτρας «Η πρόοδος»
Αράπογλου Μιχαήλ
Βασδέκης Φωκίων
Γιανώρος Γ. Νικόλαος
Γκράτσιος Μιχαήλ
Γκρουϊδης Σωκράτης
Δαλκαβούνης Β. Γεώργιος
Δέκας Γεώργιος
Δούβλης Δ. Χρυσόστομος
Ζαφράκας Απόστολος
Καλογήρου Ναπολέον
Κρεμμύδας Δημήτριος
Μακρής Ευριπίδης
Νάσιος Κων)νος
Οικονομίδης Ιωάννης
Πανταζής Λεωνίδης
Παπαγεωργίου Θουκυδίδης
Παπαζήκος Παύλος
Παπαζήσης Ευθ. Ηλίας
Παπανικολάου Αθ. Νίκος
Στεργίου Αγ. Γεώργιος
Τριανταφυλλίδης Γεώργιος
Τσιατούρας Χρ. Γεώργιος
Τσιαντής Παναγιώτης
Τσολάκης Εύδοξος

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Αφού ζητήσουμε συγνώμη για κάποιες παραλείψεις και λάθη, που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού μας διορθώσουμε στο σωστό.

1) Σελ. 76: Το βιβλίο «ΖΑΓΟΡΙΣΙΟΣ ΑΧΟΣ» (Διηγήματα) είναι του Ζαγορίσιου συγγραφέα Ευριπίδη Βουλδίου.

2) Σελ. 75: Στην τιμητική στήλη συνδρομητών αντί Σιούτης Δημ. Αθανάσιος 5.000 δραχ. το σωστό είναι Σιούτη Δημ. Αθανασία.

Επίσης αντί Ζώης Ι. Άρης 3.000 δρχ. το σωστό είναι Ζώης Ιωάννης του Ζώη.

3) Σελ. 65: Να προστεθεί: (πως για τις δραστηριότητες και τους μελλοντικούς σχεδιασμούς της Ριζαρείου στο Ζαγόρι μίλησε) ο πρόεδρος της κ. Άγγελος Κίτσος και αμέσως μετά χαιρέτησε (ο πρόεδρος της ΤΟΥΤΑ κλπ.)...

Από τη Δ)νη του Περιοδικού

«ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ ΜΑΣ»

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

★

Ιδρυτής: ΚΙΜΩΝ ΚΤΡΙΑΖΗΣ

Ιδιοκτήτης - Εκδότης:

ΙΣΤΟΡΙΚΗ και ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΑΓΟΡΙΟΤ (ΙΛΕΖ)

Σίνα 4 454 45 ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τηλ. 33469 - 74.000

Σαν Μνημόσυνο

ΣΤΗ ΣΕΒΑΣΤΗ ΜΟΥ ΚΑΙ ΑΞΕΧΑΣΤΗ ΚΥΡΙΑ

τη δασκάλα Θάλεια Ξυνού

Όταν ζεις κοντά σ' αγαπημένα πρόσωπα, ζεις το σήμερα, την καθημερινότητα και τις μικροχαρές που φέρνει αυτή. Ζεις για το σήμερα και για το αύριο.

Όταν χαθούν αγαπημένα πρόσωπα, τότε, έρχονται επίμονα στο μυαλό σου πράγματα, γεγονότα που έζησες παλιά μαζί τους.

Στιγμές που ήταν ξεχασμένες κι έρχονται τώρα έντονες στη μνήμη κι αισθάνεσαι πάλι κοντά σου το αγαπημένο πρόσωπο, και γυρνάς πίσω στα χρόνια που πέρασαν κι ίσως ακόμα και να ξανγίνεσαι μικρό παιδί.

Μετά το χαμό της θείας μου της Θάλειας, ζω έντονα στιγμές που πέρασα μαζί της στο Πάπιγκο, στο Σταρέικο, στα Κρυάκορα, στο Δημοτικό Σχολείο του Μικρού Παπίγκου. Το σχολείο της. Μικρό, μ' έναν ολάνθιστο κήπο, άπρες μαργαρίτες και κρίνα του βουνού, γεμάτος με μέλισσες και γαλάζιες πεταλούδες, και τα παιδιά του χωριού που έπαιζα κι εγώ μαζί τους και πόντιζα κάτω από το αροσιωμένο έλέμα της δασκάλας θείας μου.

Κι όπως κοιτάζα παλιές φωτογραφίες της βρήκα στο άλμπουμ φυλαγμένες τρεις σελίδες με παιδικά γραμματα. Τρεις ενθέςεις μαθητριών της που γράφθηκαν πριν 30 χρόνια.

Κι ήταν ενθέςεις για τον αποχαιρετισμό της δασκάλας που άφηνε για πάντα το σχολείο και το επάγγελμά της.

Και μου φάνηκε τόσο επίκαιρος ο αποχαιρετισμός για τη δασκάλα που τώρα έφυγε οριστικά από τη ζωή, που θάθελα να χαιρετίσω, μέσα από τις σελίδες της εφημερίδας σας, τη μνήμη της μ' αυτά τα παιδικά λόγια.

Ρένα Διαμαντή
Εν Παπίγκω τη 20ή Ιουνίου

1961
Μαθητριάς Τάξις Ε'

Αναστασία Τσουμάνη

Θέμα: «Τελευταίες ημέρες με τους παντοτηνούς δασκάλους μου».

Πότε πέρασαν κιόλας τέσσαρα χρόνια ευτυχισμένα αλήθεια; Καθόλου δεν εκατάλαβα. Όλες αυτές τις χρονιές οι δασκάλοι μας εκοπίασαν για να μας μάθουν πολλά πράγματα και πράγματι αυτοί μας άνοιξαν τα μάτια μας. Θυμάμαι σαν τώρα πως μόλις ήρθα σε ετούτους τους δασκάλους δεν ήξερα τίποτε και αυτοί μ' έμαθαν τόσα και τόσα πράγματα. Και αυτά τα χρόνια επέρασαν σαν νερό. «Όνειρο ήσαν και σβύσαν, ήσαν λόγια που πέταξαν στον αέρα σαν ήρθε η τελευταία χρονιά». Τώρα όμως έφθασε και ο τελευταίος μήνας. Λίγες ημέρες λίπουν ακόμη και έφθασε και η τελευταία στιγμή που έχουμε κοντά μας, που μας οδηγεί πάντα στον καλό δρόμο, την δασκάλα μας. Μέσα στην καρδιά μου όμως τριγυρίζει η στενοχώρια που είναι οι τελευταίες ημέρες και ξεχωρίζουμε πια. Τα μάτια μου κάθε ώρα γεμάτα λύπη πηγαίνουν για μια στιγμή στο γλυκό πρόσωπο της δασκάλας μας και τα αυτά μου περιμένουν να ακούσουν τα σοφά λόγια της που μας έλεγε κάθε χρόνο. «Παιδιά, καλό καλοκαίρι και το φθινόπωρο ν' ανταμώσουμε με υγεία και χαρά». Δυστυχώς όμως το φθινόπωρο δεν έχουμε τους δασκάλους αυτούς. Τους χαιρετάμε για πάντα. Αντίο σεβαστοί μου δασκάλοι που τόσο εκοπίασате για να μας συμφορώσετε. Από τώρα και πέρα δεν σας έχουμε πια διδασκάλους. Μέσα στην τάξη δεν θα ακούεται η γλυκιά και μελωδική σας φωνή για να πλουτίσετε με τα σοφά σας λόγια το μυαλό μας. Άλλοι δασκάλοι θα συνεχίσουν τον τακτικό μας δρόμο. Και αυτοί θα μας μάθουν πολλά πράγματα, αλλά ετούτους ποτέ δεν θα τους ξεχάσω όσο και αν ζήσω. Και τέλος θα ξεχωρίσουμε με ευχαρίστηση διότι μας έκαναν καλούς και ευγενικούς ανθρώπους.

«ΚΥΡΙΑ όσο και αν ζω θα σε θυμάμαι και σεις αν διαβάσετε καμιά φορά την έκθεσή μου ελπίζω να με θυμάσθε». Σου εύχομαι να περάσεις καλή και ευτυχισμένη ζωή όπου και αν πας. Αυτή την έκθεσι την αφιερώνω στην σεβαστή μου και αξέχαστη ΚΥΡΙΑ».

γενικούς ανθρώπους. «ΚΥΡΙΑ όσο και αν ζω θα σε θυμάμαι και σεις αν διαβάσετε καμιά φορά την έκθεσή μου ελπίζω να με θυμάσθε». Σου εύχομαι να περάσεις καλή και ευτυχισμένη ζωή όπου και αν πας. Αυτή την έκθεσι την αφιερώνω στην σεβαστή μου και αξέχαστη ΚΥΡΙΑ».

Εν Παπίγκω τη 20ή Ιουνίου

ΣΤΥΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

1. Βαζώκας Βύρων
2. Βαζώκας Κώστας
3. Γιαννακός Ευριπίδης
4. Θεόδωρος Σάββας
5. Κυριαζή Κάλυ
6. Νικολαΐδης Γιάννης
7. Οικονόμου Κώστας
8. Τζιόβας Βασίλης
9. Τζιόβας Φοίβος
10. Τσαούσης Λεωνίδας

Τιμητική στήλη
συνδρομητών

5.000

Αποστολίδης Π. Τάσης
Βουλοδήμος Αθανάσιος
Δεμίρη Εύη
Καράσα - Αποστολίδη Ευμ.
Παπαζώης Ι. Γεώργιος

4.000

Κουνάβος Δ. Αδαμάντιος
Λεοντίδης Ιωάν. Βασιλείος

3.000

Θεοδοσίον Κώστας
Κεκριδών Κλεονίκη
Σηλάδη Αναστασία

2.000

Βαταβάλης Φίλιππος
Γκαράνης Μ. Αθανάσιος
Γκίτσας Αργυρίος
Θεμελή Δ. Ευλαμπία
Καζαντζή Γλυκερία
Καντζά Αθηνά

Κύρκος Νικόλαος
Ξυνός Ναπολέον

Παπανικολάου Ιωάννης
Παπανικολάου Ευθ. Παναγ.
Ρούκα - Κουρτζή Ελένη

Σάββας Χ. Γεώργιος
Σηλάδης Δ. Κων)νος
Στονακίδης Μ. Χριστόδουλος

Τότσκας Δημ. Θεόκριτος
Τσολακίδης Αθανάσιος
Τσολακίδης Ισαβέλλα

Φαρομάκης Ανδρέας
Φερεντίνο Κωσμάς
Χρόνη Φ. Φατμαρέτη

Εν Παπίγκω τη 20ή Ιουνίου

Εν Παπίγκω τη 20ή Ιουνίου

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ:

α) Επιταγές - Εμβάσματα:
ΘΑΝΑΣΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΗ
Σίνα 4 454 45 Ιωάννινα
β) Η καταβολή συνδρομών - εισφορών:
Ιδιωτικής και στη διεύθυνση:
Μυροπολίτη Κ. ΚΤΡΙΑΖΗ
Λόδου Βύρωνος 21
(κ. Τούλα Παύλα)
γ) Κατώτερη ετήσια συνδρομή
δρχ. 1.500

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Ο Πολιτιστικός Σύνδεσμος Ζαγορισίων μας έστειλε την παρακάτω ανακοίνωση την οποία και δημοσιεύουμε και συνηγορούμε με την έκκληση του Συνδέσμου, ώστε να γίνει επιτέλους πραγματικότητα το άνοιγμα του Ζαγορίσιου Σπιτιού στα Γιάννινα.

-★-

«Φίλε συμπατριώτη,

Με χαρά το Δ.Σ. σας ανακοινώνει την αγορά αιθούσης 100 μ. επί της οδού Χριστοθαύρα 8, όπου θα στεγαστούν τα γραφεία του Συνδέσμου και παράλληλα θα γίνει χώρος συγκέντρωσης όλων των Ζαγορισίων του Νομού Ιωαννίνων, για ποικίλες εκδηλώσεις (ομιλίες, διαλέξεις κ.τ.λ.) έτσι πραγματοποιείται ένα όνειρο πολλών γενεών για μια ιδιόκτητη Ζαγορίσια στέγη.

Ήδη έχουν ξεκινήσει οι εργασίες αποπεράτωσης της αιθούσης σε παραδοσιακή μορφή η δαπάνη της οποίας θα ανέλθει στο ποσό των 2.500.000 δραχμών.

Με την πεποίθηση ότι γρήγορα θα σε καλέσουμε στα εγκαίνια της αιθούσης, σου ζητάμε την οικονομική σου ενίσχυση.

Μετά τιμής
Το Δ.Σ.»

* * *

Χρηματικά ποσά μπορείτε να αποστέλλετε στο λογαριασμό Ν. 1119695 Αγροτικής Τράπεζας Ιωαννίνων, καθώς επίσης και στα γραφεία του Συνδέσμου, οδός Οπλ. Πουτέστη 1 και θα λαμβάνετε τη σχετική απόδειξη.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Ο μοναδικός τρόπος φίλοι αναγνώστες για την απρόσκοπτη έκδοση του περιοδικού μας είναι η συνδρομή σας.

Γι' αυτό μην ξεχνάτε να την στέλνετε έγκαιρα.

Από τη Δ' νση
του Περιοδικού

Όσοι από τους αναγνώστες των Αθηνών εξυπηρετούνται, μπορεί να πληρώσουν την εισφορά τους στο Ριζαρείο Ίδρυμα, οδός Βασιλ. Σοφίας 24, θα πουν τον καφέ τους και θα γλυτώσουν τα ταχυδρομικά έξοδα.

Νέα από τον τόπο μας

● Επίσκεψη των Συνέδρων του 3ου Πανελληνίου Στατιστικού Συνεδρίου, που έγινε στα Γιάννινα στις 4-5 Μαΐου 1990 στο Τσεπέλοβο.

● «Αυτό που έγινε στις 5 και 6 Μαΐου στο Μονοδένδρι είναι σπάνιο γεγονός για Ελληνικό χωριό. Όλοι σχεδόν οι Πρυτάνεις των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας μας από την Κρήτη μέχρι τον Έβρο, συγκεντρώθηκαν αυτό το διήμερο εκεί...».

(Το Ζαγόρι μας, Ιούνιος 1990)

Πράγματι σπουδαίο γεγονός, τιμή και προβολή για το Ζαγόρι. Όμως στις 5 Μαΐου στα Ζαγοροχώρια πραγματοποιήθηκε και μια άλλη επίσκεψη που ίσως από απόψεως προβολής και γνωριμίας για το Ζαγόρι να είναι τουλάχιστον ίσης σημασίας.

Η επίσκεψη αυτή ήταν των συνέδρων του 3ου Πανελληνίου Στατιστικού Συνεδρίου που έγινε στα Γιάννινα στις 4-5 Μαΐου 1990. Το συνέδριο αυτό οργάνωσε ο Τομέας Πιθανοτήτων Στατιστικής και Επιχειρησιακών Ερευνών του Μαθηματικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στα πλαίσια του εορτασμού των 25 χρόνων από της ιδρύσεως του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και υπό την αιγίδα του Ελληνικού Στατιστικού Ινστιτούτου. Οι σύνεδροι (περίπου 50) ήταν κυρίως μέλη του Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων όλης της χώρας.

Νωρίς το απόγευμα του Σαββάτου έγινε επίσκεψη στο Μονοδένδρι και τη χαράδρα του Βίκου και οι επισκέπτες έμειναν κατενθουσιασμένοι από την άγρια και επιβλητική ομορφιά του Βίκου και από τους παραδοσιακούς οικισμούς. Στη συνέχεια οι σύνεδροι πήγαν στο όμορφο Τσεπέλοβο που εντυπωσιάστηκαν από τα παραδοσιακά σπίτια και δημόσια κτίρια (Μαθητική Εστία, Γυμνάσιο) και γενικά από το χωριό που έχει ακόμη ζωή. Το βράδυ έγινε συνεστιάση των συνέδρων στο Τσεπέλοβο στο παραδοσιακό και σύγχρονο Ξενοδοχείο «Η Δρακόλιμνη», όπου όλοι έμειναν κατευχαρισμένοι

από τα παραδοσιακά φαγητά, τη εξυπηρέτηση και το ζεστό περιβάλλον.

Ήταν σίγουρα μία επίσκεψη στο Ζαγόρι (κυρίως Βίκος - Μονοδένδρι - Τσεπέλοβο) που κέρδισε τόσο αυτό, όσο και οι σύνεδροι από όλη την Ελλάδα, που το επισκέφθηκαν.

Κ. Κ. Φερεντίνος
ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ:

Αποπερατώθηκαν οι εργασίες για την ηλεκτροδότηση του ιστορικού και γραφικού μοναστηριού της Αγίας Παρασκευής και στη μνήμη της Αγίας, μεθαύριο στις 26 Ιουλίου θα γίνουν τα επίσμα εγκαίνια του έργου με θρησκευτικές και άλλες εκδηλώσεις και στη συνέχεια θα επικοινωνηθεί το καθιερωμένο πανηγύρι στην πλατεία του χωριού.

Θα είναι μια ευκαιρία, για όσους θέλουν να επισκεφτούν την Αγία Παρασκευή, να προγραμματίσουν την εκδρομή τους την ημερομηνία αυτή —από Εσπέρας— για να ζήσουν ωραίες στιγμές μέσα σε μια ατμόσφαιρα φαντασμαγορική, καθώς οι προβολείς θα φωτίζουν τους γιγάντιους θράχους της χαράδρας του Βίκου, όπου είναι σκαρφαλωμένο το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής.

ΚΟΥΚΟΥΛΙ:

Στο οίκημα, όπου πρόκειται να στεγαστεί το «ΛΑΖΑΡΙΔΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ», γίνονται οι τελευταίες εργασίες εσωτερικής διαρρύθμισης του χώρου, τοποθέτηση των επίπλων, διακόσμηση των αιθουσών από ειδικούς καλλιτέχνες και τεχνικούς και σύντομα πρόκειται να παραδοθεί σε χρήση.

Είναι πλέον σίγουρο, πως μέσα στο πρώτο 15ήμερο του Αυγούστου θα γίνουν τα εγκαίνια και θ' αρχίσει επίσημα η λειτουργία του Μουσείου. Την Κυριακή της Πεντηκοστής κλιμάκιο του Διοικητικού Συμβουλίου της Ριζαρείου Σχολής επισκέφτηκε το Ίδρυμα και ενημερώθηκε σχετικά για το μέχρι σήμερα συντελεσθέν έργο.

Το Ζαγόρι αποκτά έτσι ένα ακόμα πνευματικό κέντρο που θα δικαιώσει την προσφορά του στην πολιτιστική υπόσταση της χώρας μας.

ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ
ΤΩΝ ΡΙΖΑΡΩΝ
ΣΤΟ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ

Στο τριήμερο της αργίας της Πεντηκοστής (5-8 Ιουνίου), επισκέφθηκαν το Μονοδένδρι, γενέτειρα των Ριζαρών, οι Σύμβουλοι της Ριζαρείου Σχολής συμπατριώτες μας κ.κ. Λεάνδρος Βρανούσης, Αθανάσιος Λιούμας, Σταύρος Ιωαννίδης και Άγγελος Κίτσος, συνοδευόμενοι από το προσωπικό των Διοικητικών Υπηρεσιών της Σχολής με επικεφαλής τον Προϊστάμενο κ. Κώστα Πανταζή και απότισαν φόρο τιμής στους αείμνηστους ευεργέτες αδελφούς Μάνθο και Γεώργιο Ριζάρη με την τέλεση του καθιερωμένου μνημοσύνου.

Παραβρέθηκαν και τίμησαν με την παρουσία τους τους Μεγάλους Ευεργέτες η υφυπουργός Πολιτισμού κ. Άννα Ψαρούδα - Μπενάκη μετά του συζύγου της κ. Λίνου Μπενάκη, ο Διοικητής της Κτηματικής Τράπεζας καθηγητής κ. Γεωργιάδης, ο κ. Π. Γέμτος, πρόεδρος του Θεσσαλικού Πανεπιστημίου, ο κ. Ν. Δημητρώλας, προσωπάρχης του υπουργείου Προεδρίας, η κ. Καίτη Σκουρίνη, καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών, ο κ. Χριστιάς, αντιπρόεδρος του Παιδαγ. Ινστιτούτου, ο εκδότης της εφημερίδας «ΕΣΤΙΑ», Μονοδενδρίτης στην καταγωγή, κ. Αδ. Κύρου, ο κ. Π. Ζαμπέλης, καλλιτεχνικός Δ' ντής του Μουσείου Γουλανδρή, ο εφοπλιστής κ. Εμπεϊρίκος, η κ. Μενδρινού, διακοσμήτρια του Μουσείου Γουλανδρή, ο κ. Ψυχοπαίδης της Εθνικής Πινakoθήκης και πολλοί άλλοι επίσημοι, φιλοξενοούμενοι της Ριζαρείου.

Με την ευκαιρία αυτή της επίσκεψής της και παραμονής στο Μονοδένδρι, η υφυπουργός Πολιτισμού κ. Άννα Ψαρούδα - Μπενάκη περιόδευσε τα χωριά του Ζαγοριού Βίτσα, Δίλοφο, Κουκούλι, Κήπους, Νεγάδες, Καπέσοβο, Τσεπέλοβο, Άνω Πεδινα, Μεσοβούνι, Αρίστη και Πάπιγκο, θαύμασε την πλούσια πολιτιστική μας κληρονομιά, γοητεύτηκε από τις φυσικές ομορφιές των χωριών μας και υποσχέθηκε, πως θα είναι θερμή συμπαράστατης σε αιτήματα της περιοχής που έχουν σχέση με το υπουργείο Πολιτισμού.

Επιτακτική προβάλλει η ανάγκη της διάσωσης και διατήρησης των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων, ζωντανά σημάδια μιας εποχής, που λάμπρυναν την περιοχή του Ζαγοριού και αποτελούν για ολόκληρο το Έθνος ένα σημαντικό κεφάλαιο στην πολιτιστική του υπόσταση.

ΣΑΒΒΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Προσφορές
για το Ηρώ της
Ζαγορίσιας γυναίκας

Ο κ. Σταύρος Ζήγος, στη μνήμη της αγαπημένης του μητέρας, που πέθανε το Δεκέμβριο 1989, πρόσφερε

δελχ. 5.000